BOLŞEVİK PARTİ İNŞASI İÇİN - JÎ BO SAZBÛNA PARTİYA BOLŞEWÎK

BOLŞEVİK PARTİZAN

Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz! • Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar birleşiniz!
Karkerên hemû welatan yekbin! • Karkerên hemû welatan u gelên bindest yekbin!

• Sayı / Hejmar: 156 • Mayıs / Gulan 2009 • Fiyatı: 2 YTL

Latin Amerika: "21. Yüzyıl Sosyalizmi" mi?

İÇİNDEKİLER

BOLŞEVİK PARTİZAN

V.i.S.d.P. &Yazışma Adresi:
K. İnan • 12 Rue de Rome, Boite Postale No: 287, 67000 France
İnternet Adresi: www.bolsevikparti.org
E-Mail Adresi: mail@bolsevikparti.org · Tel. & Fax: 0033 (0) 388 60 74 04
Fiyatı: 2 YTL, £ 1.50, 2 EURO

Latin Amerika: “21. Yüzyıl Sosyalizmi” mi?

Latin Amerika’daki gelişmeler kimi devrimci gruplar tarafından yer yer devrim, 21. Yüzyıl sosyalizmi vb. olarak değerlendiriliyor. Latin Amerika’da kimi sol hükümetlerin iş başına gelmiş olması, bunların ABD emperyalizmine karşı yer yer radikal çıkışları, ulusal ekonomilerini geliştirme ve özellikle petrol zengini Venezüela’da yoksullar lehine de kimi adımların atılması, dünya çapında devrimci dalganın geri çekilmiş olduğu ortamda Latin Amerika’yı bir çoğunun gözünde umut haline getiriyor.

Latin Amerika’da 2002 Nisan ayında Venezüela’da Chavez’e karşı gerçekleştirilen darbenin başarısızlığa uğraması, 2002 yılı sonunda Brezilya’da işçi-sendikacı kökenli Lula’nın ve 2003 yılı Nisan ayında da Arjantin’de Kirchner’in başkanlığa seçilmesi burjuva medyada „Latin Amerikada Sol Rüzgarlar esiyor“ biçiminde yorumlandı. Aralık 2005-Aralık 2006 dönemi Latin Amerika ülkelerinde kelimenin gerçek anlamıyla bir “seçim yılı” dönemi oldu.

Bu dönemde önce Bolivya’da, ilk kez İndigen kökenlinin, Morales’in başkanlığa seçilmesi “sol rüzgarlar esiyor” yönlü düşüncelere güç verdi, kimi diğer ülkelerde de “sol” olarak değerlendirilen kişilerin başkanlığa seçilmesiyle bunlar zirvesine vardı.

Kuşkusuz bu düşüncelerin gelişmesini ve pekişmesini destekleyen en önemli gelişme, 2002 yılındaki darbeden sonraki süreçte Chavez’in, özellikle ABD emperyalizmine karşı tavrını sertleştirmesi ve 2004 yılı sonları ve 2005 yılı başlarından itibaren “21. yüzyıl sosyalizmi”nden söz etmesi ve bu süreçte Venezüela’daki gelişmeleri “Bolivar devrimi” olarak tanımlaması oldu.

Bu tanımları ve değerlendirmeleri bir dizi sol ve devrimci örgüt de üzerlendi.

„Sol Rüzgar“ın gerçek içeriği:

Herkesin kendisine göre içini doldurduğu bir “sol” var. Yani “sol” tanımı, gerçekte estiği söylenen rüzgarın karakterini ifade etmiyor. Bunun en basit açıklaması, “sol” tanımı sosyaldemokratlardan, devrimcilere, komünistlere kadar bir çok değişik siyasi akımı; devrimcileri de, reformistleri de içinde barındırmaktadır. Bu, yer yer “sağ’ın solu” olarak da değerlendirilebiliyor. Bunun da ötesinde sosyaldemokrat bir gelişme, “sol rüzgar” adına devrimci bir gelişme olarak kitlelere sunulabiliyor.

Biz Latin Amerika’da esen “sol rüzgar”ı en genel hattıyla şöyle değerlendiriyoruz:

Bu, emperyalizmin “neoliberalizm” olarak adlandırılan siyasetine karşı olan, gerçekte ulusal burjuvazinin çıkarlarını savunan bu anlamda bağımsızlık isteyen; kapitalist-emperyalist sömürü sisteminin kimi sivri uçlarını törpüleyerek “sosyal” bir kapitalizm oluşturmaya çalışan ve sonuç olarak genel değerlendirildiğinde sosyaldemokrat bir “sol rüzgar”dır.

İçinde bulunduğumuz koşullar devrimci, komünist hareketin güçsüz olduğu,

sosyalizm-komünizmin emekçi kitleler içinde fazla çekici olmadığı, komünist propaganda temelinde insan kazanmanın çok zor olduğu koşullardır.

Böylesi koşullarda, özellikle kapitalist sisteme karşı olan, ama devrimi ve kurtarılmayı başkalarından bekleyen, kendi gücüne, öncelikle de işçi sınıfının, emekçilerin gücüne güvenmeyenler; yaşadıkları ülkede devrim için mücadelenin, şu ya da bu ülkedeki gelişmelerden bağımsız olarak verilmesinin görev olduğunu kavramayan, sonuç itibariyle küçük burjuva devrimciliğini aşamayanlar; herhangi bir devletin başının, ya da tanınmış kişinin "devrim"den, "sosyalizmden" bahsetmesi karşısında umutlarını ona bağlamaktadırlar.

Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, şu ya da bu burjuva kesimin, temsil ettiği sınıfların çıkarları gereği azıcık olsun "sosyal" tavır takınması ve yer yer de "devrimden", "sosyalizmden" bahsetmesi –içeriğini nasıl doldurduğuna bakmadan–, devrimci, sosyalist olarak değerlendirilebiliyor. Sonuçta Latin Amerika'da esen sosyaldemokrat rüzgarlar, bizim kimi devrimcilerimizi de birlikte alıp götürüyor. Sosyalizmden yana olma isteği, sosyalizmi savunma adına kapitalist sistemin "sosyal" parçası olmakla sonuçlanıyor.

Kıtasal Devrim mi?

"Sol Rüzgar" yanında devrimci sol çevreler içinde Latin Amerika'daki gelişmeler için sıkça kullanılan bir başka kavram daha var: "Latin Amerika Devrimi". "Latin Amerika Devrimi" kavramı, gerçekte değişik şartlara sahip ülkeler devrimlerini bir kap içinde toplayan, gerçek durumu doğru yansıtmayan. Latin Amerika'daki şartları çok değişik ülkelerin devrimlerini kıtasal tek bir devrimmiş gibi gösteren yanlış bir kavramdır. Bugün söz konusu olan "Latin Amerika Devrimi" değil, Latin Amerika'daki şu veya bu somut ülkenin devrimidir.

Eğer tek tek ülkelerdeki gelişmeler somut ele alınıp değerlendirilmezse ve bunlar arasındaki benzerlikler ya da ortak noktalar açıkça ortaya konmazsa, o zaman "Latin Amerika Devrimi" tanımı sözkonusu ülkeler arasındaki farklılıkların üzerini örtmeye de hizmet eder. Örneğin ABD emperyalizmine karşı tavır takınan bir Venezüela ile ABD emperyalizmi ile iyi ilişkilere sahip Kosta Rika arasındaki farklılığın üzeri örtülür bu yaklaşımla.

"Latin Amerika Devrimi" düşüncesi ve yaklaşımı, aynı zamanda Latin Amerika ülkeleri arasındaki çelişkilerin, rekabetin üzerini de örter. Latin Amerika ülkelerinin kendi aralarındaki çelişki ve rekabet –emperyalist güçlerle olan ilişkiler bunu etkilese de–, emperyalistlerle ilişkilerden bağımsız da yürümektedir. Örneğin, Brezilya, Meksika, Arjantin ve Venezüela'nın her biri Latin Amerika'nın birinci gücü, Latin Amerika üzerinde esas söz sahibi olma rekabeti, dalaşı içindedir. Diğerleri şimdilik bu rekabeti yürütecek güçte değildir. Öne çıkan anda Brezilya'dır. Fakat Meksika ve özellikle de son yıllarda Venezüela Brezilya'yı zorlamaktadır. Kavranması gereken, tüm ortak benzerliklere rağmen, Latin Amerika'nın kendi içinde bir bütün olmadığı gerçeğidir.

"21. Yüzyıl Sosyalizmi"

Sol içi tartışmalarda Latin Amerika söz konusu olduğunda son dönemde çokça kullanılan bir kavram da "21. Yüzyıl Sosyalizmi". Kendisini ML'den ayıran "yeni" bir sosyalizm anlayışından söz ediliyor. Bu konuda –yazı içinde açıkla-

mak üzere- kabaca şöyle düşünüyoruz:

"21. yüzyılın sosyalizmi" düşüncesi gerçekte kitlelerin kapitalist barbarlığa karşı, hayat koşullarının iyileştirilmesi, ülkedeki doğal zenginlik kaynaklarının emperyalistlere peşkeş çekilmesine son verilmesi, en temel demokratik haklarının verilmesi istemleriyle yükselen protestolarının; sisteme karşı devrimci bir yola yönelmesini engellemenin, kitlelerin "bir başka dünya" istemini sistem içine kanalize etmenin düşüncesidir.

"21. yüzyılın sosyalizmi" savunucuları, somut olarak Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin –onlar 1917'den 1989'a kadarki dönemi toptan ele alıp "reel sosyalizm" olarak değerlendiriyor ve Doğu Bloku'nun çökmesini sosyalizmin– öldüğü, insanlığın sorunlarına çözüm bulamadığı biçiminde yorumlayıp bunu gerçekte Marksizm-Leninizmin de (20. yüzyıl sosyalizmi!) öldüğünün belgesi olarak kitlelere sunuyorlar.

"21. yüzyılın sosyalizmi"nin kimi temel düşüncelerine bakmadan önce, böylesi düşüncelerin ortaya çıktığı tarihi koşulları kısaca hatırlatmak gerekiyor.

"21. YÜZYILIN SOSYALİZMİ" GİBİ TEORİLERİN ORTAYA ÇIKTIĞI ORTAM!

"Yeni Dünya Düzeni", "Küreselleşme" gibi düşüncelerin yaygınlaşmasının yanısıra "21. yüzyılın sosyalizmi" gibi teorilerin ortaya çıktığı ortam esas itibariyle 1989'da Doğu Bloku'nun çökmesinden sonraki dönemde oluşan ortamdır.

"Yeni Dünya Düzeni"

1989 yılında "Doğu Bloku'nun" çözülmeye başlaması ve 1991'de de SSCB'nin resmen dağılması olgusu, emperyalist burjuvazi ve propagandacıları tarafından "komünizmin öldüğü" artık "kalıcı barış çağına" girildiği; insanın doğasına uygun olan yegane sistemin kapitalist sistem olduğu ve kapitalizmin siyasal üst yapısı olan burjuva demokrasisinin "özgürlükçü, demokratik" sistemin alternatifinin olmadığı yönündeki propaganda için yoğun olarak kullanıldı. Tüm emperyalist-kapitalist dünya burjuvazisi zafer çığlıkları, naraları attı. Gerçek Sosyalist Sovyetler Birliği'nin Kruşçev revizyonistleri tarafından daha 1956 ve sonrası dönemde tarihe gömüldüğü gerçeğinin üzeri örtülerek, dünyada savaşların kaynağının "sosyalist ülkeler" olarak gösterildiği bir sahtekarlığın sonu gelmişti, ama emperyalistlerin sahtekârlıkları son bulmuyordu.

"Soğuk savaş" olarak tanımlanan, gerçekte batılı emperyalistlerin başlangıçta İkinci Dünya Savaşı ertesinde sosyalist, SBKP'nin 20 Parti Kongresi sonrası yozlaşıp sosyal emperyaylist bir güce evrimlenen Sovyetler Birliği'ne karşı savaşı olan dönemin sonu geldiğinde artık "sağduyunun zaferi"nden, tüm insanlığı ilgilendiren sorunlara "küresel" çözümden bahsedilmeye başlandı.

Batılı emperyalistler açısından "eski düşman" ortadan kalkmıştı. Fakat yenisine ihtiyaçları vardı! Bunu da ya "Güney-Kuzey çatışması" (fakir-zengin) ya da "medeniyetler arası çatışma" olarak dillendirdiler. Kültürler arası çatışma esas olarak dinler arası çatışma olarak görülüp, gösterilirken, Güney-Kuzey çatışması esasta zengin Kuzey ile fakir Güney arasındaki bir çatışma olarak kamuoyuna sunuldu.

Tüm bunlara "Yeni Dünya Düzeni" ya da kısaca "yeni düzen" adını verdiler.

Doğu Bloku'ndaki çözülüş ve çöküş, emperyalist burjuvaziye özellikle ideolo-

jik alanda “komünizmin öldüğü” yönündeki saldırılar için büyük malzeme sağladı. Bu saldırılardan sadece geniş, bilinç düzeyi geri kitleler değil, devrimci saflarda yer alanlar da etkilendi. Özellikle SSCB’yi ve Doğu Bloku’nu sosyalist olarak değerlendirip onlara bel bağlayanlar büyük bir şok yaşadılar. Devrimci cephede yer alıp küçük burjuva devrimciliğini aşamayanların küçümsenmeyecek bir bölümü de, bu iş olmaz, dönem değişti, artık başka şeyler yapmak lazım gibi açıklamalarla devrimci mücadele saflarını terk ettiler. Ortalık bir nevi mücadele kaçkınlarıyla, döneklerle ve SSCB’yi sosyalist olarak görenler içinde de hayal kırıklığına uğrayanlarla dolup taştı. Devrimci hareket içinde devrimci kimliğini koruyup kapitalizme karşı mücadele yürütmeyi sürdürenlerin sayısı bu dönemde iyice azaldı.

“Yeni Dünya Düzeni” diye propaganda edilenin insanlığın sorunlarına çözüm getiremeyeceği, her şeyden önce de geçildiği söylenen “kalıcı barış çağının” hiç de barışçıl olmadığı, Balkanlar’da, Ortadoğu’da –örneğin ABD’nin Irak’a yönelik “Birinci Körfez Savaşı”yla– çok kısa sürede ortaya çıkmıştı. Burjuvazi geniş emekçi kitleleri komünizme karşı kışkırtabilse de ve “komünizmin öldüğü” düşüncesini yaygınlaştırsa da, “kalıcı barış çağı”na geçilmediği gerçeğinin üzerini örtebilecek durumda değildi.

Üzeri örtülemeyen bir gerçek de Doğu Bloku’nun dağılmasıyla birlikte emperyalistler arası güç dengelerinin değiştiği ve dünyanın yeniden paylaşımı üzerine dalaşın sertleştiği gerçeğiydi. “Doğu Bloku”nun varlığı şartlarında ABD önderliğinde bir cephede birleşen batılı emperyalistler, artık birleştirici ortak noktadan yoksun olarak birbirleriyle de daha açık bir dalaşa girmişlerdi.

Küreselleşme:

“Yeni Dünya Düzeni” yalanı pek tutmayınca, “küreselleşme” ya da çokça kullanılan “globalizasyon” kavramı yaygınlaştırıldı. Küreselleşme kavramı 2000’li yıllara yaklaşılırken “Yeni Dünya Düzeni”nin kitlelere bir başka biçimde sunulması için kullanıldı, bugün de kullanılıyor. Küreselleşme tanımı dönemin görünürde herşeyi açıklayan, fakat gerçekte hiçbir şeyi açıklamayan ama işçi ve emekçi kitlelerin bilincini karartmaya hizmet eden bir tanım.

Bunun açıklaması emperyalizmin propagandacıları tarafından, artık komünizmin çöktüğü, onun bir alternatif olmadığının görüldüğü; kapitalizmin de eski yağmacı, “vahşi” kapitalizm olmadığı; sermayenin “toplumsal sorumluluk” bilincinde hareket ettiği; gelinen yerde gidişin sermayelerin birleşmesiyle, birleşmiş bir dünya sermayesi ve devletine doğru olduğu, daha şimdiden kapitalizmin/burjuvazinin kimi değerlerinin (örneğin insan hakları veya liberal demokrasinin) artık insanlığın ortak değerleri haline geldiği ve bu değerleri bütün insanlık adına “savunan”, “koruyan” uluslararası kuruluş ve güçlerin daha etkin hale geldikleri ve gelecekleri yönlü düşünceler temelinde yapılmaktadır.

Gerçekte ise küreselleşme denen şey özde sermayenin, öncelikle de büyük sermaye gruplarının, emperyalist tekellerin dünya hegemonyası peşinde “enternasyonalleşmesinden” başka bir şey değildir. Küreselleşme, gerçekte emperyalist sermayenin, hem çeşitli “ulusal” büyük sermaye gruplarının birbirlerini yutma yoluyla “birleşmesi” hem de dünyanın en ücra köşelerine kadar girmesi anlamında, enternasyonalleşmesinin en uç boyutlara varmasının modern adından başka bir şey değildir.

Küreselleşme, gerçekte emperyalist sermayenin temel eğilimlerinden biri olan enternasyonaleşmenin boyutlarının olağanüstü büyümesi anlamında çok önemli gelişmelere tanıklık etse de, emperyalizmde özsel bir değişiklik yoktur.

Fakat emperyalizmin savunucuları tam da yüzeydeki muazzam değişiklikleri, özsel değişikliklikler olarak tanıtıp, bunu çağımızı değiştiren "yeni" bir gelişme olarak kitlelerin beyinlerine yerleştirmeye çalıştılar. Gerek "Yeni Dünya Düzeni" savunucuları gerekse de "küreselleşmeyi" özsel bir değişiklik olarak savunanların temel ortak noktası, "komünizm ölmüştür", "çağımız değişmiştir", insanlığın sorunlarına çözüm bulabilecek ve "alternatifsiz tek sistemin" kapitalizm olduğu noktasıdır.

Neoliberalizme karşı mücadele

"Yeni Dünya Düzeni" ya da "Küreselleşme" siyasetinin bir yansıması da, tarihi kapitalizm tarihi kadar eski olan "yeni liberalizm" olarak tanımlanan "Pazar ekonomisinin önündeki tüm bürokratik engellerin kaldırılması" siyaseti idi. Bu işçileri, emekçileri daha fazla sömürme, bağımlı ülkeleri daha fazla ve engelsiz talan etme siyasetiydi. "Neoliberalizm" olarak da dillendirilen şey, gerçekte emperyalistlerin dünyanın yeniden paylaşımı dalaşında sınırsız talan ve sömürü siyasetinin adıydı.

Bu siyasetin bağımlı ülkelerdeki işçi ve emekçiler açısından doğrudan sonucu, yoğun işsizlik, gerçek ücret düşüşü, daha yoğun sömürü, küçük ve orta köylüler ve küçük esnaf açısından "yok oluş", tüm emekçiler açısından daha fazla yoksulluk, açlıktır. Bu bağlamda emperyalizme bağımlı ülkelerde sömürü ilişkileri, emperyalist ülkelerdekine göre çok daha barbarcaydı, barbarcadır. Buralarda emekçilerin, işçilerin, köylülerin yaşam şartları çok daha ağır ve kötüdür. Çelişmeler çok daha serttir. Burjuvazinin elindeki sermaye ve kaynaklar emperyalist burjuvazinin sermayesine ve kaynaklarına göre çok daha sınırlı olduğu için onların elindeki "kriz aşma" yöntemleri ve imkanları çok daha kısıtlıdır. Bütün bu ve benzeri sebeplerle, kriz buralarda çok daha felaketli sonuçlara yol açıyor. Bu objektif durum, bu ülkelerde sömürüye ve baskıya karşı mücadelelerin, direnişlerin, emperyalist ülkelerdekine göre daha fazla olmasının temelini oluşturuyor.

Emperyalistlerin "küreselleşme" adına "neoliberalizm" adı altında bağımlı ülkelere yönelik talan siyasetlerinin sınırsızlığı, kısa dönem içinde kitlelerin yaşam koşullarının daha da kötüleşmesini beraberinde getirdiğinden ve artık emekçilerin yaşam koşulları pratik olarak da yaşanamaz biçime büründüğünden "küreselleşme"ye karşı mücadele de giderek gelişmeye, güçlenmeye başladı.

İşçilerin, emekçilerin, Latin Amerika'da topraksız yoksul köylülerin de mücadeleleri, herhangi bir devrimci ya da komünist örgütün öncülüğü olmadan da "radikalleşme" durumundaydı. Andaki devlet iktidarını yıkma, yerine kendi iktidarlarını kurma amacı olmadan, ama yine de egemenleri iktidarlarını sürdürüp sürdürmeme bağlamında korkutan mücadeleler gündeme geldi.

Bu mücadelelerin sistemi hedef haline getiren, kapitalistlerin iktidarını yıkma, işçi ve emekçilerin kendi iktidarını kurma yoluna girmesini engelleme çabası içinde; kitlelerin başka bir dünya isteği de kullanılarak, bu mücadeleleri sistem içine hapsetme çabalarının başında "Başka bir dünya mümkündür!" sloganı ile milliyetçi-liberal-reformist hareket oluştu.

Emperyalist sistem içinde kimi aşırılıkların törpülenmesi ile ulaşılmak istenen "başka bir dünya" vizyonu, gerçekte kitleleri sisteme bağlarken, aynı zamanda "küreselleşmenin" topraklarında "attac" gibi sivil toplum örgütlerinin yeşermesinin tohumlarını serpiyordu. Böylece "Yeni Dünya Düzeni", "Küreselleşme" ve Neoliberalizm"e karşı işçi ve emekçilerin mücadelesi, yine burjuva ideolojisinin, sistem içi yapılanmanın kontrolüne alınmaya çalışılıyordu.

"Başka bir dünya mümkündür" şiarı temelinde ve emperyalist güçlerin düzenlediği Dünya Ekonomik Forumu'na alternatif olarak ilki Brezilya'da gerçekleştirilen "Dünya Sosyal Forumu" ilk anda kitleler için bir umut oluverdi. Ama bunun da sorunlara çözüm getirmediği, getirmeyeceği, yürütülen tartışmalarda, savunulan siyasette ortaya çıktı.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak Latin Amerika'da "21. yüzyılın sosyalizmi" olarak bilinen yaklaşım ortaya çıktı, gelişti. 1999'a gelindiğinde, Heinz Dieterich'in "Yeni Tarihsel Proje" olarak da adlandırdığı ve öncelikle Latin Amerika için –ama sadece Latin Amerika için değil– yazdığı "21. Yüzyılın Sosyalizmi, Küresel Kapitalizmden Sonra Ekonomi, Toplum ve Demokrasi" adlı kitabı yayınlandı.(Bu kitap, Aralık 2007 tarihinde Türkiye'de de "pencere yayınları" tarafından çıkarıldı.)

"21. yüzyılın sosyalizmi" üzerine düşünceler Türkiye'de –aslında çoğu diğer ülkelerde de– Chavez'in 2004 yılı sonlarında ve 2005 yılı "Dünya Sosyal Forumu"nda dile getirmesiyle popüler hale gelmeye başladı. Sözkonusu "21. yüzyılın sosyalizmi" yaklaşımının gerçekte ne içerdiğine, neyi ve nasıl savunduğuna bakılmadan, propaganda edilmeye başlandı. Chavez sosyalizmin, devrimin önderi ilan edildi. Venezüela çıkış noktası alınarak da "Latin Amerika Devrimi"nden dem vurulmaya başlandı.

"21. YÜZYILIN SOSYALİZMİ": TEORİ...

"Yeni Tarihsel Proje" olarak da tanımlanan "21. yüzyılın sosyalizmi" teorisi özetle kapitalizmin sosyalleştirilmesi planı, teorisi olarak değerlendirilebilir.

Teoriyi formüle edenlerin başında Heinz Dieterich gelmektedir.(1) Fakat Dieterich'in kendisinin de "21. yüzyılın sosyalizmi" adlı kitabında sayfa 22-23'de belirttiği gibi bu düşünce sadece ona ait değildir:

"21. yüzyılın sosyalizmi" teorisinin çıkış noktası, "reel" sosyalizmin, kapitalizm gibi insanlığın sorunlarına çözüm getirememiş olduğu ve yeni bir evreye geçiş düşüncesidir. Kitabın "Giriş" bölümünde bu düşünce şöyle dile getiriliyor:

"*Çağdaş toplumun ilk evresi sona doğru yaklaşıyor. Fransız devriminden günümüze dek iki yüzyılı aşkın bir süredir insan türü, önüne konulan iki büyük evrim yolunu geride bırakmıştır: sanayi kapitalizmini ve tarihsel (reel olarak varolan) sosyalizmi.*

İkisinden hiçbiri insanların acil sorunları olan açlık, yoksulluk, sömürünün yanısıra ekonomik, cinsel ve ırkçı karakterdeki baskıyı ve doğal yaşam temellerini yok etme olgusunu ve katılımcı demokrasinin eksikliğini gidermeyi başaramamıştır." (sayfa 17)

Bu tespite göre örneğin sosyalist Sovyetler Birliği' ile kapitalist/emperyalist bir devlet arasında açlık, yoksulluk ve sömürü gibi sorunlara çözüm getirme, ekonomik, cinsel ve ırkçı baskıları ortadan kaldırma noktalarında özsel bir fark yoktur. Bu çıkış noktasının kendisi, çok

açık olguların çarpıtılması, gerçeklerin üstünün örtülmesi yaklaşımı temeli üzerinde yükselmektedir.

Çarpıtma "reel sosyalizm" anlayışı ile başlamaktadır. Dieterich ve bütün modern revizyonistler (bu arada onların bu "teoriyi" ödünç aldıkları burjuvazinin sosyoloji/siyasal bilimcileri!) için "reel sosyalizm" Sovyetler Birliği'nde 1917'den 1989'a kadar tüm dönemin adıdır. Bütün bu dönem boyunca büyük zorluklar altında inşa edilmeye çalışılan gerçek sosyalizm ile Kruşçev revizyonizminin egemen hale gelmesi ile yaşanan yozlaşma sonrası revizyonist, sosyal emperyalist Sovyetler Birliği arasında özde bir fark yoktur bunlar için. Bu yozlaşmanın sonucunda sosyalizm adına yaşanan olumsuzluklar da, gerçekte sosyalizmi bir bütün olarak geçmişe ait bir düşünce gibi göstermenin aracı olarak kullanılmaktadır. Başka kavramlarla ifade edilirse, Dieterich'in çıkış noktası da 1989'da Doğu Bloku'nun dağılmasıyla dünya burjuvazisinin "komünizmin öldüğü" yönlü propagandada görülen yaklaşımdır. Bu yüzden "21. yüzyılın sosyalizmi" ya da "yeni sosyalizm" gibi tanımlamalar yapılmaktadır.

Dieterich kapitalizm ve reel sosyalizmi karşılaştırmada şunları da söylemektedir:

"Bu durumda liberal demokrasiden ve onun temelinde yatan özel kapitalist değer ilişkilerinden ilerici bir şey beklemek artık yersiz, öte yandan gerçekçi olan hiç kimse de geçmişte "varolan" sosyalizmin bir seçenek sunacağını, kapitalizmi kitlesel hareketler yoluyla bertaraf edeceğini düşünemez. Reel sosyalizm, artık geçmişin bir gerçeğidir, gelecek için seçenek değildir." (sf. 20-21)

Doğu Bloku ülkelerini, Çin ve Küba'yı da örnek vererek, sonuçta bizi kapitalizmden sosyalizme götürecek herhangi bir teorinin olmadığı ilan edilmektedir. Dieterich şöyle diyor:

"Bilimsel kuruluş-sosyalizminin bu Odise'sinin yarattığı bir sonuç olarak bugüne dek bize 21. yüzyıl için geliştirilmiş, post-kapitalizme geçiş savaşını başarıyla yönlendirebilecek sosyalist bir kuram sunulmadı." (sf. 105)

Burada aslında „21 Yüzyıl Sosyalizmi" teorisine gelene dek var olan sosyalist kuramın, Marksizm-Leninizm'in 21. yüzyıl dünyasını değiştirmede bir işe yaramadığı ilan ediliyor. Fakat bu çıplak gerçek açıkça söylenecek yerde, çok „bilimsel" görünüşlü cilalı laflar arasında gizleniyor. Dieterich bir yandan bunu yaparken, bir yandan da Marks ve Engels'e kitap içinde ve başka konuşmalarında methiyeler de diziyor. Hatta 2000 yılında Almanya'nın Göttingen şehrinde Üniversite'de yapılan bir kongrede Dieterich Lenin'e bile olumlu atıfta bulunup onu "Marks kapasitesindeki evrensel bir deha" olarak bile değerlendiriyor. Kitap içinde ayrıca Marks'ı savunuyormuş görüntüsü de veriliyor. Arno Peters ise, Dieterich ile söyleşisinde (www.puk.de adresinde bakılabilir) Marks'ı ütopik sosyalistler arasındaki biri olarak değerlendirmektedir.

Marks ve Engels sonuç olarak ortaya koydukları teori geliştirilmeyen, projeleri tarihsel olarak olanaksız olan ütopik sosyalistler bunların gözünde. Leninizm ise Marksizm'in geliştirilmesi filan değil, ondan bir sapma. Marksizm en iyi halde 19. yüzyılın teorisi bunlara göre. Hal böyle olduğu için "yeni" bir teori gereklidir. Mantık böyle işliyor ve Marksizm-Leninizm reddediliyor. "21. yüzyılın sosyalizmi" düşüncesi bu temel üzerinde yükseliyor.

Çok bilimsel görünüşlü laf kalabalığı içinde gizlenmeye çalışılsa da, "21. yüzyı-

lın sosyalizmi" Marksizm-Leninizm'in reddi üzerinde yükselmekte, bu bilimin sosyalizm, komünizm için öngördüğü olmazsa olmaz düşüncelerin reddi; işçi sınıfının tarihsel rolünün reddi, işçi sınıfı önderliğinde devrimin ve devrimde Komünist Partisi'nin önderliğinin gerekliliğinin reddi, devrimle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son vermeyi ve proletarya diktatörlüğünün reddi üzerinde yükselmektedir.

"21. yüzyılın sosyalizmi"nin post-kapitalist (kapitalizm sonrası) dönem için önerdiği iki temel direği var. Siyasette „katılımcı demokrasi" ve ekonomide „eşdeğerlilik ilkesi". Ama bu ikisi dışında başka şeyler de var. Bunun en kısa ve özlü dile getirildiği yerde şunlar savunulmaktadır:

"Post-kapitalist uygarlığın yeni gerçekliğinin dört temel kurumunun inşa edilmesi:

1. Kullanım değeri ve değer kuramı temeline dayanan, pazar ekonomisi olmayan, ancak doğrudan değer yaratıcılarınca belirlenen demokratik eşdeğerli ekonomi.

2. Tüm toplumu kapsayan ağırlıklı sorunlarda halkçı davranan çoğunluk demokrasisi.

3. Genel çıkarları gözetip, uygun bir azınlık korumasını da içeren temsilci olarak katılımcı devlet.

4. Eleştirel sorumluluk taşıyan özne olan, akılcı, etik ve estetik anlamda özerk vatandaş." (sf. 21)

Kapitalizm sonrası dönemdeki toplumun bu dört temel kurumun inşa edilmesiyle yaratılacağı düşüncesi "Yeni Tarihsel Proje" olarak sunulan düşüncenin "sosyalist toplumdan" ne anladığını da göstermektedir.

"Bugün devrimci olmanın en önemli beş temel buyruğu vardır: Birinci ve belirleyici olanı, Yeni Tarihsel Projede nesnel anlamda olası bir kapitalizm sonrası kurumlaşma aşamasını bilimsel olarak temellendirmek. (...) Bu, genel anlamda eşdeğerli-ekonomi, çoğunluğun onayına ve aynı zamanda görüş ayrılıkları temeline dayalı katılımcı demokrasi, sınıf devlet olmama, aynı biçimde eleştirel-akılcı, etik-estetik öznedir." (sf. 152)

Burada, önceki alıntıda üçüncü nokta olan "katılımcı" devletten ne anlaşıldığı daha açık ifade edilmektedir: "sınıf devlet olmama". Yani post-kapitalist toplumda, ya da "21. yüzyılın sosyalizmi" toplumunda devletin varlığı öngörülüyor, kabul ediliyor ama bunun sınıflarüstü bir devlet olması isteniyor.

Hem devlet olacak. Hem de fakat bu devlet "Sınıf devlet" olmayacak. Bu teorik sıfırlar devletin sınıflı toplumun bir ürünü olduğunu, devlet var oldukça, onun her zaman sınıf devleti olacağını bir türlü anlayamamıştır. Lenin'le anlatalım:

"Devlet, sınıf çelişkilerinin uzlaşmazlığının ürünü ve tezahürüdür. Devlet, sınıf çelişkilerinin objektif olarak uzlaştırılamadığı yerde, zamanda ve ölçüde ortaya çıkar. Ve tersine: devletin varlığı, sınıf çelişkilerinin uzlaşmaz olduğunu kanıtlar." (Lenin, Devlet ve Devrim, sf. 15, İnter yayınları)

Kapitalizmden Komünizme gidişte bir geçiş aşaması yaşanacaktır. Bu geçiş aşamasında devlet var olacaktır. Bu geçiş toplumunun devleti proletarya diktatörlüğü olacaktır. Proletarya diktatörlüğü şartlarında sınıf mücadelesi ve devrim kesintisiz sürdürülecek süreç içinde sınıfların ortadan kalkmasıyla, devlet de sönüp gidecektir. Bu Marksizm-Leninizm'in alfabesidir. Geçiş toplumunda proletarya diktatörlüğünün reddi, pratik olarak burjuvazinin diktatörlüğünün sürüdürülmesinden yana tavır takınmak anlamına

gelir. Geçiş toplumunda "sınıf devleti" olmayan devlet düşüncesi, gerçekte kendi diktatörlüğünün diktatörlük olmadığını, aslında sınıfların olmadığını, işçilerle patronlar arasında uzlaşmaz çelişmeler olmadığını savunan "hepimiz aynı gemideyiz" teorileri yapan burjuvazinin görüşlerinin sosyalizm adına savunulmasından başka bir şey değildir.

"Sınıf devlet olmama" düşüncesi veya yaklaşımının beraberinde getirdiği bir düşünce de işçi ve emekçiler ile kapitalistler arasındaki sınıf mücadelesinin reddidir. Aynı zamanda uzlaşmaz çelişkilerin varlığının reddi ve proletarya ile burjuvaziyi uzlaşabilir olarak göstermenin düşüncesidir. Bu yine açıkça "artık bu sınıflar arasında fark yok" biçiminde ortaya konulmuyor.

Üretim aletleri üzerindeki özel mülkiyetin işçi sınıfı önderliğinde gerçekleştirilecek devrimle toplumsallaştırılması, ya da Marx'ın deyimiyle "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi" meselesine de bu "yeni" modern revizyonistler burjuva bakış açısıyla yaklaşmaktadır:

"Soru: Görünen o ki, eşdeğerlik-ilkesinin gerçekleştirilmesi için üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçiminin öyle büyük bir önemi yok. Doğru mu bu?

Yanıt: Doğru. Eşdeğerli ekonominin pazar-ekonomisini ne ölçüde aşacağına bağlıdır bu, kâr olgusunun ortadan kalkışıyla üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet de temelini yitirecek ve kendiliğinden ortadan kalkacaktır." ("21. yy. sosyalizmi", sf. 130-131)

Burada açıkça üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin devrimle, işçi sınıfının üretim araçlarını toplumsallaştırması yoluyla değil, kendiliğinden ortadan kalkacağı savunulmaktadır. Teoriye göre önce kâr olgusu ortadan kalkacak, böylece özel mülkiyet de temelini yitirecek, kendiliğinden ortadan kalkacak!

Bu teori kâr'ın sömürü sisteminin bir ürünü, sömürünün de üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin doğrudan sonucu olduğu gerçeğinin üzerini örtmektedir. Temeli, ya da kaynağı, yani üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti ortadan kaldırıp, onun sonucu, ya da ürünü olan şeylere son verme yerine, sonucu ortadan kaldırıp kaynağını kurutmayı öngörüyorlar. Sebep-sonuç ilişkisi tersyüz ediliyor. Kitlelerin bilincini karartmaktan, göz boyamaktan başka bir şey değildir bu. Bu yaklaşımla sonuç itibariyle kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin sonsuza dek sürmesi savunulmaktadır. Dolaylı olarak, utangaçca ve demagojiyle.

"2. Neden sınıflararası savaş var? Neden sorunlarını demokratik yollarla ve birbiriyle konuşarak, bir anlaşmaya vararak çözmüyorlar?

Sorunun karşılığı şudur: toplumsal sınıflar örneğin işçiler, çiftçiler, meslek sahipleri, küçük ve büyük ölçekli işyerleri, hepsi sosyal zenginlik için savaşırlar, toplumun oluşturduğu ekonomideki artı-değer için savaşırlar. Üzücü olan ise bu savaşın ne yazık ki av peşindeki köpek sürüsünün mücadelesine benzemesidir, herkesin yeterli payı alamadığı bu savaşta güçlü olanlar avı paylaşırken, geriye kalanlar dışlanır." (sf. 201)

Dieterich kendisi sorup kendisi cevap verirken sorunu böyle açıklamaktadır. Toplumsal ilişkileri, daha doğrusu sınıflar arasındaki ilişki ve çelişkileri "toplumun oluşturduğu ekonomideki artı-değer için savaşırlar" biçiminde özetlemektedir. Peki ama artı-değer nasıl oluşuyor. Bunu genel olarak toplum mu yoksa bu toplum içinde sömürülen sınıf(lar) mı üretiyor? Güçlülük ne demek? Kim güçlü? Ya da "dışlanan" "güçsüzler" kim? Böylesi so-

ruları sorup cevaplamaya çalıştığımızda, Dieterich'in ve bu bağlamda "21. yüzyılın sosyalizmi" yaklaşımının, sınıflar arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin üzerini örtme ve bu yaklaşım temelinde de toplumsal sorunlara "çözüm" bulma iddiasını ileri süren bir yaklaşım olduğunu çok daha açık görebiliyoruz.

Bu alıntıdaki yaklaşımın gerisinde "güçlülerin" "zayıflara" karşı tavrını değiştirmesi isteği ve beklentisi var. Yani herkes, her sınıf aza kanaat etmeli bencil olmamalı, diğerlerine karşı eşit davranış biçimini göstermeli, o zaman her şey hallolur. Toplumsal zenginlikten herkes yeterli pay alınca sınıf savaşımı da son bulur vb.

Bu düşünce kendisini eşdeğerli ekonomi tartışmasında,

"özel mülkiyetin üretim ve zenginleşmek için başkalarının sırtından geçinme olgusundan vazgeçmesi gereklidir" (sf. 223) biçiminde de açıkça ifade edilmektedir. Yani özel mülkiyet sahiplerine, özel mülkiyetten vaz geçme çağrısı yapılmakta ve onların da buna uyabileceğinden yola çıkılmaktadır. Siyasi sahtekârlık değilse bu, siyasi körlük ve aptallıktır! Burada çözüm üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutan sınıftan, o sınıfın sömürücü sınıf olma durumundan kendi isteği ile vazgeçmesinden bekleniliyor. Neden vaz geçecekler? Çünkü 21. yüzyıl sosyalistlerimiz öyle istiyor! Peki ama onları dinlemeyip sömürüden vazgeçmezlerse ne olacak? Böyle sorular sormayın! Cevabı sahte sosyalistlerin gerçek yüzlerini ortaya çıkarabilir!

"21. yüzyılın sosyalizmi" teorisinin iki temel direğinden biri ekonomik alanda « eşdeğerlilik ilkesi »dir. Bu, esas olarak Arno Peters tarafından savunulan ve Dieterich gibileri tarafından yaygınlaştırılan bir yaklaşımdır.

Eşdeğerlilik ilkesi (äquivalenz-prinzip) toplumun ekonomik ilişkilerinde "adaleti" sağlayacak, kapitalizme son verecek bir düşünce olarak savunulmaktadır. Buna göre değiş-tokuş edilen meta ve hizmetlerin eş değer olması gereklidir. Eş değerlerin değiş tokuş edilmesi halinde ortaya bir artı, kâr vb. çıkmayacaktır. Eş değerler değiş tokuş edildiğinde kimse kimseyi sömüremeyecektir. vs. Tabii eşdeğerlerin değiş tokuşu için bir ortak değer ölçüsü olmalıdır. O değer ölçüsü ise değiş tokuş yapılanın üretiminde kullanılan iş saatidir. Basit bir örnekleme yaparsak, bir masa alınmak isteniyorsa, karşılığında masa'nın üretimi için harcanan iş saati kadar iş saati harcanmış başka bir meta/hizmet sunulmalıdır. Böylesi bir durumda değiş-tokuş, alış-veriş eş değerlerin değişimi temelinde yapılmış oluyor ve hiç kimse diğerinin "sırtından" fazlalık, artı ürün elde edemiyor.

İlk bakışta eşitliğin temeli ya da açıklaması bulunmuş yolu gösterilmiştir de denebilir! Ama bu hesap ve düşünce, gerçekte sömürüyü, kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerini ortadan kaldıracak bir hesap ve düşünce değildir. Kapitalist sistemde üretim aracı sahiplerinin zenginliğinin temeli, işçilerin emek harcayarak yarattıkları değerlerin, ürüne yaptıkları değer katkısının önemli bölümüne el konmasıdır, artı değer sömürüsüdür. İşçi emeğinin kullanım hakkını patrona iş ücreti karşılığında satmaktadır. Aldığı ücret emeğinin kullanımı ile yaratılan değerin çok altındadır, esas olarak emeğini yeniden üretmek için gerekli minimumla sınırlıdır. Emeğinin sonucu yaratılmış değerin çok büyük bülümü patronlara ve patronların devletine gitmektedir. Burada eşdeğerlerin değiş tokuşu söz konusu değildir. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet var oldukça, yani kapitalizm

devrimle yerle bir edilmedikçe, artı değer sömürüsü toplumun temeli olmaya devam edecektir. Kapitalizm devrimle yıkılmadan, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet bütünüyle tasfiye edilmeden eşdeğerlik ilkesinın mümkün olduğunu savunmak, abesle uğraşmaktır. İşçi ve emekçileri sınıf mücadelesinden alıkoymaya hizmet eden bir tavırdır.

Dieterich, Arno Peters'in "Küresel Ekonominin Temeli Olarak Eşdeğerlilik-İlkesi" kitabında ortaya konan görüşleri, yaklaşımı, "21. yüzyılın sosyalizmi" düşüncesine katkı olarak değerlendirmekte ve Peters'i *"...gelecegin sosyalist ekonomisi ilkesine yönelik araştırmalara yeni bir ivme kazandırmış olma şerefine sahip" (sf. 42)* olmakla ödüllendirmektedir. Bir teorik sınfırın bir diğerini övmesi, kendisini övmesi anlamına geliyor aslında.

Peters'in kendisi, 2000 yılında Almanya'nın Göttingen şehrinde, Üniversitede yapılan kongreye katılmış ve Dieterich'in sorularına yanıtlar vermiştir. Bu yanıtlar içinde, kendisinin ortaya çıkardığı, düzelttiği şeyi şöyle ifade etmektedir:

"Klasik ekonomide değer eşitliliği fiyat eşitliliğiyle karıştırılmaktadır. Ve bu benim ortaya çıkarıp düzelttiğim şeydir." (www.puk.de) Peters bunu, eşdeğerlilik-ilkesi olarak da adlandırmaktadır. Bunu yaparken kendisinin farklılığını göstermek için emek-değer-öğretisi'ne geçmektedir. Bu bağlamda Peters Marks'ın da eşdeğerlilik kavramını burjuva ekonomistleri gibi ele aldığını savunmaktadır. Sonuç olarak Peters Marks'ın yanlış yaptığını, kendisinin Marks'ın tavrıyla hemfikir olamayacağını, aynı zamanda bunun, yani Marks'ın yaklaşımının pratikte uygulanamaz bir şey olduğunu ifade etmektedir. Yani buna göre Peters, kendisi öncesinde tüm zamanların emek-değer-öğretisinin yanlış, eksik yorumlanmasına son vermiş, eşdeğerlilik-ilkesinin gerçekte nasıl olması, uygulanması gerektiğinin yolunu göstermiştir.

Dieterich bile Peters'in bu çok iddialı ve fakat içi boş yaklaşımını relative etmek ihtiyacı duyuyor : Dietrich genelde savunduğu, övdüğü halde,

"Arno Peters tarafından öne sürülen katı eşdeğerlik ya da basit ve karmaşık emeğin ücretlendirilmesinde mutlak eşitlik ilkesi, geçiş sürecinin karma ekonomisinde gerçekçi bir anlamda sürdürülemez, çünkü kapitalizmde insan karakterinin durumu –belki de insanbilimsel (antropolojik) doğası pek hesaba katılmaz, tıpkı güç peşinde koşma ve güç istismarı, kıskançlık, rüşvet eğilimleri, kendini sevme, otorite ve tüketim düşkünlüğü ve maddi çekiciliklerin anlamı gibi." ("21. yüzyılın sosyalizmi", sf. 181-182) diyor.

Peters'in tavrı "katı eşdeğerlilik" ise ve bu geçiş sürecinin karma ekonomisinde (Karma ekonomiden anladıkları saf kapitalist ekonomi /Pazar ekonomisi ile, eşdeğerlik ilkesinin yanyana yürüdüğü ekonomi BN) gerçekçi anlamda sürdürülemez ise, katı olmayan eşdeğerlilik nasıl oluyor? Eğer Dieterich:

"İkinci esneklik basit iş ve karmaşık iş sorunlarını içerir. Marks, karmaşık iş denince ürün hakkında daha fazla bilgi ve formal eğitim gereken işin basit bir işle karşılaştırılmasına benzetir. Tarihsel sosyalist ülkelerde bu sorunu, karmaşık işi yapana basit işi yapandan biraz daha fazla ödeyerek çözümlemişlerdi. Örneğin teknisyene 1000 dolar mühendise 1300 dolar civarında vererek. Böyle bir çözüm 21. yy sosyalizminin ilk aşamasında da geçerli olacaktır." (sf. 225-226) düşüncesini savunuyorsa, bu teorinin temel taşlarından biri olan eşdeğerliliğin değeri nedir?

Bu konuda söylenecek çok şey var. Bu teoriyle gerçekte eşitlilik adına kafa ka-

rıştırma, işçilerin emekçilerin bilincini karartma görevi yerine getirilmektedir. Burada Marks'ın Gotha Programı'nın Eleştirisi'nde bu konuyla ilgili takındığı tavrı aktararak Marksist yaklaşımın ne olduğunu orijinalinden okuyalım:

"Burada ele aldığımız, kendi öz temelleri üzerinde gelişmiş değil, tersine, kapitalist toplumdan çıktığı biçimiyle, böylece her bakımdan, iktisadi, manevi, entelektüel, henüz, bağrından çıktığı eski toplumun doğum izleriyle lekeli bir komünist toplumdur. Buna uygun olarak, tekil üretici –kesintilerden sonra–, ona vermiş olduğunu tam olarak geri alır. Ona verdiği, onun bireysel emek miktarıdır. Örneğin toplumsal işgünü, bireysel iş zamanı, toplumsal işgününün onun vermiş olduğu kısmıdır, ondaki payıdır. O, toplumdan, (toplumsal fonlar için harcadığı emek düşüldükten sonra) şu kadar emek verdiğini belirten bir belge alır ve belgeyle, toplumsal tüketim araçları stokundan, eşit miktarda emeğe malolan kadarını alır. Topluma bir biçimde sunmuş olduğuyla aynı miktarda emeği, başka bir biçimde geri alır.

Burada besbelli, eşdeğerlerin değişimi olduğu ölçüde meta değişimini düzenleyenle aynı ilke hüküm sürer. İçerik ve biçim değişmiştir, çünkü değişmiş koşullar altında hiç kimse emeğinden başka bir şey veremez ve çünkü, öte yandan, bireyin mülkiyetine bireysel tüketim araçlarından başka hiçbir şey geçemez. Bu sonuncuların tek tek üreticiler arasında paylaşımında ise, meta eşdeğerlerinin değişimindekiyle aynı ilke hükmeder, bir biçimdeki aynı miktar emek, başka bir biçimdeki aynı miktar emekle değişilir.

Böylece, meta değişiminde eşdeğerlerin değişimi tekil durumda değil, sadece ortalama olarak varken, ilke ile pratik artık çelişmemesine rağmen, eşit hak burada ilke olarak hâlâ burjuva haktır.

Bu ilerlemeye rağmen, bu eşit hak, hâlâ burjuva bir sınırlamayla lekelidir. Üreticilerin hakkı, sundukları emekle orantılıdır; eşitlik, aynı ölçütle, emekle ölçülmekten ibarettir. Fakat biri fizik ya da zekâ bakımından diğerinden üstündür, dolayısıyla aynı süre içinde daha fazla iş yapar ya da daha uzun süre çalışabilir; ve emeğin, ölçüt olarak hizmet etmesi için, süresini ya da yoğunluğunu saptamak gerekir, yoksa ölçüt olmaktan çıkar. Bu eşit hak, eşit olmayan emek için eşit olmayan haktır. Hiçbir sınıf farkı tanımaz, çünkü herkes, diğeri gibi sadece işçidir; fakat bundan dolayı, işçilerin eşit olmayan bireysel yeteneğini ve dolayısıyla randımanını doğal ayrıcalıklar olarak tanır. Dolayısıyla, her hak gibi, içeriği itibariyle, bir eşşitsizlik hakkıdır. Hak, niteliği gereği, ancak aynı ölçütün kullanılmasından ibaret olabilir; ama eşit olmayan bireyler (ve bunlar eşitsiz olmasaydı, farklı bireyler olmazlardı) ancak aynı açıdan değerlendirildiklerinde, sadece belirli bir açıdan ele alındıklarında, örneğin, verili durumda onlara yalnızca işçi olarak bakılıp onlarda başka hiçbir şey görülmediğinde, başka her şey bir tarafa bırakıldığında aynı ölçütle ölçülebilirler. Ayrıca: bir işçi evlidir, diğeri değil; birinin diğerinden daha çok çocuğu vardır vb. vb. Böylece, eşit emek sarfıyla ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonundan eşit payla, biri fiilen diğerinden daha çok alır, biri diğerinden daha zengindir vb. bütün bu kusurlardan kaçınmak için, hakkın eşit olmak yerine, bilakis eşitsiz olması gerekirdi.

Fakat bu kusurlar, uzun doğum sancılarından sonra kapitalist toplumdan çıkıp geldiği haliyle, komünist toplumun birinci aşamasında kaçınılmazdır. Hak, hiçbir

zaman, toplumun iktisadi biçimlenmesinden ve onun koşullandırdığı kültürel gelişmesinden daha yüksek olamaz.

Komünist toplumun daha yüksek bir aşamasında, bireylerin işbölümüne kölece boyun eğişi, ve onunla birlikte kafa ve kol emeği karşıtlığı da ortadan kaybolduktan sonra; çalışma, sadece bir geçim aracı değil, bizzat yaşamın birincil gereksinimi haline geldikten sonra; bireylerin çokyönlü gelişmesiyle birlikte onların üretici güçleri de artıp, tüm kolektif zenginlik kaynakları daha gür aktığında –işte ancak o zaman, burjuva hukukun dar ufku tamamen aşılabilecek ve toplum, bayrağına şunu yazabilecektir: Herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!" (Marks, "Gotha Programı'nın Eleştirisi" sf. 26-28, İnter Yayınları)

Marks'ın burada takındığı tavır komünizmin birinci aşamasından üst aşamasına geçiş dönemiyle ilgilidir ve burada eşdeğerlilik sorununa nasıl baktığı da açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Marks kapitalist toplumun bağrından çıkmış sosyalist toplumdan bahsederken, bunun devrimle gerçekleşmiş olduğundan yola çıkmaktadır. Yani eşdeğerliliği kapitalist sitemin varlığını sürdürdüğü koşullarda ele almıyor. Bunun ön koşulu olarak üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son verildiği bir durumu, üretim araçlarının bütünüyle toplumsallaştırılmış olduğu bir durumu öngörüyor.

Buraya eklenecek bir şey, Dieterich ve benzerlerinin ufkunun Marks'ın burada komünizmin ilk aşaması, sosyalizm için ortaya koyduğu düşüncelere ulaşabilecek genişlikte olmadığıdır. Marks'ı anlamadan Marks'ı eleştiren teorik sıfırlarla karşı karşıyayız burada. Burjuva ideolojisinin yaygınlaştırıcılarından da bundan fazlası beklenemez zaten.

Dieterich'ten "Sosyalist ekonomi" ile ilgili bir alıntı:

"İşte tam da bundan dolayı sosyalist ekonominin kuruluş sorunsalı ağırlıklı olarak üretim araçlarının mülkiyet biçimlerinde değil –merkezi devlet yönetimi ya da refah yönelimli önlemler– tersine üreticilerin dolaysız olarak emeklerinin sömürülme oranları üzerinde, yani artı-emek-oranı üzerinde demokratik özerklik sahibi olmalarıdır. Bu, sosyalizmdeki bilimsel emek örgütlenmesi ile Taylorculuk arasındaki en can alıcı farklılıktır." "21. yüzyıl sosyalizmi", sf. 194)

Burada "sosyalist ekonominin kuruluşu" sorunsalı sömürü sistemine, sömürüye son vermek olarak değil, "üreticilerin dolaysız olarak emeklerinin sömürülme oranları üzerinde" "demokratik özerklik sahibi olmaları" olarak gösteriliyor. Aslında fazla söze gerek yok. Bunların "sosyalizminde" sömürü varolacaktır. İşçilere düşen ise ne kadar sömürüleceğini kendisinin belirlemesi oluyor. Buna burjuva sosyalizmi kavramı, 21 yy sosyalizmi kavramından daha iyi yakışır.

"9) 21. yy Sosyalizmi'nde sömürü ya da ekonomik seçkinler olacak mı?

Ne seçkin bir sınıf, ne de ekonomik sömürü olacak. Seçkin sınıf, her ne olursa olsun çoğunlukla birlikte yaşar, başka türlüsü katılımcı demokraside olamaz. Yeni sosyalizmde adil bir toplum oluşturmak için daha çok risk göze alan, dürüst, yetenekli ve ilerici bir güç olacak. Sömürü de neredeyse hiç olmayacak. Çünkü sömürü, bir kişinin başka birine ait bir işe bağımlı olarak, parazit gibi yaşamasıdır." (sf. 207)

Burada idealizmin en kaba biçimlerinden birinin sosyalizm adına savunulması

ile karşı karşıyayız. Kaba İdealistlerin bir bölümü kendi kafalarında bir dünya tasarımı yapıp, gerçeğin bu tasarıma uymasını beklerler. Dieterich burada öyle yapıyor : Onun katılımcı demokrasi tasarımı içinde « ne seçkin bir sınıf, ne de sömürü »ye yer yoktur. Tasarımda yer olmadığına göre seçkinler ve sömürü de olmayacaktır ! Neden ? Dieterich öyle buyurduğu için ! Ne yazık ki objektif gerçekler şu ya da bu teorik sıfırın kafasındaki tasarıma göre belirlenmiyor !

"21. yüzyılın sosyalizmi"nin bir başka temel direği, "katılımcı demokrasi".

Katılımcı demokrasi, yer yer çoğunluk demokrasisi olarak da adlandırılıyor. Bu düşüncenin temelinde yatan yaklaşım, üstü örtülü de olsa proleter, sosyalist demokrasinin reddidir. Burjuvazi proleter, sosyalist demokrasinin kitlelerin toplumsal sürece katılımını içermediği, proletarya diktatörlüğü denen şeyin gerçekte küçük bir azınlığın parti diktatörlüğü olduğu yalanını « tarihsel bir gerçek » olarak kabul ettirmiş durumdadır. Bir çok solcu gibi, 21. yüzyıl sosyalisti olma iddiasında olan Dieterich de « katılımcı demokrasi »sinde bu yalanı temel çıkış noktası olarak kabul etmiştir, teorisini bu yalan üzerine inşa etmiştir.

Marks'ın projesinin tarihsel olanaksızlığı anlatılırken Sovyetler Birliği'ne atıfta bulunularak şunlar savunulmaktadır:

"Bu durum için zamanca belirlenen nedenin dışında iki nesnel etmen daha vardı: Ne bilimsel bilgi düzeyi, ne de üretici güçlerin ilerlemesi sosyalist ekonomi programının ve gerçek anlamda çoğulcu demokrasinin biçimlendirilmesine yetecek düzeyde bir gelişmişlik aşamasında değildi." (sf. 95)

Bir şeyi reddetmenin değişik yol ve yöntemleri vardır. Bunlardan biri de geçersiz kılmak istediğiniz şeyi, "bu yanlıştır, böyle olamaz" vb. biçimde eleştirmek yerine, "başka türlüsü mümkün değildi", ama "olanlar, ya da yapılanlar yetersizdi" vb. biçimde ortaya koymaktır. Yani doğrudan hedef alma yerine dolaylı hedef alma taktiği de böylesi bir mücadelede seçilen yol oluyor.

O dönemde geri düzeyde olan ama bugün değişmiştir:

"Tarihsel sosyalist toplumun gelişme yolundaki en can alıcı abluka olan kibernetik üretici güçlerin az gelişmişliği bugün aşılmış durumdadır ve bununla birlikte katılımcı demokrasi ve ona özgü olan eşdeğerli ekonominin nesnel anlamda gerçekleşebilirliği yolunda artık hiçbir engel kalmamıştır." (sf. 99)

Evet, bu kalkan engeller bilgisayar tekniğinin gelişmesi durumu oluyor. "Bilgisayar sosyalizmi" olarak da yer yer adlandırılan bu gelişme, katılımcı demokrasi için öne sürüldüğü gibi eşdeğerlilikilkesi bağlamında da sorunun çözümünün aracı olarak ele alınmaktadır. Buna göre artık hangi ürüne ne kadar iş gücü, emek harcandığı, karmaşık hesapların kolayca yapılabileceği teknik imkanlar ortaya çıkmıştır. Bu arada tabii ki doğrudan demokrasinin, herkesin kendi evinde, dükkanında da olabilir, bilgisayar aracılığıyla toplumdaki gelişmeler hakkında düğmeye, daha doğrusu tuşa basarak karar vermesi olarak anlaşılıyor. Tabii ki neye hangi içerikle karar verdiği önemli değildir doğrudan demokrasi için. Burada da bilgisayar tekniğinin, teknolojinin gelişmesi durumu ve olgusu, sınıflar arasındaki çelişkilerin üzerinin örtülmesi için kullanılmaktadır.

Bilgisayar tekniğinin, teknolojinin

büyük bir gelişme gösterdiği olgudur. Doğrudan demokrasi uygulaması konusunda bu aracın işleri kolaylaştırdığı da olgudur. Bu olgu olduğu kadar fakat kapitalizm/emperyalizmin egemenliği altında yaşadığımız ve tekniğin kullanım imkanlarının burjuvazinin kontrolunda olduğu da olgudur. Bunun unutulması ve unutturulması araca onda olmayan bir gücü bahşetmek anlamına gelir. Tekniğin ilerlemesi toplumsal ilişkilerde, daha doğrusu sömürücü sınıflarla, sömürülen sınıflar, ezenlerle ezilenler arasındaki ilişkide özde bir şey değiştirmemiştir. Ve meselenin esası da budur. İşçi sınıfı için gerçek ve en geniş demokrasinin doğrudan demokrasinin en geniş biçiminin kullanılabilmesi için ön şart işçi sınıfının kendi siyasi iktidarının kurulmasıdır.

Marksizm-Leninizm bilimi açısından demokrasi, ister burjuva, ister proleter demokrasisi olsun şu ya da bu sınıfın ya da sınıfların diğer sınıf ya da sınıflar üzerindeki diktatörlüğüdür. Komünistlerin amacı, sonuç itibariyle demokrasiye de son verip özgürlüğü gerçekleştirmektir. Bu ise demokrasinin sosyalizm koşullarında giderek genişlemesi, sonuçta devletin sönmesi ile birlikte sönüp gitmesi anlamına gelir. Kuşkusuz ki bu hedefe varmak için proleter, sosyalist demokrasi olmazsa olmaz bir önkoşul, bir süreçtir.

Muhasebe ve denetim bağlamında Lenin sorunu şöyle ortaya koyar:

"Muhasebe ve denetim –komünist toplumun ilk evresinin 'yola konması' ve doğru işlemesi için gerekli olan en önemli şey budur. Tüm yurttaşlar burada, silahlı işçilerden oluşan devletin ücretli görevlileri durumuna dönüşür. Tüm yurttaşlar, bütün halkı kucaklayan bir devlet 'sendikası'nın görevlileri ve işçileri olurlar. Gerekli olan yalnızca, hepsinin aynı biçimde çalışmak zorunda olması, paylarına düşen çalışmayı yapmaları ve eşit ücret almalarıdır. Bunun muhasebesi ve denetimi kapitalizm tarafından son derece basitleştirilmiş, olağanüstü kolay, okuma yazma bilen herkesin yapabileceği denetim ve kayıt tutma işlemine dönüştürülmüştür, bu görevin yerine getirilmesi için dört hesap işlemini bilmek ve gerekli makbuzları vermek yeterlidir.

Halkın çoğunluğu, (artık görevli haline gelmiş olan) kapitalistlerin ve kapitalist alışkanlıklarını korumuş olan entelektüel bayların böyle bir kaydını, böyle bir denetimini kendi başına ve her yerde uygulamaya başladığında, o zaman bu denetim gerçekten evrensel, genel, ulusal olacaktır, o zaman bundan sıyrılmak mümkün olmayacağı için hiç kimse bundan kaçamayacaktır.

Tüm toplum eşit iş ve eşit ücretle bir büro ve bir fabrika haline gelecektir.

Fakat kapitalistleri devirdikten sonra, sömürüyü ortadan kaldırdıktan sonra muzaffer proletaryanın tüm topluma yayacağı bir 'fabrika' disiplini bizim idealimiz ya da nihai hedefimiz değil, toplumu kapitalist sömürünün alçaklıklarından ve aşağılıklarından radikal biçimde temizlemek ve daha da ileriye yürümek için gerekli bir basamaktır yalnızca.

Toplumun tüm üyelerinin ya da en azından büyük çoğunluğunun devleti yönetmeyi bizzat öğrendikleri, bu meseleyi bizzat ellerine aldıkları, bir avuç kapitalist azınlık üzerinde, kapitalist alışkanlıklarını sürdürmeyi çok isteyen baylar üzerinde kapitalizm tarafından iyice demoralize edilmiş işçiler üzerinde denetimi 'harekete geçirdikleri' andan itibaren, bu andan itibaren, herhangi bir yönetme zorunluluğu genelde ortadan kalkmaya başlar. Demokrasi ne kadar eksiksiz olursa, gereksiz hale geleceği an o kadar yakındır. Silahlı işçilerden oluşan ve 'artık asıl anlamıyla

devlet olmayan' 'devlet' ne kadar demokratik olursa, her türlü devlet o kadar hızlı sönüp gitmeye başlar.

Çünkü toplumsal üretimi kendi başına yönetmeyi herkes öğrenmiş olduğunda ve gerçekten yönettiğinde, muhasebeyi ve boşta gezenlerin, asilzadelerin, dolandırıcıların ve buna benzer 'kapitalizm geleneklerini koruyanlar'ın denetimini kendi başına gerçekleştirdiğinde, tüm halk tarafından uygulanan bu muhasebe ve denetimden kaçmak o kadar zor olacak ve o kadar büyük bir istisna oluşturacak ve muhtemelen o kadar hızlı ve ciddi bir cezayı beraberinde getirecektir ki (çünkü silahlı işçiler duygusal entelektüeller değil, pratik yaşamın insanlarıdır ve asla şakaya gelmezler), insanların her türlü ortak yaşamı için karmaşık olmayan temel kurallara uyma zorunluluğu kısa zamanda alışkanlık haline gelecektir.

O zaman, komünist toplumun ilk evresinden daha üst evresine geçişin ve bununla beraber devletin tümüyle sönüp gitmesinin de kapıları ardına dek açık olacaktır." (Lenin, "Devlet ve Devrim", sf. 120-122, İnter Yayınları)

Bilgisayar ve teknoloji kuşkusuz ki Lenin'in burada dile getirdiği muhasebe ve denetimi kolaylaştıran bir etmendir, araçtır. Fakat bu, sadece işin teknik kolaylık yanıdır. Esas mesele bilgisayar ya da teknolojinin kendi başına şu ya da bu toplumun, daha doğrusu sistemin özünü değiştirmediğinin, değiştiremeyeceğinin kavranmasıdır.

Peki ama "21. yüzyılın sosyalizmi" tartışmasının Latin Amerika'daki gelişmelerle ne ilgisi var? Bu, hem Latin Amerika'daki gelişmelerle, hem de genelde insanlığın geleceği projesi bağlamında, son yıllarda tartışılan en önemli sorunlardan biri durumunda. Kapitalist sisteme karşı nasıl bir mücadele verileceği, gelecekte nasıl bir toplum istendiğinin de tartışmasıyla bağıntılıdır bu meseleyi üzerine tartışmak.

Latin Amerika ile doğrudan bağıntısı ise özetle şöyledir. Gerek "21. yüzyılın sosyalizmi" kitabının yazarı olarak Dieterich'in sözkonusu kitabı öncelikle Latin Amerika'ya yönelik yazmış olması, gerekse de bunun Chavez tarafından savunuluyormuş gibi görünüyor olması, bize savunulanın ne olduğunu ortaya koyma görevi yüklemektedir.

Bunun yanısıra, Venezüela'daki gelişmeler, genelde "sol" kesimin önemli bölümü tarafından, kimi devrimci kesimler tarafından da, kapitalizme alternatif olarak görülüp savunulmaktadır. Bu yaklaşımın ortaya konması, aynı zamanda Chavez'in ve savunduğu görüşlerin kapitalizme alternatif olmadığının ortaya konması anlamına da geliyor.

Sorun Venezüela somutunda Latin Amerika'yı doğrudan ilgilendirmektedir. Dieterich soru-yanıt şeklindeki tavrında Venezüela bağlamında şunları yazmaktadır:

"24) 21. yy. Sosyalizmini Venezüela'da gerçekleştirecek koşullar var mı?

Evet şu anda var. Sadece birkaçından bahsedeyim. 2006'da nüfusun üçte ikisi başkana oy verdi, onun 21 yy. Sosyalizmi'nin planlarını uygulayacağını açıkça bilerek. (...)

25) 2007'de Venezüela Sosyalizmi'nin ekonomik olarak izlediği yol

Venezüela'da sosyalist ekonomiye doğru atılan ilk politik-ekonomik adım, sanıldığı gibi özel mülkiyetin toplumsallaştırılması değildir çünkü sibernetik (güdümbilim) sorunu çözmez, aksine değer hesaplamasında piyasa fiyatlandırılması sisteminin değiştirilmesidir ve de eşdeğerlilik olgusunun yer almasıdır." (sf. 228-229)

Dieterich, bir yandan "21. yy. sosyalizmi"ni gerçekleştirmenin koşul-

larının Venezüela'da olduğunu savunurken, aynı zamanda "Sosyalizm sadece bir ülkede gerçekleştirilemez" düşüncesini de savunmaktadır. Bu düşünce ise kimi Troçkist kesimin sevinerek sahip çıktığı bir düşüncedir. Dieterich'in kendi kendisiyle çelişkisini bir kenara bırakıp dünya çapında bunun nasıl gerçekleştirilebileceğine verdiği cevaba bakalım:

"Bunun yanısıra sosyalist ve kapitalist üretim biçiminin çift yönlü genişletilmesiyle uluslararası ticaret sayesinde dünya düzeyine çıkartabiliriz. (...) postkapitalist ekonominin ilkelerinin değerini Venezüela'dan başlayarak uluslararası üretim alanlarına dek genişletebiliriz; bu da dünya ölçeğinde çift yönlülük kurmamızı sağlar." (sf. 233)

Dieterich Venezüela'yı bir nevi "21. yy. sosyalizmi"nin dünyaya yayılmasının merkezi, anavatanı olarak görüp göstermektedir. Bir bağlamda Venezüela'da neler olup bittiğini kavramanın da temelidir bu "21. yy. sosyalizmi"teorisi.

LATİN AMERİKA'NIN GENEL GÖRÜNTÜSÜ

a) Genel bilgi ve kimi veriler

Latin Amerika tanımıyla nerenin kastedildiği ve bu coğrafyada kaç ülkenin olduğu üzerine tam bir görüş birliği yok. Buna rağmen ama egemen olan ve kendini çoğunlukla kabul ettiren yaklaşım, Kuzey Amerika'da Meksika'dan itibaren Amerika kıtasının güney kesiminin tümünün Latin Amerika olduğu yaklaşımıdır. Buna göre Kanada ve ABD dışındaki Amerika kıtasının tüm ülkeleri Latin Amerika tanımı içinde ele alınmaktadır.

Latin Amerika coğrafyasında yer alan ülkelerin sayısı ise, kimin neyi nasıl ele aldığına bağlı olarak değişiyor. Genel olarak 20 ülke bu coğrafyanın esas ülkeleri olarak ele alınıyor. Ama küçük ülkeler, –kimi yerde bunlar adadır– hesaplara katıldığında bu sayı 33'e kadar yükseliyor. Ya da Porto Riko gibi yerler hesaplanırsa –Porto Riko ABD'nin Karibik'teki sömürgelerinden biri– bu sayı yükselebiliyor. Biz, uluslararası düzeyde Latin Amerika'nın ekonomik ya da nüfus oranlarının ele alındığı hesaplar içinde adı geçen ülkeleri ölçü olarak alıyoruz. Buna göre Latin Amerika'daki irili-ufaklı ülke sayısı 33'tür. Bunlar şunlardır:

Antigua ve Barbuda, Arjantin, Bahamalar, Barbados, Belize, Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Dominik, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Granada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaika, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadineler, Surinam, Şili, Trinidad ve Tobago, Uruguay ve Venezüela.

"Fischer Weltalmanach 2008"e göre, bu ülkelerin toplam nüfusu, 2005 yılı verileri temel alındığında 550.177.000 kadardır. Bu arada geçen üç yıldaki nüfus çoğalması da hesaba katılırsa, yaklaşık 600 milyon insanın yaşadığı bir coğrafyadır Latin Amerika. 2005 yılı verilerine göre bu coğrafyada nüfusu 48.000 olan ülke (Saint Kitts ve Nevis) olduğu gibi 186,4 milyon civarında nüfusu olan ülke (Brezilya) de var.

Nüfus büyüklüğüne göre ilk on ülke şunlardır:

1. Brezilya, 186.405.000; 2. Meksika, 103.089.000; 3. Kolombiya, 45.600.000; 4. Arjantin, 38.747.000; 5. Peru, 27.968.000; 6. Venezüela, 26.577.000; 7. Şili, 16.295.000; 8. Ekvador, 13.228.000; 9. Guatemala, 12.599.000 ve 10. Küba, 11.269.000. Bu on ülkenin nüfusunun toplamı, 2005 verilerine göre 481.777.000'dir. Bu, Latin Amerika'nın toplam nüfusunun %87.6'sını oluşturuyor. Buna göre diğer tüm (23 ülkenin) Latin Amerika ülkelerinin toplam nüfusu 68.400.000 kadardır, yani toplamın %12.4'ü.

Bu ülkeler arasında Guatemala dışındaki tüm ülkelerin nüfusunun büyük bölümü şehirlerde yaşamaktadır, yani kentli olarak hesaplanmaktadır. Guatemala'nın kentleşmiş nüfus oranı %47 olarak verilmektedir. Tüm 33 ülke ele alındığında 23 ülkenin nüfusunun büyük bölümü (%53 ile %93 arası) oranda kentlidir, 10 ülkenin kentli olan nüfus oranı ise %48 ile %28 arasındadır. Bu bağlamda Latin Amerika'nın toplam nüfusunun çoğunluğunun kentli olduğu tespit edilebilir. Buna paralel olarak da kapitalist üretim biçiminin Latin Amerika'da –yine her ülkede farklı ölçüde ve oranda olsa da– egemen üretim biçimi olduğu da bilinçlere çıkarılmalıdır.

Latin Amerika'nın toplam coğrafya büyüklüğü ise, 20.5 milyon kilometrekare olarak hesaplanıyor. Bu, yeryüzünün toplamının %15.8'ini oluşturuyor. Toprak büyüklüğü bağlamında öne çıkan on ülke ise –büyüklük alanları ve parantez içinde dünya sıralaması ile birlikte – şunlardır:

1. Brezilya, 8.547.404 km2 / (5) ; 2. Arjantin, 2.780.403 km2 / (8); 3. Meksika 1.953.162 km2 / (14); 4. Peru, 1.285.216 km2 / (19); 5. Kolombiya, 1.141.748 km2 / (25); 6. Bolivya, 1.098.581 km2 / (27); 7. Venezüela, 912.050 km2 / (32); 8. Şili, 756.096 km2 / (37); 9. Paraguay, 406.752 km2 / (58) ve 10. Ekvador, 256.370 km2 / (75). Buna göre bu on ülkenin toplam toprak alanının büyüklüğü 19.137.782 km2'dir. Bu, toplamın %93.36'sı kadardır. Yine buna göre geri kalan Latin Amerika ülkelerinin toplam toprak alanının büyüklüğü 1.362.218 km2'dir, yani toplamın %6.64'ü.

Nüfus oranı ve toprak alanı büyüklüğü karşılaştırıldığında sekiz ülke her iki alanda da ilk on içinde yer almaktadır. Nüfusta Guatemala ve Küba diğer iki ülke iken, toprak alanı büyüklüğünde bunların yerini Bolivya ve Paraguay almaktadır.

Bu olgular Latin Amerika coğrafyası sözkonusu edildiğinde, öncelikle gözönüne alınması gereken ülkelerin hangileri olduğunu da göstermektedir. Kuşkusuz ki bu Latin Amerika üzerine tartışmalarda, aynı zamanda bu coğrafyanın "tek ülke" gibi, ya da yekpare bir bütünlük gibi ele alınması gerektiğini de göstermektedir.

Her ülkenin durumu, ekonomik, siyasi olarak kendi başına ele alınmak zorundadır. Bu aynı zamanda emperyalist ülkelerle ilişkinin de, doğal kaynakların, yeraltı zenginliklerinin ele alınmasında da geçerlidir. Sonuç itibariyle bu iki alandaki veriler relasyonların doğru ele alınmasına da işaret etmek içindir. Örneğin bir Brezilya devriminin bölgede oynayacağı rol ile, Saint Kitts ve Nevis devriminin oynayacağı rol bir ve aynı olamaz.

Eğitimde okur-yazarlık durumu, 2004 yılı verilerine ve "Fischer Weltalmanach 2008"in aktarımına göre göreceli olarak yüksektir. Kimi ülkelerin verileri yok. Varolanlar içinde Küba %100'lük oranla birinci sırada yer alıyor. Arjantin %97 ile (kadın-erkek okur-yazarlık oranı eşit) ikinci sırada yer alıyor. Verilere göre er-

keklerin okur-yazar oranının en düşük olduğu ülke %74 ile Jamaika, kadınların ise %63 ile Guatemala'dır. İlginç olan bir durum ise, Jamaika'da okur-yazar olan kadınların oranı erkeklere göre %12 daha yüksek iken, Guatemala'da orantı tersine, yani erkekler %12 kadınlardan daha fazla okur-yazar. Sözkonusu verilere göre bu %12 oranlık fark kadın-erkek okuryazarlığı arasındaki en yüksek farktır. Verisi olan 18 ülkenin yarısında kadın-erkek okuryazarlığı oranı eşittir. Bu ama hâlâ okur-yazar olmayanların sayısının önemli bir büyüklük oluşturduğu gerçeğini ortadan kaldırmıyor.

Üniversite'ye gitme bağlamında ise durum aynı kaynağın 2004 yılının verilerine göre şöyledir: %15 ile Arjantin ve Uruguay en yüksek orana sahip iken, en düşük oran Guatemala'da %9'luk orandır. Bu veriler tersten okunduğunda üniversiteye gidemeyenlerin oranı %91 ile %85 arasındadır.

2005 yılı Brüt İç Ürün'den eğitim giderleri bağlamında ise, giderlerin en düşük oranı %1.8 ile Dominik Cumhuriyeti'nde iken, en yüksek oranı %9.8 ile Küba'da gerçekleşmiştir.

Etnik kökeni bağlamında Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğu çok etnilidir. Bu "çok milliyetlilik" köken olarak esasta indigen halkların değişik kesimlerini, Afrika kökenli insanların yüzyıllar boyunca kölecilikten sonra yerli hale gelmesi temelinde oluşan kesimlerini, Avrupalı sömürgeci güçlerin, –bunlar "beyazlar" olarak da adlandırılıyor- yerli hale gelen kesimi ve doğal süreçte birbirine karışan "melez" diye de adlandırılan kesimleri kapsıyor.

Bu coğrafyada konuşulan diller ise öncelikle İspanyolca ve Portekizcedir. Fakat sayısız yerli, indigen halkların dillerinin varlığı gibi, İngilizce, Fransızca, Hollandaca gibi diller de konuşulmaktadır. İndigen halklarının dilleri dışındaki tüm diller sömürgeciliğin doğrudan yerleştirdiği, ya da egemen kıldığı diller konumundadır.

Din konusunda ise yine sömürgeciliğin doğrudan sonucu olarak egemen olan Hristiyanlığın Katolik mezhebidir. Bu temelde Katolik Kilisesi'nin Latin Amerika ülkelerindeki nüfuzu da –giderek azalma gösterse de– yüksek orandadır. Bu hem ideolojik olarak hem de kilisenin sahip olduğu toprakların büyüklüğü gözönüne alındığında ekonomik olarak, tabii ki öncelikle toprak sorununu çözme bağlamında gözönüne alınması gereken önemli bir olgudur. Katoliklere göre çok az sayıda da olsa Protestanlık, Yahudilik ve İslam gibi din ve mezheplerden insanlar da Latin Amerika'da yaşamaktadır. Latin Amerika katolikliği fakat önemli ölçüde daha önceki doğal dinlerden kimi gelenekleri içerlenmiş olan, Batı Avrupa'dakinden biraz değişik bir katolikliktir.

Latin Amerika'da öne çıkan ve işçi sınıfı önderliğindeki devrimlerde gözönüne alınmak zorunda olan sorunlar, –tek tek ülkede yine farklı biçim ve düzeylerde olsa da– emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık; ulusal sorunda içe yönelik olarak azınlıklar, özellikle de yerli, İndigen halkların ve Afrika kökenlilerin hakları, özgürlüğü sorunu; toprak ve tarım sorunudur. Yoksulluk sorunu da bölgenin önemli sorunlarından biri durumunda.

b) Çok kısa tarih...

Amerika'nın keşfinin tarihi 12 Ekim 1492 tarihi olarak kabul edilmektedir. Fakat bu tarihte, Amerika'yı keşfeden kişi olarak kabul edilen Kristof Kolomb bile Avrupalılar için bilinmeyen yeni bir

kıta keşfettiğinin farkında değildir. O, Hindistan'a varmak için yola çıkmıştır ve gidip bulduğu yeri ise Hindistan olarak kabul etmiştir. Ölene kadar da yeni bir kıta keşfettiğinin bilincine varmamıştır. Yaşamının sonuna kadar yazdığı mektuplarda hep, İspanya asillerinin ve tüccarlarının hayal ettiği ve Marko Polo'nun anlattığı masallar diyarı Güneydoğu Asya'ya ulaştığını vurgular. Kristof Kolomb keşfettiği bölgeyi Hindistan (İndia) ve o bölgede yaşayan insanları da İndigen olarak adlandırır.

"Yeni" bir kıta keşfedildiğinin bilincinde bile olunmadığı halde, 1494 yılında Güney Amerika, İspanya ve Portekiz sömürgeciliği arasında, İspanya'nın Tordesillas şehrinde ve bu şehrin adını alan "Tordesillas Anlaşması" ile paylaşılmıştı bile.

Amerika kıtasının keşfi, aynı zamanda kıtanın varlığının, somutta da Latin Amerika'nın da varlığının Avrupalılar, Asyalılar için yaklaşık 500 sene öncesine kadar bilinmediğini gösteriyor. Amerika kıtasında kimi arkeolojik araştırmaların ortaya çıkardığı insan iskeletlerinin incelenmesiyle, insanların varlığının tarihinin 15 bin ile 20 bin yıl öncesine kadar dayandığı tahminleriyle karşılaştırıldığında, bu 500 yıllık sürecin Amerika kıtasındaki insanların tarihi açısından pek de uzun olmadığı görülür.

1492 yılı, Amerika'nın keşfi gibi, o kıtada 20.000 yıllık tarihi olan ve doğal gelişme sürecini yaşayan halkların sömürgecilik zulmü altına alınmasının başlangıç tarihidir. Bu sömürgecilik, işgal ve imha, egemenlik tarihidir. Bu 500 yıllık tarih, Amerika kıtasının "yerli" insanları için katliamların, yok edilmenin, hayatta kalanlar için de yüzyıllarca en basit temel insan haklarından mahrum bırakılmanın ve tüm bu süreçte, zulme, baskıya karşı, sömürgeciliğe karşı mücadelenin de tarihidir.

Kuzey Afrika'nın keşfedilip işgal edilmesi de İngiliz, Fransız ve Hollanda gibi sömürgeci güçlerin kıtaya egemen olma dalaşına katılmalarını beraberinde getirmiştir.

Sömürgeciler, altın, gümüş gibi madeni zenginliklere sahip olmanın peşinde koşarken, o topraklarda yaşayan insanları, önlerinde yok edilmesi gereken bir engel olarak görmüşlerdir ve buna uygun olarak da hareket etmişlerdir.

İndigen halkların katledilmesi kıtaya egemen olmak için gerçekleştirilirken, zenginleşme için dalaşları işgücüne ihtiyacı gündeme getirmiştir. Bu sorunu çözmek için de Afrika'dan siyah köleler "ithal" edilmiş, neredeyse kökten yok edilen indigen halkların yanısıra yeni köleler yaratılmıştır.

Amerika'nın keşfedilmesinin tarihi, Avrupalı sömürgeciler ile yerli ve daha sonra ise Afrikalı kölelerin mücadelesi tarihinin başlangıcıdır gerçekte. Ve bu mücadele yüzyıllarca süren bir mücadele olmuştur. Gerek yerli İndigen halkların, gerekse de Afrikalı siyah kölelerin Avrupalı sömürgecilere karşı mücadelesi; gerekse de sömürgecilerin bu mücadelelere karşı baskı ve zulmü, katliamları yüzyılları kapsayan bir sürecin yaşanan gelişmeleri, mücadeleleridir.

"Latin Amerika'nın ilk devrimi" olarak adlandırılan isyan Haiti'de 1791 yılındaki Siyah kölelerin isyanı olmuştur. Bu isyan 1793'te köleliğin kaldırılmasına ve 1804 yılında da Haiti (Siyahlar)Cumhuriyeti'nin kurulmasına yol açmıştır.

Bu gelişme aynı zamanda, sömürgeciliğe karşı mücadeleye ivme kazandırmış ve İndigen halkların mücadelesini de güçlendirmiştir. 1810 yılına gelindiğinde o dönemin Meksika'sında en büyük isyan hareketi başlamıştır.

Bu mücadeleler 19. yüzyılın başlarında, 1810-1825 yılları arasında, sömürgeciliğe

karşı mücadelede değişik ulusal devletlerin kurulmasını beraberinde getirmiştir. Örneğin: 1811'de Venezüela ve Paraguay, 1816'da Arjantin, 1818'de Şili, 1819'da Kolombiya, 1821'de Meksika ve Peru, 1822'de Brezilya ve Ekvador ve 1825'de de Bolivya ve Uruguay. 1823 yılında kurulan "Orta Amerika Birleşik Devletleri" ise 1838'e gelindiğinde dağılmıştı.

Latin Amerika'yı sonraki süreçte etkileyecek olan gelişmelerden biri, adını ABD Başkanı James Monreo'dan alan, 1823'de "Monreo-Doktrini" olarak adlandırılan ve esasında ABD'nin Orta ve Güney Amerika'ya egemen olma amacını ilan eden tavır olmuştur.

Bu arada Latin Amerika'nın İspanyol sömürgeciliğine karşı mücadelesinde kimi başarılar elde edilmiş, ama İspanyol sömürgecilerinin yerini başta ABD sömürgeciliği, emperyalizmi olmak üzere diğer sömürgeciler almıştır. 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başlarına kadarki mücadele de, sömürgecilere karşı yürütülmüştür. Bu dönemdeki sömürgeciliğe karşı mücadele ama artık emperyalizme karşı mücadeleye dönüşmüştü.

20. yüzyılda, esas olarak da Birinci Dünya Savaşı dönemi sonrasında Latin Amerika'da egemen olan esas güç ABD emperyalizmi olmuştur ve bu olgu Latin Amerika için 20. yüzyıla damgasını vurmuştur.

Bu süreçte kuşkusuz ki sayısız da isyan ve mücadele varolmuş, yürütülmüştür. Günümüzde hâlâ isimleri geçenlerin önderliğindeki isyan ve mücadeleler, sözkonusu ülkelerdeki mücadelelere de örnek olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Peru'da 1780 yılında Tupac Amaru önderliğindeki sömürgeci güçlere isyan ve mücadele; 1895'te Küba'da Jose Marti önderliğinde sömüreciliğe karşı isyan ve mücadele; 1911'de Meksika'da Emiliano Zapata, Nikaragua'da 1920'li, 1930'lu yıllarda Augusto Sandino önderliğindeki mücadeleler ya da 1932'de El Salvador'da Augustin Farabundo Marti önderliğindeki mücadeleler, Latin Amerika'da 20. yüzyılın ikinci yarısındaki mücadelelere de örnek olmuşlardır. 1800'lü yılların başlarında İspanyol sömürgeciliğine karşı mücadele eden Simon Bolivar ise bugün Venezüela'daki gelişmelerin, Chavez tarafından yürütülen siyasetin sembolü olmuştur.

1917 Ekim Devrimi'nin dünya çapında tetiklediği devrimci süreçte Latin Amerika ülkeleri de etkilendi. Bu dönemde, 1919'da kurulan Komünist Enternasyonal'den yana tavır takınan ve Komünist Enternasyonal'e üye olan birçok Komünist Partisi kuruldu. Sözkonusu partiler Komünist Enternasyonal tarafından gerçek işçi sınıfı partisi olmaları için, bolşevikleşmeleri için teşvik edilip desteklenmiştir. 1935'te Latin Amerika'daki Komünist Partilerin toplam üye sayısı 25.000 iken 1939'da bu sayı 100.000'e çıkmıştı.

Sözkonusu bu partilerin bir bölümü İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar yürüyen mücadelelere önderlik etmeye çalıştı, ama sonuç itibariyle yenilgiye uğradı. Bu dönemde özel olarak "halk cephesi" siyasetini uygulamada yapılan yanlışlar, sözkonusu yenilgide, daha sonraki süreçte de yozlaşmada önemli rol oynadı. Bunlar İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Kruşçev modern revizyonizminin etkisiyle esas olarak revizyonist saflarda yerlerini aldılar. Devrimci örgütlerin gücü ise bu süreçte iyice zayıfladı.

1950'li yıllara damgasını vuran önemli gelişmelerden biri Küba Devrimi'ydi. ABD emperyalizminin "arka bahçesi"nde olması istenmeyen bir "dikendi" Küba Devrimi. O dönem, revizyonistlerin ik-

tidarı tümüyle ele geçirdiği SSCB'nin ABD emperyalizmi ile dalaş içinde Küba'ya destek vermesi, Küba'nın ABD emperyalizminin "arka bahçesi"ndeki "diken" olarak varlığını sürdürmesini sağlamıştır.

Bu istenmeyen gelişmeden "ders" alan ABD emperyalizmi, Latin Amerika'da, bırakın devrimci güçlere karşı saldırganlığı, demokratik gelişmeden yana olan güçlerin gelişmesine bile göz yummama, böylesi bir gelişmenin görüldüğü andan itibaren mücadeleyi başından itibaren boğma siyasetini esas siyaseti yaptı ve buna da uygun davrandı.

Küba Devrimi doğal olarak Latin Amerika'nın diğer ülkelerini de etkiledi ve kimi ülkelerde, örneğin Dominik Cumhuriyeti, Arjantin, Brezilya gibi ülkelerde 1960'lı yılların ortalarında yaşanan mücadeleler kanla bastırıldı. Küba devrimi Latin Amerikada devrimci hareketler içinde öncü savaşı teorisinin yaygınlık kazanmasında büyük etkiye sahip oldu. Castroist/Guaveraist çizgi Latin Amerika devrimcileri içinde ağırlıklı çizgi haline geldi.

1968 Latin Amerika'da da devrimci mücadelenin yükselmesini etkiledi. Latin Amerika bu dönemde Asya ve Afrika ile birlikte "devrimin fırtına merkezleri" olarak anılıyordu.

Çin'deki Kültür Devrimi etkisini Latin Amerika'da da göstermiş, Mao Zedung Düşüncesi savunuculuğu temelinde Çin'deki Halk Savaşını temel alan örgütlenmeler de ortaya çıkmıştı. Böylece Latin Amerika'da kendisine ML diyen güçlere "Maoist" olarak adlandırılanlar da katılmıştı. "Sol" siyasi çehreyi o dönem, modern revizyonist "Komünist Partiler", Castroist Guaveraist örgütler, Troçkistler, Maoistler ve Anarşistler belirliyordu. Bu siyasi akımların kendi aralarındaki farklılıklarına rağmen "sol" harekete damgasını vuran güç esas itibariyle küçük burjuva devrimcileriydi.

Mücadele yükseliyordu fakat, o dönemin uluslararası düzeyde egemen olan modern revizyonizmin etkisi, kitlelerin bilincini karartıyordu. Bunun en açık olarak kendisini gösterdiği ülke Şili oldu. Sosyalizme barışçıl geçişin mümkün olduğu siyasetinin savunucuları, somutta da Allende, bu tavrının karşılığını yaşamıyla ödüyordu. Doğrudan ABD emperyalizmi tarafından desteklenip 11 Eylül 1973 tarihinde gerçekleştirilen faşist askeri darbe sonrasında Şili halkı onlarca yıl faşizmin postalları altında kalıyordu.

Aynı dönemde Uruguay'daki halk mücadelesi de Frente Amplio önderliğinde önemli başarılar elde etmiş, ama yine ABD emperyalizminin paralı güçlerince ve öncelikle de askeri-faşist terörle kanla bastırılmıştır.

1960'lı yılların ortalarından 1980'li yılların ortalarına kadar, hem kitlelerin mücadelesi hem de bu mücadelelerin faşist şiddetle bastırılması; birçok ülkede yıllarca askeri-faşist diktatörlüklerin iktidarda olduğu bir süreç yaşandı.

Nikaragua'da Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi 1979'da iktidara geliyordu, Grenada'da 1979-1983 yılları arasında antiemperyalist mücadele, El Salvador'da, Bolivya'da ve diğerleri… egemenlere karşı mücadeleler, dünya emekçilerine devrim için mücadelede umut veriyordu.

Bu mücadeleleri bastırmak, devrimcileri yok etmek ise sözkonusu ülkelerin egemenlerinin, özellikle de ABD emperyalizmiyle içli-dışlı olan, ABD emperyalizmine bağımlı olanların uygulamalarıydı. Kabaca bir tarih verilirse, 1963 ile 1989 yılları arasında birçok Latin Amerika ülkesinde askeri-faşist diktatörlükler iktidardaydı. Sözkonusu

tümü de ABD emperyalizmince desteklenen, kimi de planlanıp doğrudan gerçekleştirilen askeri-faşist diktatörlüklerdi. Latin Amerika bağlamında "kişi diktatörlüğü" temelinde adlandırılan kimi gerici, faşist diktatörlüklerin varlığı, bunların da askeri-faşist diktatörlükler olduğu olgusunu ortadan kaldırmıyordu. Yaklaşık otuz yıllık bu döneme, kelimenin gerçek anlamıyla askeri-faşist diktatörlükler damgasını vurmuştur.

Bu olgu ama 1980'li yılların aynı zamanda Latin Amerika'da askeri-faşist diktatörlüklerin giderek son bulduğu ve geri düzeyde de olsa burjuva-demokratikleşmenin yaşandığı gerçeğini ortadan kaldırmıyor.

c) Özetle 1989'a gelindiğinde ekonomik durum.

Genel olarak değerlendirildiğinde Latin Amerika'da kapitalizmin gelişmesi, doğrudan sömürgecilere, emperyalizme bağımlı bir kapitalizm olarak gerçekleşmiştir.

Latin Amerika ülkeleri, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, genelde gelişmiş kapitalist sanayi ülkeleriyle, az gelişmiş Asya ve Afrika ülkeleri arasında yer alan ülkeler olarak değerlendirilmiştir.

1980'li yıllardaki ekonomik durum esas itibariyle 1973/1974'de yaşanan "enerji krizi"nin yükünün, batılı emperyalist güçler tarafından bağımlı ülkelere, yüklenmesinin olumsuz sonuçlarının yaşandığı bir durumdu.

Dış borçlar 1983 sonunda 353 milyar iken 1988 sonunda 401 milyara çıkmıştı. Bu dönemde Dünya Bankası verilerine göre 1980-1990 arasında Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) %10 gerilemişti. Enflasyonun kimi ülkelerde sık sık yüzlü rakamlarla dile getirildiği bu dönemde yoksulluğun arttığı gibi yoksulluk sınırı altında yaşayanların sayısı da hızla yükseldi.

Reel ücretlerin düşüşü bağlamında yapılan kimi hesaplar, 1980 ile 1987 arası dönemde altı Latin Amerika ülkesinin (Arjantin, Brezilya, Şili, Kosta Rika, Kolombiya ve Venezüela) ortalama reel ücret kaybının %28 civarında olduğunu ortaya koyuyor.

Yoksulluk sınırı altında yaşayan insanların mutlak sayısı veya oranı bağlamında değişik hesap ve veriler ortaya konmaktadır. Reddedilemeyen gerçeklik, yoksulluğun, yoksulların sayısının arttığıdır.

Sözkonusu rakamlar yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranını, %41'den %46'ya çıktığını anlattığı gibi, Dünya Bankası verileri bunu %26,5'ten %31,5'e çıktığını anlatmaktadır. Mutlak rakam olarak ise 1980'li yılların başında 135,9 milyon insan yoksulluk sınırı altında iken bu rakam 1990'a gelindiğinde 200,2 milyona çıkmıştır. Yine kimi veriler 1990 yılının yoksulluk sınırı altında yaşayan insan oranını %48,3 olarak vermektedir. Hangi veriyi alırsak alalım yoksulluk oranı yüksektir. Bu oran gerçekte kimi ülkelerde %60'lara kadar varmaktadır. 1990 yılının Latin Amerika toplam nüfusunun 450 milyon civarında hesaplandığını gözönüne alırsak, 200 milyon insanın da yoksulluk sınırı altında yaşadığını kabul edersek bu oran %44'ü geçmektedir. Bu durumda aslında Dünya Bankası verilerinin gerçek durumun üzerini örtmek için süslenmeye çalışılan rakamlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1980'li yılların ekonomik durumu, Latin Amerika'nın öncelikle emperyalistlerin borç mengenesinde sıkışıp kaldığı, üretimi esas olarak ihracata yönelik yaptığı ve faiz transferi yoluyla borçlarını

ödemeye endeksli bir durumdu. Emperyalistlerin, başta da ABD emperyalizminin borç kurumları Dünya Bankası ve IMF tarafından dayatılan ekonomik paketler Latin Amerika halklarının, öncelikle de yoksul kesimin, işçilerin yaşam koşullarını dayanılmaz kılıyordu.

Borçlarını yeni borçlanmalarla ödemek için, yine IMF ve Dünya Bankası'ndan "kredi" alınması gerekiyordu… Bu ise ancak her somut ülkenin yönetiminin IMF veya Dünya Bankası'nın dayattığı koşulları kabul etmek ve ülke içinde işçi ve emekçilere daha fazla yüklenmek, sınırsızca sömürmek için garantiler vermesini gerektiriyordu.

Venezüela'nın başkenti Caracas'ta, hükümetin kredi almak için IMF ve Dünya Bankası'na verdiği sözü yerine getirmenin bir aracı olan fiyatlara (kamu ulaşımı trafiğine) zam yapması, kitlelerin sabrını taşırdı. 27 Şubat 1989'da, "Caracazo" adı verilen ve birçok gün süren isyan ve çatışmalar, varoşların yoksullarının zenginlerin yaşadığı bölgeleri talan etmesi ve bugüne kadar hâlâ kesin sayısı belli olmayan, ama tahminlere göre 3000 civarında olan insanın devlet güçlerince katledilmesi olayları yaşandı.

Bu olayların yaşandığı süreç, artık emperyalistlerin de ekonomik olarak o güne kadar aldığı önlem ve seçtikleri yolları gözden geçirmeye başladığı; sonradan çokça "yeni" bir şeymiş gibi gösterilen ekonomide liberalleşmenin özellikle 1973/1974 yıllarındaki krizden sonra değişik biçimlerde uygulamaya konulduğu bir süreçti. Bu süreç, Doğu Bloku'nun dağılmasıyla hızlanmış ve işçi ve emekçi kitlelere yönelik baskılar, elde edilmiş haklarının ellerinden alınması, özelleştirme, taşeronlaştırma vb. vb. uygulamalar yoğun biçimde uygulanmış, yaygınlaştırılmıştır.

d) 1989 sonrası durum...

1989 yılı sonrası döneme uluslararası alanda damgasını vuran gelişmelerin başında, Doğu Bloku'nun dağılması ve buna bağlı olarak güç dengelerinin değişmesi geliyordu. Bu gelişme, sadece emperyalist güçler arası denge değişikliğini değil, aynı zamanda kimi yerel kapitalist güçlerin emperyalistlere bağımlılığı durumunun ya da bağımlılık derecesinin değişmesi ve kimilerinin öne çıkan güçlere dönüşmesini de beraberinde getiren bir sürecin başlangıcıydı.

Doğu Bloku'nun dağılması emperyalist güçler için ele geçirilmesi gereken yeni pazar alanlarının açılması anlamına geldiği gibi, "soğuk savaş" denen, gerçekte ABD emperyalizmi önderliğinde Sovyetler Birliği'ne karşı saldırı siyasetinin, varolduğu biçimiyle artık sürdürülmemesi, dünyaya egemenlik için yeni koşullarda, yeni taktiklerin öne çıkması anlamına da gelmektedir.

Örneğin ABD emperyalizmi bu dönemde Latin Amerika'ya yönelik siyasetinde, 1989 öncesine kadarki gibi yoğun askeri ve gizli çalışmalar, darbeler vb. siyasetini sürdürmeye son vermiştir. Bu ama bölgeye egemen olma konumunu sürdürmekten vazgeçtiği anlamına gelmiyordu. Esas olarak askeri darbelerle, ya da paramiliter güçlerle sağladığı siyasi egemenliğini, ekonomik olarak güçlendirmeye yönelmiştir. Bunun öne çıkan biçimi ise, "Serbest Ticaret Bölgesi" adı altında, kıtayı tümden egemenliği altına alıp talan etmenin anlaşmalarını kabul ettirme yönündeki siyasetti.

Latin Amerika halkları açısından ise burjuvazinin de yoğun propagandaları sonucu "sosyalizm ölmüştü" ama, ABD emperyalizminin sözkonusu ülkelerdeki uygulamaları da savunulacak gibi değil-

di… Bu durum ise Latin Amerika halklarının “yaşanılabilir bir dünya” istemini, kapitalizmin varlığını soru işareti haline getirmeyen, ama andaki durumdan daha iyi bir yaşam için mücadele etmesinin ortamını yaratıyordu.

“Sosyalizmin öldüğü” naraları ve sevinci henüz sıcaklığını korurken ABD emperyalizmi Latin Amerika’ya yönelik “serbest ticaret” planlarını gündeme getirmişti bile. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) bunun ilk adımı oldu. NAFTA ABD, Kanada ve Meksika arasında yapılan bir anlaşma olarak 1 Ocak 1994’te yürürlüğe girdi.

Dünya çapında kapitalizmin „reel sosyalizm“ üzerindeki zaferinin ve insanların sorunlarına çözüm bulan ve yaşayabilecek tek sistemin kapitalizm olduğuna yönelik propagandaların ayyuka çıktığı; artık kimisine göre tarihin, kimisine göre de sınıf mücadelesinin son bulduğu böylesi bir ortamda, 31 Aralık 1993’ü 1 Ocak 1994’e bağlayan gece, sömürgeciliğin İndigen halklara karşı 500 yıldan fazla süren zulmüne başkaldırının sesi Meksika’nın Chiapas bölgesinde Zapatistlerin isyanıyla yükseliyordu.

Zapatistalar ya da diğer adıyla EZLN’nin 1 Ocak 1994’te silahlı eylemiyle başlattığı bu isyan, gerçekte kapitalizmin sınırlarını aşmayan, liberal bir demokrasi isteyen siyasi talepler ve içeriğe sahipti. Zapatistalar, iktidarı ele geçirme diye bir hedefe de sahip değillerdi. Sözkonusu silahlı eylemi de esas olarak merkezi Meksika hükümetine, gerekirse böylesi de olur der gibi uyarıda bulunmak içindi. Buna rağmen bu eylem, burjuvazinin sınıf mücadelesi bitti, artık kapitalizm egemen tek sistem ve artık sürekli barış çağına geçildi yönlü propagandalarına önemli darbe vurmuştu.

EZLN, Meksika yerli halkının ulusal haklarını savunuyor, ulusal baskıya karşı çıkıyordu. Bu bağlamda Meksika’nın demokratikleşmesini istediği noktada doğru ve haklı talepler savunma konumundaydı.

Mücadelenin bitmediği somut olarak EZLN’nin eylemiyle dünya kamuoyunun bilincine çıkması fakat verilen mücadelenin, ya da verilmesi gereken mücadelenin sistemi devirmeye yönelik, devrim mücadelesine dönüştüğü anlamına gelmiyordu. Zapatistaların sistem içi mücadelesi, burjuva liberal yazar-çizer takımınca emperyalizmi savunmada, korumada bir araç olarak kullanılmasına da imkân verdi. Bu olgu, ezilen halklara: EZLN’den öğrenin, akıllı, uslu olun! Barışçıl olarak istediğiniz haklar için mücadele edebilir, yürüyüş yapabilirsiniz, hatta devrim lafı bile edebilirsiniz! Yeter ki sistemi gerçek anlamda sorgulamayın! Silahlı ayaklanma’dan uzak durun. Parlamenter sistem içinde kendinize yer açın! biçiminde mesaj vermek için kullanıldı.

Uluslararası alanda da, emperyalizmin her şeye hakim göründüğü bir ortamda, EZLN’nin silahlı eylem ile ortaya çıkışı ezilen halklar açısından bir umut ışığı olmuştu. Reformist siyasete sahip olmasına rağmen, ya da daha doğrusu tam da bu yüzden romantik devrimci laflarla süslü reformist çözüm önerileri, özellikle batılı ülkelerde “sol” hareket içinde büyük bir sempati toplamıştı. Zapatistaların sistem içi mücadele yaklaşımı, esas olarak Latin Amerika’da 1990’lı yıllardaki mücadelelerin, bu mücadeleler yer yer çok militan mücadelelere dönüşse de, sistem içi çözüm arayışları yaklaşımı temelinde yürüyen mücadeleler olduğunu da gösteriyordu.

1990’lı yıllarda öne çıkan mücadelelerin başında EZLN’nin mücadelesi geliyordu. Ama şu ya da bu Latin Amerika ülkesinde, özellikle de yaşamları artık

çekilmez hale gelen yoksul kesimlerin değişik düzey ve biçimlerde mücadeleleri de yaşandı.

1990'lı yıllar, Latin Amerika ülkeleri için 1980'li yılların "borçlanma krizi", ya da "borçları ödeyememe krizi" vb. adıyla adlandırılan, başta da IMF ve Dünya Bankası'na bağımlı kalmanın sonuçlarının giderek daha da his edilir hale geldiği; borçların giderek yükseldiği, işsizlik ve yoksulluğun arttığı; kısacası "neoliberalizm" denen emperyalistlerin sınırsız sömürü ve talan siyasetinin uygulandığı ve kitlelerin hoşnutsuzluğunun da buna paralel yükseldiği, yer yer sert mücadelelerin yaşandığı yıllar oldu.

Bu mücadelelerde öne çıkanlar örneğin Brezilya'da Topraksızların Hareketi, Ekvador ve Bolivya'da İndigen Halkları'nın direniş ve mücadeleleriydi. 1990'lı yıllar aynı zamanda İndigen halklarının parti kurma temelinde örgütlenmeye başlamasının da yılları oldu.

Latin Amerika ülkelerinin dış borçları 1988 sonu 1989 başında 401 milyar dolar iken, bu miktar 2001 yılı sonuna kadarki süreçte 820 milyar dolara çıkmıştı.

Bu borçların –o dönemki hesaplara göre %90'ı Brezilya, Arjantin ve Meksika'nın borçlarıydı. 1990'lı yılların başında bu oran %60 civarındaydı. Şili, Kolombiya, Peru ve Venezüela'yı da bu hesaba katarsak, 2001 yılı sonunda Latin Amerika'nın toplam dış borçlarının %95'i toplam 7 Latin Amerika ülkesinin borcuydu. Bu durum, aslında genel olarak Latin Amerika'dan bahsedilse de tek tek ülkelerdeki ekonomik durumun da farklı olduğunu göstermektedir. İşin belki de pek göze batmayan yanı, Latin Amerika bölgesinin önde gelen üç ülkesi Brezilya, Meksika ve Arjantin'in, hem genelde ekonomik güç olarak önde gelen güçler olması, hem de ama en fazla dış borca sahip ülkeler olması durumudur. Yani otomatikman en yüksek borca sahip olan ülke en zayıf ülke olma durumunda değil. Mutlak rakamla borcu düşük olan bir ülke de otomatikman en güçlü ülke değildir.

1990'lı yıllar ve 2000'li yılların başına kadarki süreçte borç ödemeye yönelik zorlukları aşmak için değişik yollar denendi. Buna rağmen ama bu sözkonusu yıllar esas itibariyle, borç ödeyememe, kredi alamama, ya da borçların taksit ve faizleri ödendiğinde ülke içindeki mali giderler karşılanamaz olduğu yıllar oldu. Ödenen faiz tutarı toplam borç tutarından daha yüksekti.

Bu ülkelerdeki ekonomik durum aynı zamanda uluslararası düzeydeki gelişmelerden de doğrudan etkileniyordu. Örneğin 1997'de "Asya Krizi" ya da 1998'de Rusya'daki kriz vb. de Latin Amerika ülkelerinin yatırım ve borç ödeme planlarını olumsuz etkiliyordu.

Bu dönemde dış borçların artması gibi yoksulların sayısı da arttı. Yukarıda da aktardığımız gibi 1990 yılında 200,2 milyon insan yoksulluk sınırı altında yaşarken, 2004'e gelindiğinde bu sayı 224 milyonu bulmuştu. Bu konuda Birleşmiş Milletler'in verilerine göre, 2000 yılında yoksulların sayısı 207 milyon iken, bu sayı 2005 yılı ortalarında 222 milyona çıkmıştı. Bu ise %42,5'lik orandan %42,9'luk orana yükselme anlamına geliyor. Yani hesaplarda kullanılan farklı ölçüler ya da verileri "düzeltme" çabalarına rağmen 2005 yılı ortalarında Latin Amerika nüfusunun %42,9'u yoksul olarak kabul edilmektedir. 2006 sonu ve 2007 yılı başlarında yoksulların sayısının azaldığı yönlü haber Birleşmiş Milletler kaynaklıydı ve 200 milyonun altına düşmüş olduğu bilgisi, büyük zaferler elde edilmiş gibi kitlelere yutturulmaya çalışılıyordu. 2007 yılının kimi verilerine

göre yoksulların oranı %35 civarındadır. Siz bunu gerçekte %50'ye çıkarabilirsiniz. Kimi verilerin anlatımlarında, yoksulluk sınırı günde iki dolar altı değil, bir dolar altı olarak hesaplanmaktadır. Yani gerçekte yoksulların sayısı tam olarak verilmemektedir. Açlık sınırı çerçevesinde yaşayanların sayısı ise artmış görünüyor. 2000 yılı ile 2005 yılı arası dönemdeki kimi verilere göre işsizlik oranı ise %5,9'dan %10'a çıkmıştır.

1990'lı yılların başından itibaren ABD emperyalizminin tüm Amerika'ya egemen olma planlarının bir parçası da "Tüm Amerika Serbest Ticaret Bölgesi" (FTAA, İspanyolca ALCA) idi. 1994'te gerçekleştirilen ve Küba dışındaki tüm Amerika kıtası ülkelerinin katıldığı "Birinci Amerika Zirvesi"nde FTAA ele alındı. Hedef olarak bu planın 2005 yılına kadar gerçekleştirilmesi öngörülüyordu. 2001 yılında yapılan "Üçüncü Amerika Zirvesi"nde çalışma planı üzerinde anlaşıldı ve 2005 yılına kadar görüşmelerin, daha doğrusu pazarlıkların bitirilmesi gerekiyordu. Çelişkilerin yoğunluğu, anlaşma taslağının birkaç kez değiştirilmesini beraberinde getirdi ama yine de sözkonusu "Tüm Amerika Serbest Ticaret Bölgesi" planı 2005 yılına kadar gerçekleşmedi. Böylece ABD emperyalizminin tüm Amerika kıtasını böylesi bir anlaşmayla egemenliği altına alması planı suya düşmüştü. ABD emperyalizmi, bunun yerine tek tek devletlerle ya da FTAA'yı imzalayan devletlerle özel anlaşmalar yapma yolunu seçme durumunda kaldı.

Bu konu üzerine yürütülen pazarlıklar sürecinde küreselleşmeye karşı kitlesel mücadeleler de gerçekleşti. Hem kitlesel tepkiler, protestolar ama daha da fazla ABD'nin dayattığı anlaşmayı o biçimiyle kabul etmeyen Brezilya ve Arjantin'in; anlaşmayı olduğu gibi reddeden ve 2001 yılından itibaren de Latin Amerika ülkeleri için FTAA'ya alternatif ekonomik birlik anlaşması öneren Chavez önderliğindeki Venezüela ve sonradan onu destekleyen Bolivya'nın tavırları FTAA'nın gerçekleşmesinin önündeki esas engellerdi.

Kendi aralarındaki tavırların farklılığına rağmen, sözkonusu bu ülkeler FTAA'yı imzalamamakla, ABD emperyalizmine, "biz artık senin her dediğini yapmayız" yönünde tavır belirliyordu. Brezilya ve Arjantin 1991 yılında Paraguay ve Uruguay ile birlikte "Güney Amerika Ortak Pazarı"nı (Mercosur) kurdular. Bu adım esas itibariyle bu ülkelerin ortak davranarak kendi ekonomik bağımsızlığını elde etme amacının bir işaretiydi. Bu ortak pazarın gelişmesi 1990'lı yılların sonun kadar tökezlese de 2000 yılında yeniden güçlendirilmeye, geliştirilmeye başlandı.

FTAA'nın ABD emperyalizminin planladığı gibi gerçekleşmemesi, bunun sözkonusu ülkeler tarafından engellenmesi, Latin Amerika'da ABD emperyalizminin "arka bahçesi" olmaktan çıkmaya yönelik dönüm noktalarından biriydi. ABD emperyalizmi ile sözkonusu ülkeler arasındaki çelişkiler de bu temelde biçimleniyordu. Brezilya ve Arjantin FTAA'ya karşı –tümden reddetmeden kimi değişiklikler talep etme temelinde– biraz utangaçça davrandığı için, ABD emperyalizmi ile bunlar arasındaki çelişki o kadar keskinleşmedi. Venezüela ve Bolivya'nın FTAA'yı reddetme tavrı ve özellikle de Chavez'in FTAA'ya alternatif ekonomik işbirliği anlaşması önermesi, bu ülkelerin ABD emperyalizmi ile aralarındaki çelişkileri keskinleştiren esas nedenlerden biriydi.

Tüm bu dönemde "neoliberalizm" siyasetinin uygulamalarının başında ge-

len, sosyal hakların geri alınması, reel ücretlerin düşürülmesi, taşeronlaştırma, özelleştirme vb. temelinde işten atmalar, ülkenin kaynaklarını emperyalistlere peşkeş çekme vb. vb. uygulamalar, kitlelerin hayat koşullarını dayanılmaz kılıyordu.

Geniş kitlelerin hayat koşulları "neoliberal önlemler" adı altında sürdürülen talan, baskı ve sömürü siyasetiyle, uygulamalarıyla "bıçak kemiğe dayandı" dedirtecek kadar kötüleştiriliyordu. Kitlelerin hoşnutsuzluğu giderek "neoliberalizme" karşı mücadeleye dönüştü. Bu da kendisini, sık sık yöneticilerine –çoğunlukla Başkana– karşı mücadele olarak gösteriyordu.

1998'de "Amerika Zirvesi"ne alternatif olarak "Halklar Zirvesi" oluşturuldu. "Sosyal Kıta Birliği" adı altında örgütlenen kesimlerce –sivil toplum örgütleri, sosyal hareketler– oluşturulan "Halklar Zirvesi" esas olarak "neoliberalizme" karşı olan ve bu temelde de ABD emperyalizminin Latin Amerika'ya yönelik yayılmacı siyasetine karşı çıkan bir konumdadır. Bu kesimler sistem içinde de davransalar, FTAA ve NAFTA'nın Latin Amerika halklarının çıkarlarına olmadığını, bunların özellikle ABD ve Kanada emperyalist burjuvazisinin çıkarlarına olduğunun bilincinde olarak bu plan ve projeleri reddetmektedirler. Bu temelde de "neoliberalizme" karşı mücadele etmektedirler. Bu mücadelenin bir biçimi de Brezilya'nın Porto Allegre kentinde yapılmaya başlanan "Dünya Sosyal Forumu"nun örgütlenmesiydi. Sözkonusu forumda "bir başka dünya mümkündür" sloganı temel sloganlardandı.

"Neoliberalizme" karşı mücadelede "bir başka dünya" istemi bu süreçte kapitalist sisteme karşı yeni arayışların da bir işaretiydi. Sözkonusu arayışlar, giderek sivil toplum örgütleri ağırlıklı, gerçekte kapitalizmin barbarlıklarını biraz törpüleyerek "sosyal" bir kapitalizm savunuculuğu siyaseti tarafından belirleniyordu. Buna rağmen bu reformist hareket içinde yeniden "sosyalizmden" bahsedilmeye başlandı. En azından Latin Amerika'da –ama sadece Latin Amerika'da değil– "sosyalizm" lafzı, özellikle de Chavez'in bu lafzı ağzına almasıyla popüler hale geldi. Böylece kitlelerin "bir başka dünya" istemi, "sosyalizm" lafzıyla da sistem içine hapsediliyordu.

Ülke içi mücadeleler bağlamında ise kitlesel protestolar kimi ülkelerde başkanların görevden alınmasını ya da istifasını sağlamıştır. Görevinden edilen başkanların sayısı özellikle 2000'li yılların başında artmıştır. Bu süreçte başkanların görevinden edildiği ülkelerin başında, Arjantin, Ekvador ve Bolivya geliyor.

Başkanları görevden eden sözkonusu mücadelelerin tümü de şu ya da bu biçimde, sözkonusu yönetimlerin özellikle IMF ve Dünya Bankası'nın, –siz bunu ABD emperyalizmi olarak da okuyabilirsiniz– dayattığı uygulamalarına karşı gerçekleşiyordu.

e) ABD'nin "arka bahçesi" olmaktan çıkma sürecinin kimi köşe taşları...

Yukarıdaki bölümde 1989 sonrasının genel bir görüntüsünü sunmaya çalıştık. Ama bu görüntü, içinde bulunduğumuz 2008 yılının Latin Amerika'sındaki durumu tam olarak göstermiyor. Bu yüzden gelişmelerin kimi önemli yanlarını ve özellikle de Latin Amerika'daki kimi ülkelerin ABD emperyalizminin "arka bahçesi" olmaktan çıkmaya başlamasını

sağlayan önemli noktaları ayrıca bilince çıkarmak gerekiyor.

1989 yılı ve sonrası döneme damgasını vuran esas gelişmelerden birinin Doğu Bloku'nun dağılması olduğunu belirttik. Bu olgu, son 19 yıllık süreçteki gelişmelere, güçlerarası dengelerin biçimlenmesine yol açan belirleyici önemde bir gelişme olduğu halde, bu gelişmenin sonuçlarını, özellikle de 2000'li yıllardaki sonuçlarını belirleyen gelişme değildir artık.

İçinde bulunduğumuz koşullardaki gelişmeleri etkileyen, ya da belirleyen doğrudan emperyalistler arası yeni güç dengeleri, bu süreçte dünyanın yeniden paylaşımı dalaşına yeni güç(lerin) katılması –en başta da Çin'in emperyalist bir güce gelişmesi–, hammaddelere, enerji kaynaklarına talebin giderek yükselmesi vb. vb. gelişmelerdi.

Bu gelişmeler içinde Çin'in hızlı biçimde gelişmesi ve emperyalist güçlere katılarak dünyanın yeniden paylaşımında yerini alması, Latin Amerika ülkelerinin 1989 sonrası dönemde giderek ABD emperyalizminden bağımsızlaşma bağlamındaki sürecin önemli faktörlerinden biridir. Çin'in yanısıra, emperyalist büyük güçlerin de artık hesaba katmadan geçemeyeceği Hindistan, Brezilya, Endonezya ve Güney Afrika gibi ülkeler de önemli bir güç olma konumundadırlar.

Çin'in Latin Amerika'nın kimi ülkeleriyle ekonomik ilişkileri geliştirmesi ABD, AB ve IMF ile Dünya Bankası'nın bölge üzerindeki nüfuzunu geriletmiştir. Buna Rusya'nın yeniden güçlenmesi ve nüfuz alanları dalaşındaki yerini yeniden alması da eklenince, Latin Amerika ülkelerinin emperyalistler arasındaki ilişki ve çelişkilerde seçenekleri de çoğaldı.

Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) verilerine göre 2000 yılı ile 2005 yılı arası dönemde Meksika dışındaki Latin Amerika ülkeleri ile Çin arasındaki ticaret ortalama olarak her yıl %37 artmıştır. 2000'li yılların başlangıcından beri Çin, Latin Amerika'nın ihracattaki –özellikle hammadde ve gıda bağlamında– önemli pazarı haline geldi. Örneğin 2004 yılı verilerine göre Çin'in soya fasulyesinin %60'ı, balık ununun %80'i, bakırın %25,5'i, demir cevherinin %19,9'u Latin Amerika ülkelerinden ithal ediliyordu.

Kuşkusuz ki andaki veriler tüm Latin Amerika'nın ticaret hacmine göre hâlâ düşük görünmektedir ve hâlâ Latin Amerika'nın esas ticaret ortağı ABD'dir. Fakat dengede önemli bir değişiklik olmuştur. Çin sadece ekonomik olarak değil siyasi olarak da Latin Amerika'da ABD emperyalizminin rakiplerinden biri haline gelmiştir. Brezilya, Meksika, Arjantin ve Venezüela Çin yönetimince stratejik ortak statüsünde ele alınmaktadır. Latin Amerika ülkelerinin ticaret ilişkileri kuşkusuz ki AB ülkeleriyle de Asya ülkeleriyle de gelişmektedir. Bunlar arasında Japon emperyalizmi de önemli rol oynamaktadır. AB ülkeleri arasındaki emperyalist güçler de ABD'den boşalan yeri doldurma, ele geçirme çabası içindedir. Bu bağlamda Latin Amerika üzerine yürüyen dalaşta hemen her öne çıkan emperyalist güç yer almaktadır.

Buna rağmen ama uluslararası düzeydeki gelişmelerde diğer emperyalistlerin kovanına çomak sokan esas güç "yeni yetme" Çin emperyalizmidir. Çin emperyalizmi AB'li emperyalist güçlerin de kovanına çomak sokmaktadır.

Latin Amerika ülkelerinin ABD'nin "arka bahçesi" olmaktan çıkma sürecinin önemli köşe taşlarından biri, özellikle 11 Eylül 2001 tarihi sonrası dönemde ABD emperyalizminin başta Orta Asya ve Ortadoğu'da olmak üzere genelde savaşlara yönelmesi, Afganistan ve Irak

savaşları gibi savaşları sürdürmesinin Latin Amerika'ya yansımalarıdır.

ABD emperyalizminin askeri olarak güçlerini başka alanlarda bağlamış olması onun Latin Amerika'daki kendi aleyhine olan gelişmelere güçlü biçimde müdahale etme imkânlarını önemli ölçüde kısıtlamıştır. Bu da ABD'den bağımsız hale gelmek isteyenlerin siyasi olarak manevra alanlarını genişletmiştir. Fakat bundan da önemlisi, genelde son on yıllarda öncelikle enerji hammaddelerine olan talebin yükselmesi fiyatların da önemli ölçüde yükselmesini beraberinde getirmiştir. Petrol ve gaz fiyatları özellikle 2003 yılından sonra katlanarak artmıştır.

Örneğin Irak'a yönelik Mart 2003'teki savaş başlamadan önce petrol fiyatları varil başı 30 dolar iken, savaşın başlamasıyla birlikte hızlı biçimde fiyatlar yükselmiş 50, 60, 90 derken, şimdi varilin fiyatı 120 doların üzerine çıkmıştır.

Bu aynı zamanda hammaddelerin de fiyatlarının yükselmesini tetiklemiş ve bu temelde hammadde satan Latin Amerika ülkeleri bütçe açıklarını kapatma, hatta eldeki döviz rezervlerini (300 milyar ABD doları kadar) yükseltmeye başlamışlardır.

Bu durum aynı zamanda sözkonusu ülkelerde iç pazarın güçlenmesini ve giderek dış borçların azaltılmasını beraberinde getirmiştir –2001 yılı sonunda IMF'den 1,5 milyar dolar kredi bile alamayan Arjantin, örneğin Venezüela'nın da desteğiyle IMF'ye borcunu kapatmıştır. Bu tabii ki bunların borçlarının bittiği anlamına gelmiyor. Ama yine de belli bir hareket serbestisi alanına kavuşmuşlardır. Örneğin kimi ülkeler böylece IMF'nin veya Dünya Bankası'nın ülke içi ekonomik programlarını uygulama yükümlülüğünden kurtulmuşlardır.

Tüm bunların sonucu olarak 2004 yılından beri genel olarak Latin Amerika ekonomisi ortalama olarak her yıl %5 civarında büyümeye başlamıştır. 2008 yılı için ise dünya çapındaki büyümenin gerilemesi hesaplarına bağlı olarak kalkınma oranının 2007 yılı kadar olamayacağı ama buna rağmen %4'ün üzerinde bir kalkınma yaşanacağı öngörülmekteydi. Burada da kuşkusuz ki her ülkenin durumu farklıdır.

Uluslararası alanda güç dengelerinin değişmesinin, yeni birliklerin vb. oluşmasının beraberinde getirdiği yeni ticari ilişki imkânları ve hammaddelere ihtiyacın ve bunların fiyatlarının yükselmesi; ABD'nin Afganistan ve Irak savaşları somutunda askeri güç olarak Latin Amerika'ya müdahale etme durumunda olmaması vb. durumlar, Latin Amerika ülkeleri için ABD'nin "arka bahçesi" olmaktan çıkma bağlamındaki "dış" etkenler içinde öne çıkanlardır.

Bu etkenler ABD'ye karşı güçlerin, özellikle de görece bir bağımsızlıktan yana olan ulusal burjuvazinin temsilcilerinin hem siyasi, hem de ekonomik olarak hareket alanını genişletmiştir. Bu alanın genişlemesi "iç" etkenlerin de geliştirilmesine, güçlendirilmesine hizmet etmiştir.

Latin Amerika'nın ABD'nin "arka bahçesi" olmaktan çıkmaya başlamasının öncü gücü esas olarak Venezüela'dır. Bu, kuşkusuz ki Brezilya ya da Arjantin'in kendilerine uygun biçimde ABD'den bağımsız hale gelmeye çalışmadıkları anlamına gelmiyor.

ABD'nin tüm Amerika'ya egemen olma planının bir aracı olan FTAA'nın 2005 yılı sonunda, sonuç itibariyle boşa çıkarılması, aynı zamanda Latin Amerika ülkeleri arasındaki ilişkilerde de yeni gelişmelerin yaşandığını gösteriyordu.

Chavez'in 2001 yılı sonunda propaganda ettiği alternatif işbirliği anlaşması, 14 Aralık 2004 tarihinde Küba ile "Bizim Amerikamızın Halkları İçin Bolivarcı Alternatif" (ALBA) anlaşmasının imzalanmasıyla gerçek hale geliyordu. Bu anlaşmanın dürtüsü esas olarak ABD'den ve AB'den bağımsız hale gelmekti.

"Neoliberalizm" dalgasına karşı ise, esas olarak özelleştirmeye son verme adımları atıldı. Emperyalist güçlerin tekellerinin ülkeyi talan etmesi giderek sınırlandı. Örneğin petrol üretimi bağlamında %51 hissenin devlete %49'unun sözkonusu tekele ait olması durumu gerçekleştirildi. Bu durum bile emperyalist tekelleri Chavez yönetimi ile karşı karşıya getirdi. Ne de olsa talanları, soygunları sınırlanıyordu…

Chavez yönetimi özellikle petrol kaynaklı gelirlerin bir bölümünü, halkın okuma-yazma, sağlık ve ucuza gıda ihtiyacını giderme gibi projelere yatırarak kitlesel desteğini de yükseltti. Kuşkusuz ki bu gelişmeler diğer kimi Latin Amerika ülkelerinin yoksulları için çekiciydi. Sadece yoksullar için değil, giderek elde edilen göreceli bir bağımsızlık durumu, milli burjuvazinin de desteğini kazanıyordu.

Böylece ALBA, FTAA'ya alternatif olarak ortaya atılan ve –bu arada değişiklik olmazsa– şimdilik Venezüela ve Küba dışında Bolivya, Nikaragua ve Dominik'in de içinde olduğu beş üyeli bir ekonomik birlik durumundadır. Ekvador ve kimi diğer Latin Amerika ülkeleri de ALBA'ya üye olma yönünde tavır takınmış durumdadır.

ALBA gibi bölgenin bağımsızlaşması yolunda gerekli olan kimi diğer birlikler de kurulmuştur, kurulmaktadır.

Örneğin 12 Güney Amerika ülkesini içinde barındıran "Güney Amerika Ulusları Birliği" (UNASUR) 8 Aralık 2004 tarihinde kurulmuştur (önceki adı "Güney Amerika Devletler Birliği"ydi, 2007'de değiştirildi). Bu birlik, nüfus sayısı olarak, AB ve NAFTA'dan (ABD, Kanada, Meksika) sonra üçüncü büyük uluslararası devletler birliği olmaya adaydır.

Ekonomik olarak da IMF ve Dünya Bankası'ndan bağımsız hale gelmenin, kalkınmanın bir aracı olarak ortak bir banka, "Banco del Sur" (Güneyin Bankası) 9 Aralık 2007 tarihinde Buenos Aires'te kuruldu. Bankanın yedi kurucu üye ülkesi var: Brezilya, Arjantin, Venezüela, Bolivya, Ekvador, Paraguay ve Uruguay. Bankanın kuruluş sermayesi 7 milyar dolardır.

Tüm bu gelişmeler pratik olarak da Latin Amerika'nın ABD emperyalizminin "arka bahçesi" olmaktan çıkmakta olduğunu, kimi ülkelerin de çıktığını ortaya koymaktadır. Ayrıca burada değinmediğimiz kimi diğer ortaklıklar, birlikler de bulunmaktadır.

Bu gelişmeyle birlikte "sol rüzgarları" estiren siyasi gelişmelerin başında, kendisine "sol" diyen, ya da bu paye verilen kimi siyasetçilerin yönetime seçilmeleri gelmektedir. Örneğin Chavez, Lula, Kirchner, Morales, Bachelet, Correa, Ortega.

f) Özetle kimi Latin Amerika ülkeleri arasındaki çelişkiler...

Tüm benzerliklerine, ortak noktalarına rağmen Latin Amerika'nın bir bütün olmadığını gösteren en açık gerçeklik, sözkonusu ülkeler arasındaki farklılıklar olduğu gibi, kendi aralarındaki çelişki ve çatışmalardır da aynı zamanda. Burada sadece kimi çelişkilere dikkat çekmekle yetineceğiz.

Her şeyden önce en basit bir gerçeği vurgulamak gerekiyor: Kapitalistler, ya

da kapitalist ülkeler arasında dalaş ve çelişkilerin varlığı, bu sistemin olmazsa olmazları arasındadır. Her kapitalist diğer kapitalist ile rekabet içindedir. Bu, kendisini yaşamın her zerresinde hep yeniden göstermektedir.

Bu basit gerçeklik temel alındığında bile, Latin Amerika ülkeleri arasında rekabet, çelişki ve dalaşın varlığı kabul edilmek zorundadır. Kapitalist sistemde rekabet, çelişki ya da dalaş, aynı güçlerin ortaklıklarını –bu ortaklıklar uzun süreli olmasa da–, birliklerini dıştalamaz. Çıkarlarına geldiği her ortaklığı kurarlar. Ama çıkar hesapları da diğerleriyle rekabet üzerine kuruludur. Sözkonusu birlikler, ortaklıklar bu çıkarlara hizmet etmediği yerde son bulur.

Latin Amerika ülkeleri arasında en önemli dalaş ya da çelişki Latin Amerika bölgesinin "temsilcisi", "en büyük söz sahibi", yani egemen gücü olmak için varolan çelişki ve dalaştır.

Bu bağlamda anda esasta dört ülke öne çıkmaktadır. Brezilya, Meksika, Venezüela ve Arjantin. Bu sıralama aynı zamanda içinde bulunduğumuz koşullarda Latin Amerika'nın egemen gücü olma dalaşındaki güç dengesinin de sıralamasıdır.

Bu bağlamda esas mücadele Brezilya ile Meksika arasında yürümektedir. Venezüela ise son yıllardaki gelişmeler temelinde bu güçleri zorlamaktadır. Arjantin, esasında bölgenin üçüncü büyük gücü, ama 2001 yılı sonlarındaki kriz sonrası dönemde, yavaş yavaş kendine gelse de hâlâ geri planda kalmaktadır.

Anda Brezilya, hem ABD, hem de AB tarafından Latin Amerika'nın "temsilcisi", "öncü" gücü olarak kabul edilmektedir. Örneğin AB, 4 Temmuz 2007'de Lizbon'da, Brezilya ile kapsamlı stratejik ortaklık üzerine anlaşma yapmıştır. ABD emperyalizmi ise, esasında Brezilya'nın gücü ve rolünü küçük gösterme siyasetini, Venezüela, ya da Chavez'in etkisini geriletmek için terk etmiş, Brezilya'yı Latin Amerika'nın "öncü" gücü olarak kabul etmeye başlamıştır. Bunun da ötesinde Venezüela'nın petrol, doğalgaz gibi enerji kaynaklarının etkisini geriletmek amacıyla da, Brezilya ile "Bio enerji sektöründe / Ethanol" üzerine anlaşma yapmıştır.

Brezilya hem G20, hem G4 gibi gruplarda da yer almakta ve hem de G8 zirvelerine davet edilen ülkeler arasındadır.

Venezüela ve Bolivya'nın petrol, doğalgaz ya da demir yollarını devletleştirme adımları, örneğin doğrudan Brezilya'nın veya Şili'nin çıkarlarıyla çatışma anlamına gelmektedir. Ya da Venezüela'nın "yardım" adına Arjantin'in devlet tahvillerini satın alması, Venezüela'nın Arjantin'i belli ölçüde de olsa kendisine bağımlı hale getirmesinin adımlarından biridir.

Kısacası anda Brezilya, Latin Amerika ülkeleri arasındaki en büyük güç. En önemli rakibi Meksika, Venezüela ve Arjantin de rekabetin önde gelen güçleri durumunda. 2007 verilerine göre Brezilya Brüt İç Ürün bağlamında dünya ülkeleri arasında 10. sırada, Meksika 15., Arjantin 31. ve Venezüela ise 35. sırada yer almaktadır. Bu sıralama satın alma gücü paritesine göre ise, 9., 12., 23. ve 31. sıra biçiminde değişmektedir.

Bu güçler arasındaki çelişki ve rekabetin sonucu olarak da, Latin Amerika, 2000'li yılların başlangıcına göre daha da parçalı, karmaşık bir durumdadır. Hangi gücün Latin Amerikalı emperyalist güç olacağını, ya da Latin Amerika'nın belirleyici gücü olacağını gelişmeler bize gösterecektir. Anda öne çıkan Brezilya'dır.

“SOL RÜZGARLAR”IN ESTİĞİ KİMİ ÜLKELERDEKİ DURUM

Yukarıda Latin Amerika’nın genel bir görüntüsünü ortaya koyduk. Bu bölümde kimi ülkelerdeki somut gelişmeleri ele alacağız.

Latin Amerika’da genel bir sola kayıştan söz etmek mümkündür. Burada da esas olarak iki ana akım kabaca birbirinden ayrılabilir: Açık reformist sol; daha radikal ve sosyalist söylemli sol. Kendine ML diyen bir dizi örgüt – örneğin ML Parti ve Örgütler Konferansı’nda yer alan tüm Latin Amerikalı örgütler, ayrımı „reformist sol“ „devrimci sol“ biçiminde yapıyor. Chavez, Morales ve Correa devrimci akım içinde değerlendiriliyor. Bunlara göre Venezüela, Bolivya ve Ekvador gibi ülkelerde devrimci bir “sol akım” iktidardadır. Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerde de reformist “sol akım” iktidardadır.

.Latin Amerika’daki gelişmelerde “sol rüzgarlar” esiyor yönlü yaklaşımlarda öne çıkan ve evet belirleyici olan ülke Venezüela’dır. “21. yüzyıl sosyalizmi”ni en çok dillendiren de Chavez’dir. “Sol”un büyük bölümü de Chavez önderliğinde Venezüela’da yaşananları “devrim”, “sosyalizm” vb. biçimde değerlendirmektedir. Bu değerlendirmelerin gerçeklik payını sorgulamak için şimdi önce bu ülkedeki somut gelişmelere bakalım:

VENEZÜELA

Venezüela’da “Bolivarcı Devrim” olarak da tanımlanan süreç, doğrudan Chavez’in başkanlığa seçilmesi ile başlayan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Chavistlerin (Chavez yanlıları kendilerini böyle adlandırıyor) kendi değerlendirmeleri “devrim”i Chavez’in, 6 Aralık 1998 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerini kazanması ve 2 Şubat 1999’da ise görevi devralmasıyla başlatıyor.

Ondan bu yana geçen 10 yıllık süreçte nelerin yaşandığına bakmadan önce kısaca da olsa Venezüela’nın 1998 öncesindeki durumunu özetlemekte yarar var. Bu aynı zamanda yaşanan değişikliklerin neler olduğunu kavramak için de gereklidir.

Her şeyden önce bilinmesi gereken şey Venezüela’nın ekonomisinin özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında petrol ve doğalgaz üretimine bağlı olduğudur. 1990’lı yıllarda çelik ve alüminyum sanayii de ülkenin ekonomisine katkıda bulunmaya başladı. Daha çok petrol ve ama doğalgaz ve çelik ve alüminyum dalları dışında Venezüela’da gelişmiş bir sanayi yoktur. Var olanlar da esasta yabancı tekellerin elindeydi. Egemen sınıflar esası da işbirlikçi burjuvazi ve büyük toprak sahipleri yabancı tekellerle ilişkide gelen gelirleri –hemen her kapitalist ülkede olduğu gibi– ceplerine indirmiş ve halka yoksulluk, yokluk dışında bir şey bırakılmamıştır. Bir yandan rantçı oligarşik bir azınlık, diğer yandan yoksul, aç büyük çoğunluk.

Venezüela sadece sanayi alanında değil, tarım alanında da fazla gelişmemiştir.

Özellikle büyük toprak sahiplerinin topraklarını işletmemesi ve ülke içinde gerekli gıdanın üretilmemesi, Venezüela'yı tarım ürünleri başta olmak üzere temel gıda ihtiyaçlarını giderme bağlamında dış alıma, ithalata bağımlı kılmıştır.

Kısacası siyasi ve ekonomik olarak Venezüela yabancı tekellerin, IMF ve Dünya Bankası'nın ve özellikle de ABD emperyalizminin atını istediği gibi oynattığı bir ülke konumundaydı.

Bilince çıkarılması gereken bir nokta da –burada detaylara girmeden– gerek 20. yüzyılın ortalarında 1958'e kadar iktidara el koyan askeri diktatörlüklere karşı, gerekse de 1958'den 1998'e kadar esasta iki partinin değişerek sürdürdüğü yönetimlere karşı mücadelelerin de sürekli var olduğudur. 1960'lı yıllarda gerilla mücadelesi temelinde silahlı mücadele de verildi. Silahlı mücadelenin yenilgiye uğraması ertesinde yönetimin "ulusal uzlaşı" siyaseti adına muhalefeti uysallaştırması, gündeme geldi. Bu süreçte Venezüela Komünist Partisi de yeniden legalleşti.

1970'li yılların başında kitlelerin de baskısıyla o dönemin yönetimini elinde bulunduran Başkan Carlos Andres Perez petrol ve çelik sanayiini ve üretimini devletleştirdi. Bu devletleştirme adımı ama emperyalist tekellerin egemenliğine son veren bir edim değil, onların kârlarına esasta dokunmayan bir edimdi. Tarihi olarak Venezüela'da kamulaştırma olarak da ifade edilen devletleştirme ilk kez Chavez tarafından yapılmamış, 1970'li yılların başında Carlos Andres Peres'in başkanlığı döneminde gerçekleştirilmiştir.

1982/1983 yıllarında Venezüela'da yaşanan ekonomik kriz, buna paralel emperyalistlerin dayattığı neoliberal ekonomik önlemler, özellikle de kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi yönlü adımlar kitlelerin yaşamını çekilmez hale getirdi.

Özellikle IMF ve Dünya Bankası'na borçlanma, tasarruf siyasetine geçme adına, verimsiz sanayi dallarını verimli hale getirme yerine kapatma vb. adımlar işsizliğin, yoksulluğun ve açlığın boyutlarını büyüttü. 1980'li yılların ortalarında yoksulların oranı en az %75 olarak verilmektedir.

Bu durum 27 Şubat 1989 tarihinde başta başkent Caracas olmak üzere birçok şehirde "açlık isyanı" olarak da adlandırılan isyana yol açtı. Şimdiye kadar sayısı kesin belli olmayan, ama 3000 kadar isyancının katledildiği tahmin edilen bu isyan ve katliam Venezüela'da yeni bir dönemin de başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Bu, özellikle ABD emperyalizmi tarafından Venezüela'ya dayatılan neoliberal siyasetin reddi açısından bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. Buna paralel Chavez'in ortaya çıkmasının ve sonradan başkanlığa seçilmesinin başlangıç dönemi olarak da değerlendirilmektedir.

Kısaca Chavez'in ortaya çıkışı

Chavez, 1989 "Caracazo" olayı yaşandığında orduda paraşütçü bir subaydır. Ulusalcı/Sol görüşlerden etkilenen Chavez Hristiyan inancına tutunan ve idolü Simon Bolivar olan halkçı biridir. 1982 yılında Chavez, Simon Bolivar'ın 200. doğum yıldönümüne (Temmuz 1983) atfen kimi yandaşı subaylarla, daha sonra adını "Bolivarcı Devrimci Hareket 200" (MBR 200) olarak değiştirdiği "Bolivarcı Ordu 200" (BO 200) adlı örgütü kurar. Kimi anlatımlara göre de bu örgütün adı ilk başlarda "EBR-200"dür. EBR, Ezequiel, Bolivar ve Rodriguez isimlerinin başharfleridir, 200 ise Bolivar'ın 200. do-

ğum yıldönümünün sembolüdür.

"Caracazo" olayı "MBR 200" için de bir "sürpriz" olur. Ordunun halka ateş açması ve binlerce insanı katletmesini engelleyememişlerdir. Ama Chavez ve kimi yandaşları halkın üzerine barbarca ateş edilmesinden, binlerce insanın katledilmesinden etkilenmişlerdir. Kurtarıcı ve önder güç olarak orduyu gördüklerinden, ama kendilerini kitlelerden destek almak zorunda gördüklerinden sivillerle de ilişkilerini geliştirmeye ve ordu-sivil halk işbirliğiyle bir darbe ve ayaklanma gerçekleştirerek bir kurucu meclis oluşturmaya ve bu temelde siyasi yapıda değişiklik yapmayı önlerine hedef olarak koyarlar.

4 Şubat 1992'de Chavez önderliğinde bir askeri darbe girişimi gerçekleştirilir, fakat bu girişim başarısızlığa uğrar. Chavez diğer yandaşlarıyla birlikte hapse atılır. Ülkede kan dökülmesini engelleme amacıyla Chavez'e televizyonda bir de konuşma yaptırılır. Chavez halkı sükunete, çatışmalardan kaçınmaya ve darbecileri ve yandaşlarını silahlarını bırakmaya çağırırken "şimdilik amacımıza varamadık" diyerek de darbenin başarısızlığının amaçlarına varmak için verecekleri mücadelenin bittiği anlamına gelmediğine işaret eder. Darbenin tüm sorumluluğunu da üstlenen Chavez böylece Venezüela halkının dikkatini de üzerine çeker.

1993 Mart ayından itibaren Başkan Perez'e yönelik yolsuzluk, yiyicilik suçlamaları yoğunlaşır, kampanya boyutunu alır ve Perez 1993 Mayıs ayında görevinden alınır. Başkanlık seçiminde, daha önce de başkanlık yapan Caldera, ulusalcı radikal söylemlerle -oy alabilmek için- IMF'nin dayatmalarına artık boyun eğmeyeceği propagandasına ağırlık verir ve bu temelde de seçilir. IMF'nin dayatmalarına boyun eğmeyeceği vaadini seçimden hemen sonra unutan Caldera, tabandan gelen baskılar sonucu, 1994 yılı başlarında Chavez ve birlikte tutuklanan yandaşlarının da içinde olduğu siyasi tutuklulara af çıkarır.

Bu süreçte Venezüela kelimenin gerçek anlamında tam bir kriz içindeydi. Örneğin Caldera başkanlığa seçildiğinde enflasyon oranı %70'in üzerindeydi, bankalar ödeme yapacak durumda değillerdi. Kitleler yoksulluk, açlık içindeydi. Nüfusun %2'si Venezüela'nın verimli, işlenebilir topraklarının %60'ını elde tutuyorlardı. Tüm bunlar "iki parti demokrasisi" olarak da adlandırılan "Dördüncü Cumhuriyet"ten kopma yönünde gelişmeleri hızlandıran durumdu.

Hapishaneden çıkan Chavez ve yandaşları yeni bir yapılanmaya yöneldiler. 1998 Aralık ayında yapılacak başkanlık seçimlerine katılmaya karar verdiler. Daha önceleri seçimlere katılmanın bir şey getirmeyeceğini düşünüyorlardı. O dönemde "kurtarıcı" olarak adlandırılan Simon Bolivar'ın isminin geçtiği partiler yasak olduğundan, seçimlere girmek için "MBR 200"ün adı, "Beşinci Cumhuriyet Hareketi" (MVR) olarak değiştirildi. MVR'nin kurucularının %60 kadarı asker geri kalanı da değişik siyasi kökenden sivillerdi.

"Beşinci Cumhuriyet Hareketi" adlandırılması aynı zamanda Chavez'in siyasi olarak amacını da dile getiriyordu: Yeni bir Devlet Yapılanması, Yeni Bir Cumhuriyet.

1998 Kasım ayında parlamento seçimleri vardı. Bu bir nevi başkanlık seçiminin ön provası gibiydi. MVR girdiği bu ilk seçimde %20 oyla AD'den (Demokratik Eylem) sonra ikinci en güçlü parti olarak parlamentoya girdi.

6 Aralık 1998 tarihinde yapılan baş-

kanlık seçimlerine "vatansever kutub"un adayı [bunlar içinde MVR, Venezüela Komünist Partisi (PCV), Sosyalist Eylem Hareketi (MAS), Herkes İçin Vatan (PPT), Halk Seçim Hareketi (MEP) vardı.] olarak katılan Chavez, seçimi %56,2 oranlık oyla kazandı ve 2 Şubat 1999 tarihinde ise yemin ederek başkanlık görevine başladı.

Chavez'in seçim propagandası neydi?

Chavez'in seçim propagandası esas olarak "Dördüncü Cumhuriyet"e son verip yerine yeni bir cumhuriyet kurma temeline dayanıyordu.

Tabii ki bu yeni bir cumhuriyet kurma işi yeni bir Anayasa ile gerçekleştirilmek isteniyordu. Bu yüzden de vaatler içinde yeni bir Anayasa oluşturmak vardı. Yeni oluşturulmak istenen Anayasa'da ise kitlelerin siyasete aktif katılımının sağlanması sözkonusu olacaktı.

"Dördüncü Cumhuriyet"e son vermenin yanısıra iki temel düşünce Chavez'in propagandasına damgasını vuruyordu: a) Ülkede yolsuzluk ve yoksullukla mücadele. Bu oligarşiye karşı, rüşvetçiliğe karşı mücadeleyi içerdiği gibi, "ülke gelirinin adaletsiz dağılımı"na son vermeyi ve gelir dağılımını yoksulların yararına olacak şekilde "adil" biçime getirmeyi içeriyordu. b) Siyasi ve ekonomik olarak ülkenin bağımsızlığı. Bu da esas olarak 1980'li yılların ortalarından itibaren yeniden özelleştirilen petrol kaynakları başta olmak üzere "kamu mülkiyetinin" özelleştirilmesine son vermeyi, özelleştirilenlerin yeniden devletleştirilmesini; yani devletin ulusal kaynaklar üzerinde egemenliğini sağlamayı ve dışa olan borçların azaltılmasını içeriyordu.

Sonradan Chavez'in programına eklenenleri bir kenara bırakırsak, halk yolsuzluğa, yoksulluğa ve dışa bağımlılığa karşı mücadele edileceği talepleriyle seçimlere katılan Chavez'i seçmiştir. Halk artık özellikle 1958'den 1998'e kadar iki parti tarafından [Demokratik Eylem (AD) ve Hristiyan Demokrat Partisi (COPEI)] tarafından yönetilmekten bıkmıştı. Kitlelerin isteklerini ifade eden ya da dile getiren her türlü "değişiklik" vaadi kitlelerin desteğini sağlayacak bir ortamda Chavez'in bu propagandası ürün vermiş, Chavez başkanlığa seçilmişti.

Chavez veya MVR'nin seçim propagandasında her burjuva sistemde, demokratik olarak savunulabilecek, kitlelerin desteğini ve tabii ki en başta da seçimlerde oyunu kazandırabilecek siyasetin ötesinde, sistemi kökten değiştirecek ya da devrimci bir içerik yoktu. Savunulan esasta sistem içi iyileştirmelerdi, reformlardı. Yeni Anayasa ve V. Cumhuriyet konusunda söylenenler de sermaye egemenliğine son vermeyi öngören bir planı, vaadi içermiyordu.

Yolsuzluğa, yoksulluğa karşı mücadelede samimi olunması halinde, en azından ülke içindeki egemen kesimin büyük bölümüyle karşı karşıya gelinmesi kaçınılmazdı. Gelirin "adaletli" dağılımı meselesi genelde kapitalizmde mümkün değildir. Çünkü mesele adaletli olup olmama meselesi değildir. Fakat sömürücülerin gelir veya kârlarından birazcık da olsun azaltıp yoksullara en alt seviyede yaşayabilecek bir yaşam imkânı verilmeye çalışılması bile; gelir ve kârları azalan sömürücüleri ayağa kaldırma potansiyelini içinde barındırır.

Sözkonusu seçim propagandasında özellikle de siyasi ve ekonomik bağımsızlık ve özelleştirmelere son verme istemleri, hem içte o güne kadar egemen-

liğini sürdüren burjuva kesimiyle hem de emperyalist kurum ve kuruluşlarla –tabii ki özellikle de Venezüela'da önemli rol oynayan en büyük emperyalist güç ABD ile– çelişkileri, sürtüşmeleri ve gerektiğinde çatışmaları beraberinde getirebilecek potansiyele sahip istemlerdi.

Chavez'in seçilmesinden sonra öne çıkan kimi gelişmeler

Chavez, 2 Şubat 1999 tarihinde yemin ederek göreve başladı. Yemin töreninde Küba Başkanı Castro da bulunuyordu. Chavez, hapisten çıktıktan sonra Havana'ya gidip Castro'yu ziyaret etmişti. Castro'nun Chavez'in yemin törenine katılmasının esas önemi ise, Venezüela'nın yeni başkanının ABD emperyalizminin istemediği kişi olan Castro ile, tabii ki onun şahsında Küba ile sıkı ilişki kurmasıdır. Daha sonraki gelişmelerde bu ilişki, Chavez'in ABD karşısındaki adımları için temel köşe taşlarından biri olmuştur. Chavez'e muhalif kesim ise bu ilişkileri "Chavez, Venezuela'da Küba'daki gibi bir komünist rejimi yürürlüğe koymak istiyor" yönlü suçlama ve eleştiri için kullandı.

Chavez, özellikle ekonomik alanda acil önlemler alabilmek için işe özel yetkilerle başladı. Sözkonusu önlemler genel olarak "neoliberal" ekonomik siyasete uygun önlemlerdi. Örneğin kamu giderlerinin azaltılması, kamu çalışanlarının ücretlerinin dondurulması, telekomünikasyon, iletişim dalının özelleştirilmesi vb.

Chavez siyasi alanda "Dördüncü Cumhuriyet"e son vermeye kararlı olduğunu göreve başlar başlamaz gösterdi. Yeni Anayasa için Kurucu Meclis'in oluşturulması gerekiyordu. İlk önce Kurucu Meclis seçilsin mi seçilmesin mi sorusu için referandum gerçekleştirildi. Katılımın %38 civarında olduğu bu referandumda %87 civarında evet seçilsin sonucu çıktı. 30 Temmuz 1999'da yapılan Kurucu Meclis seçimlerinde "vatansever kutup"un adayları (Chavez yanlıları) 128 sandalyenin 123'ünü kazandı. (Eski düzen ve elitin siyasi temsilciliğini yapan muhalefet partileri taktik bir hata yaparak bu seçimleri boykot etti.)

Kurucu Meclis'in hazırladığı Anayasa taslağı 15 Aralık 1999 tarihinde halkın onayına sunuldu. Yapılan referandumda %71 civarında evet oyuyla yeni Anayasa onaylandı. Buna göre 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren de Venezüela'nın adı "Bolivarcı Venezüela Cumhuriyeti" oldu. Anayasa'nın kabulüyle ve ülkenin adının da değiştirilmesiyle Chavez ilk hedeflerinden birine varmıştı. "Dördüncü Cumhuriyet" son bulmuş ve "Beşinci Cumhuriyet" kurulmuştu.

Yeni Anayasa'nın kendisi şu anda var olan burjuva devletlerin anayasaları arasındaki en demokratik anayasalardan biri olarak değerlendirilebilir. Ekonomik alanda üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti koruyan, devletin ekonomiye daha fazla müdahalesini sağlayan, yabancı tekellerin etkisini sınırlama yolu açan, esasta ulusal ekonominin mümkün olduğunca bağımsızlığını güçlendirmeye çalışan; sonuçta kapitalizmin temellerine dokunmayan bir anayasadır. Anayasa "sosyalist" bir anayasa değildir. Bu Anayasa temelinde, kimi maddeleri değiştirilse de, sosyalizmin kurulması ve inşası da mümkün değildir. (Burada sosyalizmin inşasının, kurulmasının ön şartı olarak işçi sınıfının şiddete dayalı devriminin gerektiğini tartışmıyoruz bile.)

Yeni Anayasa gereği tüm devlet yetkilileri, başkan, valiler, belediye başkanları ve ulusal meclisin yeniden seçilmesi ge-

rekiyordu. 30 Temmuz 2000 tarihinde yapılan seçimlerde Chavez oy oranını az da –üç puan civarında– olsa yükselterek yeniden seçildi.

Bu seçimlerde Chavez'e rakip başkan adayının propagandasında hem Chavez'in Küba ile ilişkileri, hem de seçimlerde Chavez'e destek veren Venezüela Komünist Partisi ile ilişkileri kullanıldı, ama bu pek işe yaramadı.

Chavez ise bu süreçte Küba ile ilişkilerini sıkılaştırıp petrol karşılığında Küba'lı doktorların yoksullara parasız sağlık hizmeti vermesi işine başlamıştı. Bu "Plan Bolivar 2000" adıyla anılan bir sosyal programın parçasıydı. Böylece Chavez, yoksulluğa karşı mücadelede kendisinden önceki yöneticilerden farklı olarak halka verdiği sözüne uygun davrandığını gösteriyordu. Baştaki kimi ufak adımlar bile, yoksulların, Chavez'i kendi sorunlarıyla uğraşan bir başkan olarak görüp desteklemesinin temelini atmıştır.

Gerçekten de yapılanların kendisi büyük işler değildi, ama yoksullar için çok önemli ve büyüktü. Örneğin yaşamı boyunca hiç doktor yüzü görememiş olan yoksulların parasız muayene olma ve ilaç alabilme imkanına kavuşması çok önemli bir değişikliktir. Yoksulların çocuklarının okula bile gidemediği yerde, okulda günde bir öğün sıcak yemek ve bir çeyrek litre süt alabilmesi muazzam bir değişikliktir. Tam da böylesi şeyler yoksullar için önemli değişiklikler olduğundan, yaşananların "devrim" olduğu yönlü düşünce yaygınlaşabilmiştir.

Chavez'in yoksullar için yaptığı işler gibi, "tam yetki yasaları" olarak adlandırılan yasalarla çıkardığı kanunları da Venezüela'nın eski egemenlerinin hoşuna gitmiyordu. Venezüela'nın Ankara Büyükelçiliği'nin verdiği bilgiye göre 2001 yılında sözkonusu "tam yetki" şöyle kullanılmıştır:

"Tam yetki yasalarının iki önemli grubu Başkan Hugo Chavez tarafından 1999-2001 yılları arasında kullanılmıştır. Bunların arasında vergi kanunları, bazı devlet kurumlarının kapatılması, idari uygulamaların düzenlenmesi ve Devlet özel sektör ilişkileri yer almaktadır. O yıl süresince, Başkan Hugo Chavez, mikro ekonomi ve özel sektör faaliyetlerini düzenleyen yasalar gibi konuları da açığa kavuşturmuştur. Hidrokarbon Yasası ortaya konmuş aynı şekilde Venezüela ekonomik Sosyal Kalkınma Bankası kurulmuştur. Petrol endüstrisine yeniden Millete ait bir kurum kimliği kazandırılmıştır.

Böylelikle, dengede duran ekonomik, sosyal, siyasi, toprak bütünlüğü ve uluslararası beş aksın uyumuna dayanan, 2001-2007 Ekonomik Sosyal Kalkınma Planının Genel Hatları belgesi şekillendirilir. Bu durum, Venezüela'yı Latin Amerika kıtasında, Sosya-ekonomik Strateji Programını gerçekleştirerek, bu kıta ve Karayipler için oluşturulan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi uluslararası oluşumlardan arınmış ilk ülke konumuna getirir." (www.embavenez-turquia.com)

Venezüela Ankara Büyükelçiliği burada tabii ki kendi yorumunu da eklemektedir. Bizim için öne çıkarılması gereken şey, Chavez'in "tam yetki yasalarıyla" çıkardığı kanunların, o güne kadarki egemenlerin Chavez'e karşı mücadeleyi sertleştirmelerine yol açtığıdır. Özellikle "tarım reformu" ya da "yeni toprak yasası", büyük toprak sahiplerinin işine gelmiyordu. İşlenmeyen büyük toprakların devletleştirileceği öngörülüyordu, ki bu esas olarak Anayasa'da da yer alıyordu. Bu da özel mülkiyete saldırı olarak değerlendiriliyordu. Ya da "enerji ekonomi ya-

sası” tüm enerji işletmelerinde çoğunluk pay hisselerinin devletin elinde olmasını öngörüyordu. Bu da enerji kaynaklarını talan eden tekellerin –ki bunların çoğu emperyalistlerin tekelleridir– işine gelmiyordu. Yabancı tekellerin vergilendirilmesi ise %16.6’dan %30’a yükseltildi.

Venezüela içindeki gelişmelere ek olarak Venezüela’nın doğrudan ABD emperyalizminin işine gelmeyen kimi tavır ve adımları da, Chavez’e karşı mücadelenin –ABD emperyalizmi ile yerli işbirlikçilerinin ortaklaşa mücadelesinin– sertleştirilmesine yol açmıştır.

Her şeyden önce Venezüela, ABD emperyalizminin tüm Amerika kıtası için öngördüğü ve gerçekleştirmeye çalıştığı serbest ticaret alanı planına FTAA’ya (İspanyolcası ALCA) karşı çıkarak bu plana takoz koymuştur. Yazımızın birinci bölümünde de dikkat çektiğimiz gibi ABD’nin bu planı 2005 yılı sonlarında boşa çıkarılmıştır.

Venezüela OPEC üyesi ülke olarak petrol ve doğalgaz üretiminin kapasitesini ve fiyatlarını etkilemede giderek önemli role sahip olmuştur. Buna bağlı olarak Chavez, ABD emperyalizminin hedefe koyduğu Irak ve İran ile iyi ilişkilere sahiptir. Devrilmeden önce Saddam’ı da ziyaret eden Chavez ABD yöneticilerini giderek daha fazla kızdırmaya(!) başlamıştır.

Bunlara ek olarak önemli bir mesele de 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ye yönelik saldırı eylemleri sonrasında Chavez’in ABD’nin Afganistan’daki savaşını “terör terörle cevaplandırılamaz” vb. biçiminde eleştirmesidir. Böylece Bush’un “ya bizdensiniz ya da düşmanımızsınız” yönlü açıklamasında “düşman” cephede yerini almıştır Chavez.

ABD emperyalizminin uluslararası düzeydeki çıkarlarına, istemlerine ters bu tavırlara ek olarak, Venezüela’da ABD’yi doğrudan hedefleyen kimi tavırlar da ABD ile çelişkileri derinleştirmiştir. Venezüela’da Ağustos 2001’de ABD’nin Askeri Merkez Garnizon Bürosu kapatıldı. Chavez hükümeti ABD tarafından Kolombiya’da –güya uyuşturucuya karşı mücadele çerçevesinde, gerçekte ise gerillalara karşı savaş için gerçekleştirdiği eylemlerde askeri uçakların Venezüela hava sahasını kullanmasını yasakladı.

Burada sıraladığımız kimi gelişmeler, tavırlar, ABD emperyalizminin yöneticilerinin Chavez’i istenmeyen adam ilan etmesinin ve mümkün olan her yolla yönetimden düşürülmesi için çabalarının temelini oluşturmuştur. Bu çabalar kendisini esasta Venezüela’daki ABD yanlılarının desteklenmesi biçiminde gösteriyordu. Bu çabaların hedefinde de aslında bir askeri darbe vardı.

Darbe ortamını yaratmanın ilk adımları 2001 ortalarında Chavez’e karşı yoğun propaganda ile atılmaya başlandı. Başta ABD ve AB ülkeleri elçilerinin ve Katolik Kilisesi’nin de desteklediği eski oligarşi 10 Aralık 2001 tarihinde “genel grev” ilan ederek saldırıya geçti. Bu bir günlük de olsa, darbe ortamının yaratılması için propagandanın da ötesinde eylemlerin başlatılması için önemliydi.

“Demokratlar İttifakı” adı altında oligarşinin destekleyicileri [bunların başını “Venezüela İşadamları Derneği” (Fedecamaras) çekiyordu], Şili’de Allende’ye karşı yapılan darbenin öncesinde yapılanlara benzer yöntemlere başvurarak hazırlıklarını sürdürüyorlardı. Chavez’e karşı kampanyada onun deli olduğu, ülkeyi yönetemeyecek durumda olduğu hatta kitlelerde Chavez’e karşı nefret yaratma aracı olarak Chavez’in Castro ile ilişkisine atfen eşcinsel olduğu düşüncesi bile yapılan propagandada vardı. Buna kimi yüksek rütbeli subayların Chavez’in istifasını talep et-

mesi ve sermayenin ülkeden kaçırılması vb. de ekleniyordu. Bu temelde 11 Nisan 2002 tarihi için "Demokratlar İttifakı" büyük bir protesto yürüyüşü çağrısı yaptı. Bu çağrı, sonradan ortaya çıktığı gibi Chavez'i devirmenin sinyali idi.

Bu protesto çağrısı Fedecamaras'ın iş bırakma çağrısıyla tamamlandı ve 11 Nisan 2002 tarihinde askeri bir darbe gerçekleştirildi. Darbecilerin taraftarlarının darbeyi kutladıkları ve Fedecamaras'ın Başkanı Carmona'nın yeni Başkan ilan edildiği; bu atanan başkanın ise Ulusal Meclisi dağıttığı ve Chavez yönetiminin tüm kanunlarını geçersiz ilan ettiği ve Carmona yönetiminin ABD ve İspanya yönetimi tarafından tanındığı bir ortamda, darbecilerin hesaplarında olmayan bir gelişme yaşandı:

Yoksul kitlelerin önemli kesimi darbeye ve darbecilere karşı sokaklara çıkmış, Chavez'in görevine geri getirilmesi talebiyle darbeci güçlerle çatışmalara girmişti. Bu çatışmalarda darbecilerin yanlısı kolluk güçlerince 46 kişi katledildi 350 kişi yaralandı.

Kitlelerin darbeye karşı, yer yer silahla direnmesi ve bu mücadelenin Maracay'daki general Baduel'i –Chavez'in yol arkadaşlarından biridir– Chavez'i kurtarmaya zorlamasıyla, ordunun bir kesiminin Chavez'den yana tavır takınması, sonuçta darbenin başarısız kılınmasına yol açtı. 13 Nisan'da Chavez yeniden koltuğuna oturmuştu. Ordunun darbeye karşı tavır takınan kesimi tarafından derbecilerin elinden kurtarılması ve koltuğuna oturmasından sonra televizyonda yaptığı ilk konuşmasında Chavez, sükunete ve uzlaşmaya çağrı yaparak herhangi bir intikamın sözkonusu olmayacağını açıkladı.

Chavez'in bu uzlaşmacı tavrı da muhalefetin Chavez'e karşı mücadelesini ortadan kaldıramadı. Muhalefet, darbenin başarısızlığı karşısında geri çekilmiş ama yeni yollar aramaktan vazgeçmemişti. Bu durumu Chavez'in kimi darbecileri ekonominin anahtar rolü konumunda olan yerlere yerleştirmesi de değiştiremedi.

O dönem Yüksek Mahkeme'nin darbe olmadığı yönlü kararına da bağlı olarak darbecilerden kimse tutuklanmadı.

Bu arada Ocak 2003'te yeni toprak yasası, petrol yasası gibi yasalar da yürürlüğe girecekti. Bu yasaların yürürlüğe girmesi açıkça kimi burjuvaların temel mali kaynağına dokunuyordu. Gelir ve kârları azalacaktı. Özellikle de ülkenin esas gelir kaynağı durumunda olan petrol üretimini elinde tutan PDVSA bu süreçte devlet içinde devlet olma konumunda olan bir tekeldi. Chavez yönetiminin petrol kaynaklarının devletleştirilmesi yönlü adımları, özellikle de PDVSA'nın kaymağını yiyen takımı karşısına alma durumundaydı. Ülkenin ekonomisini kötüleştirerek Chavez'i devirme adımının ikincisi de PDVSA'dan geldi.

Kimi yorumcular tarafından ikinci darbe olarak da adlandırılan bu adım esasında Chavez yönetimine karşı bir ekonomik abluka idi. 2 Aralık 2002 tarihinde başlayan "genel grev" esas olarak petrol üretimini durdurma, üretimi sağlayacak mekanizmaları tahrip etme temelinde yürütülürken, aynı zamanda halkın yönetime tepkisini teşvik için gıda malzemelerinin stoklanması, satılmaması gibi önlemlere de başvuruldu. Ülkedeki sermayenin daha fazla dışarıya çekilmesi, bankaların şubelerini kapatılması, insanların alışveriş için parasının olmamasına yol açılması vb. vb. edimler Chavez yönetimini ciddi biçimde zorladı.

Muhalefetin kendisine karşı hiç de uzlaşmacı olmadığını bu olaylarla gören Chavez, Ocak 2003'te "saldırı"ya başladı.

Orduya, saklanmış gıdaların stoklarının bulunmasını ve halka dağıtılmasını emretti. Bu süreçte tabii ki muhalefetle Chavez yanlısı güçlerin, devletin kolluk güçlerinin de çatışmaları yaşandı. Sonuçta Chavez'in biraz da olsa sertleşmesi ve orduyu devreye sokması ile Şubat ayı başında "grev" sona erdi. İki ay süren bu mücadele sonucunda Chavez yeniden galip gelse de ülkenin ekonomisine büyük bir zarar verilmişti. Kimi hesaplar bunu 10 milyar dolar olarak gösteriyor. Başkan olarak Chavez'in işi 1999'dakinden de zordu.

Chavez'in bu "grev"e karşı galip gelmesi esasında PDVSA'nın petrol üretimini Chavez yanlısı işçilerin üzerlenmesi sayesinde oldu. Buna dayanarak Chavez 18.000 civarında PDVSA yöneticisi ve çalışanını işten attı. Bu adım, aslında Chavez'in genelde yasalar çıkarması dışında muhalefete karşı pratik olarak attığı ilk ciddi adımdı. Kendi yönetiminin tehdit altında olduğunu gördüğünde, uzlaşma yerine sertliği seçmişti Chavez. Fakat bu dönemde de hâlâ devletleştirme adımları pratikte hemen hemen hiç atılmamış, sosyalizmden bahsedilmemiştir.

Ülkenin ekonomisi hem 1999 yılı Aralık ayında yaşanan depremle –15.000-30.000 arası insan yaşamını yitirdi–, hem de petrol alanındaki "grev" ile iyice kötüleşmişti.

1998 yılı ikinci yarısı verilerine göre Venezüela'da yoksulluk oranı %50,4 iken, 2003 yılı ikinci yarısında bu oran %62,1'e yükselmişti. Yine aşırı yoksulluk oranı aynı dönemin karşılaştırılmasında %20,3'ten %29,8'e yükselme göstermişti. Bu zorluktan ekonomik olarak 2004 yılında çıkıldığı yönlü değerlendirme, bu konuda değerlendirme yapanların ortak görüşü durumundadır. 2004 yılında yoksulluk oranı %53,9'a, aşırı yoksulluk oranı ise %22,5'e düşmüştü..

Chavez yönetimini bu zorluktan çıkarmaya hizmet eden gelişmenin başında, bu sabotaj ya da "petrol grevi" denilen eyleme karşı Chavez'in PDVSA'yı doğrudan hükümetin yönetimine alması ve bu dönemde ABD emperyalizminin önderliğinde Irak'a karşı başlayan savaşla birlikte petrol fiyatlarının da yükselmeye başlaması gelmektedir.

2003 yılı aynı zamanda eğitim ve sağlık alanlarında "Misyon" olarak adlandırılan kimi çalışmaların başlatıldığı, kimilerini de genişletildiği yıl olmuştur. Sözkonusu bu "Misyon"ların ne olduğuna yakından bakmadan önce, Chavez'e muhalif kesimin, darbe ve sabotaj deneyimi sonrasında Chavez'i Anayasal yol ile alaşağı etme çabasına ve sonucuna değinelim.

2 Aralık 2002'de başlayan ve Şubat 2003 başında son bulan "genel grev"in de başarısızlığa uğraması, muhalefetin başka yol ve yöntemlere başvurmaya yönelmesine yol açtı. Kimi gizli paramiliter etkinliklerin ortaya çıkarılması vb. sonucunda –bu arada ABD emperyalizminin hem Afganistan'da hem de özel olarak Irak'ta savaş içinde olduğu gerçeği de gözönüne alınmalıdır– içinde bulunulan koşullarda darbe ve benzeri yollardan Chavez'i iktidardan edemeyeceklerine kanaat getiren muhalefet, Anayasa'da yer alan "geri çağrılma" maddesini işleme koymaya yöneldi. Buna göre belli sayıda imza toplanması halinde Başkan Chavez'in görevine son verilip verilmeyeceği konusunda bir referandum yapılacaktı.

Sonradan ortaya çıktığına göre binlerce imzanın ölen kişiler adına atılan imzalar olduğu bir imza kampanyası ile Chavez'i referanduma zorladılar. Sözkonusu referandum 15 Ağustos 2004 tarihinde gerçekleşti. Seçime katılım %60 civarındaydı ve Chavez kullanılan ve geçerli oyların yaklaşık %59'unu alarak görevine devam etti.

Muhalefet bir kez daha yenilmişti. Muhalefetin Chavez'i devirmek için her yola başvurması, Chavez'i bu süreçte giderek daha fazla "sol"a itiyordu. Küba ile birlikte Aralık 2004'te kurulan ve ABD'nin FTAA planına karşı oluşturulan "Amerikamızın Halkları için Bolivarcı Alternatif" (ALBA) de bu "sola kayışın" bir örneğidir. 2004 yılı Ağustos ayında yapılan referandumdan sonraki süreçte Chavez, giderek daha fazla kapitalizmi eleştirir oldu.

Laf düzeyinde de olsa Chavez –basına yansıdığı kadarıyla ilk kez 30 Ocak 2005 tarihinde Porto Allegre'de yapılan Dünya Sosyal Forumu'nda–, "sosyalist devrim"den bahsetmeye başlamıştı.

Sözkonusu konuşmasında Chavez şöyle diyordu: *"Biz Bolivarcı devrimi sosyalizme yönlendirme yükümlülüğünü üzerlendik –yeni bir sosyalizm, dayanışma, kardeşlik, sevgi, adalet, özgürlük ve eşitlik üzerinde yükselen bir 21. yüzyıl sosyalizmi." (adı geçen konuşmadan)*

Bu tarihten sonra Chavez sürekli biçimde "sosyalizm" lafzını kullandı, Venezüela'da sosyalizmi inşa etmeye çalıştığını anlattı, anlatıyor. Chavez'in 21. yüzyıl sosyalizminden bahsetmesi, kendisini Marksizm-Leninizm'den ayırmak içindir de. Chavez açıkça kendisinin Marksist olmadığını söylemektedir. Bunun yanısıra Hristiyanlığın peygamberi İsa'yı "zamanımızın en büyük sosyalisti" olarak propaganda etmektedir. Bu nedenle de örneğin 2006 Aralık ayında yapılan seçimleri kazandıktan sonra, *"Yaşasın Katolik, İndigen, tümüyle bize özgü sosyalizmimiz"* sloganını attı. Ardından da yeni dönem göreve başlarken şu yemini etti:

"Tarihin en büyük sosyalisti İsa ve mükemmel anayasa üzerine yemin ederim. Dinlenmeden, yaşamım ve gecelerimi Venezüella sosyalizminin inşasına adayacağım. Vatan, sosyalizm ya da ölüm." (İstanbul Indymedia, 11 Ocak 2007)

Chavez'in konuşmalarında keskin laflar etmesi, sosyalizmden bahsedip kapitalizmi yermesi, o'na aslında hak etmediği payelerin verilmesini sağladı. Sorunun bu yanına bakmadan önce yaşanan birkaç noktayı daha aktaralım.

2004 Ağustos ayındaki referandumu kaybeden muhalefet, esas olarak geri çekildi ve karşı saldırıya geçebileceği fırsatı yakalamayı beklemeye koyuldu. Yani içteki çatışmaların temeli ortadan kalkmamıştır ve hâlâ "son söz" söylenmemiştir.

4 Aralık 2005 tarihinde yapılan parlamento seçimlerini muhalefet boykot etti. Seçimlere katılım %25 olsa da parlamentoya seçilen 167 (kimi verilere göre 162) milletvekilinin 114'ünü Chavez'in partisi MVR kazandı. Diğer milletvekilleri de Chavez'i destekleyen partilere kalmıştı. Yani parlamentoda gerçek bir muhalefet yoktu.

3 Aralık 2006 tarihinde ise başkanlık seçimleri gündemdeydi. Chavez kullanılan ve geçerli oyların %63'ünü alarak yeniden başkanlığa seçildi. Seçimlere katılım bu sefer yüksek orandaydı, %75. Chavez'in oyları kayıtlı seçmen sayısına göre %43 civarında idi. Chavez yeniden ve açık farkla seçilmesine rağmen seçimlerde 10 milyon oy alma hedefine ulaşamamıştı. Aldığı oyların sayısı 6.857.485 idi. Toplam seçmen sayısı ise 15,9 milyon olarak açıklanmıştı.

Yeniden başkanlığa seçilen Chavez, bu sefer çalışma programına yeni bir parti oluşturmayı da koydu. MVR, Chavez'e göre artık misyonunu tamamlamıştı, yeni bir parti, "Venezüela Birleşik Sosyalist Parti"si gerekiyordu. Uzun hazırlıklar, tartışmalar sonrasında sözkonusu parti kuruldu. Başkanlığına da Chavez seçildi.

Chavez'in bu dönemde gündeme getir-

diği yeni parti oluşturulmasından daha önemli mesele ise "devrimin beş motoru" olarak adlandırılan programatik eylem açıklaması idi. Beş motor şunlardı: Yetki yasası, anayasa reformu, ahlak ve açıklık, gücün yeni geometrisi ve yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesi. Chavez bu "beş motorla" "reform sürecini" güçlendirmeyi, "sosyalizmi inşa etmeyi" propaganda ettti.

Birinci motor bağlamında Chavez, yeniden seçilmesinin ardından parlamentodan özel yetki alarak ülkeyi, 18 ay, kanun hükmünde kararnamelerle yönetti. Bu adım Chavez'in kişisel diktatörlük kurmaya çalıştığı yönlü eleştirilere yol açtı. Chavez'in Başkan ve parlamentonun ise Chavez'i destekleyenlerden oluşması durumuna bakıldığında, özel yetkilerin alınması, kanun hükmünde kararnamelerle ülkenin yönetilmesinin hangi gereksinim sonucu olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır.

Chavez 11 alanı kapsayan bu yetkilerini özellikle petrol, doğalgaz, elektrik gibi enerji alanında devletin kontrolünü sağlamak ve kimi işyerlerini ve işlenmeyen toprakları devletleştirme adımlarını atma yönünde kullandı.

Petrol alanında 1 Mayıs 2007'ye gelindiğinde devletin kontrolü esas olarak sağlanmıştı. Bu, yine Chavez'e methiyeler temelinde "tam kamulaştırma" vb. gibi gösterilse de, gerçekte yapılan devletin %51, sözkonusu tekellerin ise %49 paya sahip olmasıdır. Yani çoğunluk payına sahip olarak karar verme hakkı devlete geçmiştir. Kuşkusuz ki bu Chavez'in ülkenin bağımsızlığını sağlama hedefine ulaşma bağlamında önemli bir adım olmuştur. Burada söz konusu olan klasik devlet kapitalisti mülkiyettir.

Buna paralel olarak Venezüela IMF ve Dünya Bankası'na 2012 yılına kadar ödemesi gereken borçlarını erken ödeyerek (ki bu petrol ve gaz fiyatlarındaki aşırı yükselme sayesinde mümkün hale geldi) 2007 Nisan ayında bu kurumlarla ilişkisini kestiğini açıklamıştır. IMF ve Dünya Bankası'na olan borçların ödenmesi ,Venezüela'nın dış borcunun kalmadığı anlamına gelmiyor. Başka kurum ve kuruluşlara ya da devletlere borç hala vardır. Venezüela Maliye Bakanı'nın 2007 Nisan ayı ortalarında yaptığı açıklamaya göre, hükümetin amacı Gayri Safi Milli Hasılanın %23'ü olan borç oranını yıl sonunda %17'ye indirmek, borcu uzun vadede giderek sıfırlamaktır. Tabii petrol ve gaz fiyatlarında krize bağlı olarak yaşanan düşüş bu hedefe varılmasını zorlaştıracaktır.

İkinci motor bağlamında ise 2 Aralık 2007 tarihinde anayasada değişiklikler yapmak için gerçekleştirilen referandumda-ki bu değişikliklerin en önemlilerinden biri olarak gösterilen değişiklik Chavez'e ömür boyu başkanlık yolunu açıyordu- küçük bir çoğunlukla değişikliklere hayır dendi. 15 Şubat 2009 da bir referandum daha yapıldı. Bu kez değişiklikler yine küçük bir çoğunlukla kabul edildi.

23 Kasım 2008 tarihinde ise yerel seçimler gündemdeydi. Burada valiler, belediye başkanları, şehir konseyi vb.lerini seçimi sözkonusuydu. Seçimlerde Venezüela Birleşik Sosyalist Partisi 23 eyalet merkezinin 18'ni, 328 belediyenin yaklaşık 250'sini, yani çoğunluğu elde etse de, Başkent Caracas'ın merkezinin ve Zulia gibi petrol kaynaklarının yoğun olduğu ve Kolombiya'ya sınır bölgelerin muhalefetin eline geçmesi, Chavez yanlısı kesimlerin hiç de istemediği bir sonuçtu. 2007 Aralık ayındaki referandumdan sonra muhalefet yeniden kendisini göstermeye başlamıştır. Buna, bir dönem Chavez ile yol arkadaşlığı yapan ve 2002

Nisan ayındaki darbede Chavez'i kurtaran general Baduel'in de eklenmesi muhalefeti daha da güçlendirmiştir.

Chavez'in seçildiği 1998'den bugüne kadarki gelişmelerin özet olarak ortaya konması karşımıza böylesi bir görüntü çıkarıyor. Gelişmelerin veya yaşananların değerlendirilmesi için bu özet ama yeterli değildir.

Chavez'in ve Venezüela'daki bu gelişmelerin sosyalizmle bağıntısının olup olmadığı, Chavez'in anti emperyalist olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, gerçekleştirilen devletleştirme adımlarının ve misyonların gerçek anlamının ne olduğunu kısa da olsa ortaya koymak gerekiyor.

Misyonlar nedir?

Misyonlar esas olarak sağlık ve eğitim alanlarında halkın ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olan ve uygulanmasına halk yığınlarının örgütlü olarak katılımının öngörüldüğü önlemlerdir. Burada Chavez'in yoksulluğa karşı mücadele vaatlerine uygun davranmaya yönelik adımlar sözkonusudur.

Eğitim ve sağlık alanı dışında başvurulan önlemlerden biri de ucuza gıda satışı merkezleri yaratmadır. Özetle anlatıldığında, Chavez, özellikle petrol satışından gelen gelirlerin bir bölümünü, yoksulların hizmetine sunmuş ve milyonlarca yoksulun yaşanamayacak durumunu, biraz da olsa yaşanır hale getirmiştir.

Bu temelde değerlendirme yapıldığında, Chavez yönetiminin bu alanlarda gerçekleştirdiği işler halk için iyi ve olumlu işlerdir. Petrolden gelen gelirin bir bölümü yoksulların ve en yoksulların durumlarının biraz iyileştirilmesi için de kullanılmaktadır.

Özellikle sağlık alanında Küba'lı doktorların desteğiyle ilk etapta 17 milyon civarında yoksul insan ilk kez parasız bir muayeneden geçirilmiştir. Sadece muayene etmekle kalınmamış, bu misyonların çalışmaları temelinde ülkede belli oranda –henüz yeterli olmayan– sağlık alanındaki gelişmenin temelleri atılmıştır. Binlerce Venezüelalı Küba'da sağlık eğitimi görerek halka hizmet vermeye başlamıştır.

Eğitim alanında ise mesele yalnızca 1,5 milyon insanın okuma-yazmayı öğrenmesi değildir. Yapılan bu yöndeki eğitim seferberliği sayesinde UNESCO Venezüela'yı 28 Ekim 2005 tarihinde "analfabetik bölge" olmaktan çıkarmıştır. Eğitim alanında esas hedef yoksulların eğitim alanındaki değişik misyonlarla, ilkokul eğitimini bitirmenin de ötesinde ortaokul, lise ve hatta üniversitelere gidebilmesinin yolunun açılması olarak konmuştur. Anayasa'da belirtildiği gibi eğitim ve öğrenim bir insan hakkıdır ve bu parasız olması gerekir. Chavez yönetiminin eğitim alanında attığı bu adımlar da yoksullar için önemli, olumlu adımlardır.

Halka ucuza gıda satışı ise yoksulluğun taşınamazlığını biraz da olsa hafifleten, tabii ki halk tarafından sevinçle karşılanan bir başka adımdır. Bu arada bilince çıkarılması gereken bir olgu, piyasa fiyatlarına göre ucuz olan bu gıdayı bile satın alma gücü olmayan ve açlık sınırında yaşama mücadelesi verenlerin sayısının hiç de az olmadığıdır.

Misyonlar adı altında yürütülen tüm bu olumlu çalışmalar, halk için iyi ve önemli adımların tümü burjuva sistem içinde mümkün olan, sistemin varlığıyla zıtlık oluşturmayan, onun sınırlarını zorlamayan önlemler, adımlardır. Bunlar, hem yoksullara yararken hem de kitleler içinde Chavez'e desteğin yükselmesini sağlamaya hizmet eden önlem ve adımlardır.

Bunları bilince çıkarmak veya iyi bulmak doğrudur, fakat bunların sosyalist adımlar olduğunu söylemek kökten yanlıştır.

Chavez yoksulluğa karşı mücadelede kimi adımlar atmışsa da, Venezüela'da yoksulluk hâlâ yüksek orandadır.

Chavez'in 2 Şubat 1999'da göreve başlamasının 10. yıldönümünde verdiği rakamlara baktığımızda karşımıza hâlâ %30 yoksulluk %9,1 civarında aşırı yoksulluk oranı çıkmaktadır. Bu rakamlar başka hesaplarda değişmektedir. Chavez'inkine en yakın görünen veriler, yoksulluk oranının 1998'de %48,1 iken 2008'de %33,1'e; aşırı yoksulluğun ise aynı dönem için %20 ,4'ten %9,4'e düşürüldüğüdür.

Yoksulluğun azaltılması olumludur, ama bunun hâlâ yüksek oranda olduğu gerçeği de bilince çıkarılması gerekiyor. Nüfusun üçte biri yoksul onda biri aşırı yoksul. İşsizlik ve enflasyon sorununda da durum geçmişe göre düzelse de, hâlâ sorunlu olmaktan çıkmamıştır. 2007 yılı enflasyon oranı %22.5 civarındadır. (Fischer Weltalmanach 2009, s. 498)

Sağlık, eğitim ve ucuza gıda satışı gibi gelişmelere olduğundan fazla paye verenlerin ve bunları sosyalizmin birer verisi olarak gösterenlerin, Chavez'in zenginler için yaptıklarına hiç bakmamaları ise siyasi körlük değilse, siyasi sahtekârlıktır. Örneğin Arjantin'e yardım adı altında 3 Milyar dolarlık borcunun „satın alınması" ve bunun Venezüela pazarında %30 civarında kârla satılması (Burada Arjantine devlet borçlarını ödeyebilmesi için Arjantin devlet tahvilleri satın alma yoluyla 3 milyar dolar veriliyor; satın alınan devlet tahvillerinin gerçek değeri 3 Milyar doların çok altında. Venezuela bu değersiz tahvilleri merkez bankasında depoluyor; kendisi adına çıkardığı devlet tahvillerinden 3 milyar dolarlık bir bölümü borsada işleme koyuyor.) yoksulların değil bankaların ve borsacıların ceplerini doldurmuştur.

Misyonlara ayrılan paranın bile büyük bölümünün yolsuzluğa kurban gittiği ve gerçek ihtiyacı olan yoksullara ulaşmadığı da gözardı edilen bir başka gerçektir. Chavez'in yoksulluğa karşı mücadelede kimi başarılar elde etmesi, yolsuzluğa karşı mücadelede pek başarılı olduğu anlamına gelmiyor. Chavez'in kendisi de hâlâ Venezüela'da büyük oranda yolsuzluk, yiyicilik, rüşvetçilik olduğunu kabul etme durumundadır. „Transparency International"in değerlendirmesine göre de Venezüela hala Latin Amerika ülkeleri arasında yolsuzluğun en çok olduğu ülkeler arasındadır.

Devletleştirme ya da kamulaştırma sosyalizmin işareti mi?

Chavez'in sosyalizmi gerçekleştirmeye çalıştığına en açık örnek olarak Venezüela'da petrol kaynaklarının, kapatılmış ya da kapatılmaya çalışılan kimi fabrikaların ve işlenmeyen kimi toprakların devletleştirilmesi yönündeki adımlar verilmektedir. Hele buna bir de kamulaştırma adını verdiniz mi işler tamamlanıyor!

Burada ne "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi", yani sözkonusu mülklere tazminatsız el konulması; ne de işçi sınıfının iktidarda olduğu ve bu mülksüzleştirmenin sonucu olarak sözkonusu mülklerin tüm toplumun mülkü haline getirildiği, toplumsallaştırma sözkonusudur.

Hayır, tüm Chavez yanlısı propagandalara rağmen, olgu, sözkonusu mülklere el konulmadığı; bunların devlet tarafından kısmen ya da bütünüyle satın alındığıdır.

Petrol ve temel sanayi dallarının devletin kontrolüne geçirilmesi başta olmak

üzere, kimi fabrikaların ve işlenmeyen toprakların devletleştirilmesi esas olarak ya çoğunluk hisselerin devlet tarafından satın alınması, ya da tümüyle satın alınması temelinde olmaktadır.

Bunun da temel mantığı, esas olarak ülkedeki geri düzeyde kalan endüstrileşmeyi geliştirmek, tarım veya toprak alanlarında da esasında ülkenin gıda ve benzeri temel ihtiyaçlarını karşılayıp dışa bağımlılıktan kurtulmaktır.

Tüm bu önlemler (esasta enerji dalını saymazsak, bu güne kadar çok az sayıda fabrika ve işlenmeyen toprak devletleştirilmiştir), esasında ulusal ekonominin kalkınması için gerekli olan önlemlerdir. Bu önlemler aynı zamanda Chavez'in siyasi ve ekonomik bağımsızlık siyasetinin de içerdiği, bir bağlamda eğer bağımsızlıkta ciddi ise kaçınılmaz olan önlemlerdir.

Bizim bu bağlamdaki eleştirimiz öncelikle bu adımların sosyalist adımlar olduğu iddiasına yöneliyor. Pratikte bağımsız kapitalizmi devlet eliyle de geliştirmek için atılan bu adımların, alınan bu tedbirlerin sosyalist olarak adlandırılması, devlet mülkiyetini en başından sosyalist gören yanlış bir sosyalizm anlayışının işaretidir yalnızca. Bu yaklaşımla bugün dünyanın en büyük bankasının, ve en büyük sigorta şirketinin mülkiyetini elinde tutan ABD devletinin sosyalist önlemler aldığını söylememek için hiç bir neden yoktur. Bugün bütün emperyalist devletler büyük tekellerin zararını kamuya mal etmek anlamına gelen tedbirler alıyor. Chavez'in yaptıklarına sosyalist tedbirler diyenlerin, bu adımları da sosyalist ilan etmesi gerekir. Bunun saçmalığı ortadadır.

Devlet mülkü, devletin niteliğinden bağımsız olarak „halkın mülkü" olarak görüldüğünden, örneğin Türkiye-Kuzey Kürdistan'da Kamu İktisadi Teşekülleri'nin (KİT) özelleştirilmesine karşı mücadelede "KİT halkındır satılamaz" yönlü sloganlar atılmış, tavırlar takınılmıştır. Çiller'in de bundan esinlenerek Türkiye'nin en son komünist ülke olduğu yönlü değerlendirmesi hâlâ hatırlardadır.

Devlet mülkünü sosyalist yapan şey, öncelikle devletin niteliğidir. Devlet kimin devletidir. Sosyalist mülkiyet konusunda temel sorun budur. Devlet eğer işçilerin-yoksul köylülerin devleti değilse, ki bu ancak proleter devrimi ile burjuva devlet iktidarının parçalanması, işçi sınıfının diktatörlüğünün kurulması ile mümkün olur, o zaman devlet mülkiyeti sosyalist mülkiyet değildir.

„21.Yüzyıl Sosyalist"leri, zaten proletarya diktatörlüğüne karşıdırlar. Proletarya diktatörlüğü kurma gibi bir hedefleri yoktur. Hal böyle olduğundan onların „devletleştirme"leri sosyalist mülkiyet yaratmaz. Yarattığı en iyi halde devlet kapitalisti mülkiyettir.

Toprak reformuna gelince: reform esasında anayasa hükmüdür, hem de 2002 yılından beri bu konuda kabul edilmiş bir yasa yürürlüktedir. Fakat toprak reformu bağlamında ne büyük toprak mülklerine, ne de bu toprak mülkü içinde Kilisenin mülküne dokunulmuştur. Bu konuda yapılanlar esasta istisnadır. Şimdiye kadar köylülere işlemeleri için verilen toprak esasta devlete ait mülk/ toprak olmuştur. Hâlâ, bugüne kadar karar altına alınmış birçok yasa pratiğe bile geçirilmemiştir, pratiğe geçirilenler ise sürüncemede bırakılan bir hızlılıkla, yavaş yavaş, çekinceli biçimde uygulanmaya başlanmıştır.

Devlet küçük üreticileri teşvik ederken sosyalizmi, toplumsal mülkiyeti ve bilinci değil, yeni burjuva tabakalar yaratma durumundadır. Bu, hem toprak, tarım alanında hem de işletme veya fabrika alanında böyledir.

Devletleştirme pratikte nasıl ve ne

kadar yapılıyor sorusuna ise kısaca aşağıdaki yanıt verilebilir. Burada en başta özelleştirmenin hemen hemen durdurulduğu, ilk devletleştirme adımlarının petrol, doğalgaz gibi ülkenin ekonomisinin bel kemiği olan alanlara yönelindiği bilinçte tutulmalıdır. Ülke ekonomisi için devletin, tabii ki Chavez yönetiminin doğrudan karar verdiği ve satın aldığı devletleştirme –ekonomik güç ve potansiyel olarak ele alındığında esas alandır.

Bu alanda yapılan, sözkonusu işletmelerde, tekellerde hisselerin çoğunluğunu devletin hissesi haline getirmektir. Büyük işletmelerde tüm hisse senetlerinin devlete ait olduğu işletme hemen hemen yoktur. Yabancı sermaye ile devletin ortak olduğu devlet kapitalisti işletmeler söz konusudur.

Bunun dışında bir de fabrikaların, çoğunlukla da orta ve küçük boy işletmelerin devletleştirilmesi vardır. Bu tür yerlerde de devletleştirme, sözkonusu işletmenin sahibinden satın alınması yoluyla yapılıyor.

2000 yılında yürürlüğe giren Anayasada, kamunun yararına, toplumsal çıkarlara uygun olması gerekçesiyle, parasının zamanında ödenerek sözkonusu her türlü değerlerin mülksüzleştirilmesi yönlü madde (115) yer almasına rağmen, 2005 Eylül ayına kadar iki örnek yaşanmıştır.

Temmuz 2005'ten itibaren kapatılmış işletmelere yönelinmeye başlanmıştır. Temmuz ayı sonunda Chavez "mülksüzleştirilmesi" sözkonusu olan işletmelerin sayısını 136 olarak açıklıyordu. Fakat daha sonraki verilere göre toplam 1149 işletme veya fabrika söz konusuydu.

Sözkonusu "mülksüzleştirme" prosedürü esasta şöyle işliyor: Mülk sahiplerinin işletmelerini çalıştırması yetkililer tarafından talep edilmektedir, ki bu durumda devlet sözkonusu patronlara, ya da toprak işletme sözkonusu olduğunda büyük toprak sahiplerine yardım etme, onlara özel ucuz faizli krediler verme temelinde onları teşvik etmektedir.

Buna rağmen sözkonusu işletme çalıştırılmıyorsa, topraklar işlenmiyorsa, o zaman devlet kamu yararına, toplumsal çıkarlara ters iş yapıldığına karar vererek, mülk sahipleriyle pazarlığa başlamaktadır. Mali değeri belirlendikten sonra devlet sözkonusu miktarı mülk sahiplerine ödeyerek kendisi mülkün sahibi olmaktadır.

Bu işlem tabii ki "tam kamulaştırma" durumlarında oluyor. Devletleştirilen büyük işletmelerde, devlet doğrudan kendisi işçi çalıştırırken, küçük işletme veya fabrikalarda işçilere kredi vererek, işçileri devletle ortak haline –%51'i devletin %49'u işçilerin payı olma temelinde– getirmektedir. Burada sözkonusu olan %49'luk pay da devletin işçilere verdiği kredi bölümü oluyor. İşçiler çalışıp bu krediyi ödediklerinde, sonuçta sözkonusu işletmenin %49'luk payının sahipleri oluyor. Böylece "işgalcilerden", mülk sahipleri yaratılıyor. Bu tür ortaklığa ise işçilerin kooperatifi ya da işçilerin kontrolü deniyor.

Bu "işgalciler" meselesinin iç yüzü şöyledir. Kapatılmamış olan, ama kapatılmak istenen işletmelerde işçiler işletmenin kapatılmasını engellemek ve aylıklarını alabilmek için sözkonusu işletmeyi işgal ediyorlar. Bu aynı zamanda toplu sözleşme yapma konusunda patronla işçiler arasında uzlaşma sağlanamadığı kimi durumlarda da gündeme gelmektedir. İşçilerin dayatmaları, direnmeleri sonucu devlet müdahale ediyor ve patrona işletmenin parasını ödeyip kendisi yeni patron oluyor. İşçilere de %49'luk pay verip "kendi kendini yönetme", ya da "işçilerin denetimi" adı altında sözkonusu işletmenin üretim yapmasının yolunu açıyor.

İşçilerin bu yönlü mücadele ile hükümeti zorlaması sonucu yaşanan devletleştirme adımları yapılanların önemli kesimini oluşturuyor. Kapatılmış işletmelere devlet el koysa da esas olarak yeniden işler hale getirmesi gerekiyor. Sonuçta petrol, doğal gaz, elektrik ve çelik üretme, telekomünikasyon gibi tüm ülkenin ekonomisinde belirleyici rol oynayan dallar dışındaki devletleştirme, hiç de anlatıldığı kadar büyük çapta değildir.

Chavez'i övüp göklere çıkaranların, bu tür devletleştirme adımlarından önce doğrudan işçilerin patronla ve evet devletin kolluk güçleriyle karşı karşıya geldiği, yer yer –en son Şubat ayı başında 2 işçinin katledildiği, 6 işçinin yaralandığı Mitsubishi fabrikasında, ya da 2008 yılında devletleştirilen SIDOR fabrikası çalışanlarına karşı yaşanan saldırılar gibi– saldırı ve çatışmalar yaşandığı gerçeğinin üzerini örtmesi ise, sosyalizmi savunma adına ilginçtir.

Sonuçta devlet eliyle ulusal ekonomi, ulusal kapitalizm geliştirilmektedir. Venezüela'da devlet kapitalizmi egemen kapitalizm biçimidir. Bu temelde de görece bir bağımsızlık sağlanmıştır. Sözkonusu devletleştirmenin mantığı Chavez'in şu tavrında da açıkça ortaya çıkmaktadır:

"...Eğer SIDOR şirketi ülkemizin ihtiyacı kadar çelik ürününü iç pazara sunmaya gönüllü olmazsa kamulaştırma sürecini işleteceğiz. Ben bu sürecin başlaması için teklifimi vermiş bulunuyorum, durumun ne olacağını zaman gösterecek. Latin Amerika sermayesi olan bu şirkete toleranslı davranmaya çalışıyoruz ancak SIDOR eğer üretim politikasını değiştirmezse biz de halkımızın çıkarlarına uygun olanı yaparız. CANTV'yi kamulaştırmaya mecbur kaldığımız süreci hatırlıyorum." (7 Mayıs 2007, www.latinbilgi.net)

Chavez'in bu tavrı hem sorunu ulusal ekonomi açısından ele aldığını, hem de CANTV örneği verilerek aslında "kamulaştırmak"tan yana olmadığı halde "mecbur" kalındığını açıkça ortaya koymaktadır.

Anti emperyalizmin sınırı...

Chavez'in Venezüela'nın siyasi ve ekonomik bağımsızlığını istediği, bunu vaat ederek başkanlığa seçildiğini yukarıda anlattık. Yine buna bağlı olarak ABD'nin FTAA planına karşı çıkmasının, sonuçta bu planın 2005 yılı sonunda boşa çıkarılmasında önemli rol oynadığı da olgudur. Özellikle 2002 Nisan ayındaki darbe deneyimi sonrasında Chavez'in ABD yönetimine karşı tavrını sertleştirdiği, karşısında başka ülkelerle yeni ilişkiler geliştirmeye çalıştığı da olgudur. Hele sözkonusu ülkeler Rusya, Çin, Küba, Irak, İran, Beyaz Rusya gibi ülkeler olunca, Chavez ABD emperyalizmiyle karşı karşıya gelme durumundadır. Bunlara bir de Venezüela'da petrol kaynakları ve üretiminin kontrolünün devletin eline geçmesi eklenip, kimi –ExxonMobil gibi– ABD emperyalizminin tekellerinin talan alanları sınırlanınca çelişkiler de çoğalmaktadır.

Tüm bunlar Chavez şahsında Venezüela'nın ABD'nin çıkarlarına zarar verdiği gelişmeler, tavırlardır. Fakat bunların hiç biri Chavez'in genel değerlendirmede tutarlı anti emperyalist olduğu yönlü değerlendirmeyi haklı çıkaramaz. Bu olgu, Chavez'in sık sık kapitalizmi, ABD somutunda Chavez'in sıkça kullandığı deyimle "imparatorluğu", eleştirmesiyle de değişmiyor.

Aslında kendi aralarındaki tüm farklılıklara rağmen Venezüela ile İran'ın konumu, Chavez ile Ahmedinejad'ın tavrı çok benzeyen konum ve tavırlardır. İki ülke de şu ya da bu emperyalist gücün kuklası de-

ğil, görece bağımsız konumda.

İki yönetici de esasta öncelikle ABD karşıtlığı temelinde davranmaktadır. Bu ABD karşıtlığı ise, esasında ABD emperyalizmine karşı olmaktan çok, Bush yönetiminin Venezüela ve İran'a yönelik siyasetine karşı olmak biçiminde bir karşıtlık. Bunların antiemperyalistliği ABD emperyalizmi ile çatıştıkları, çeliştikleri ölçüdedir. Güdük bir antiemperyalizm söz konusudur. Emperyalizm çağında ulusal burjuvazinin çıkarlarının temsilciliğiniu yapanlardan bundan fazlası da zaten beklenemez.

Chavez Ahmedinejad'ı *"ideolojik kardeş"* (3 Temmuz 2007, Sendika.Org) olarak değerlendirirken; *"barış uğruna mücadele eden büyük bir savaşçı"* (28 Eylül 200) olarak tanımlarken, ya da *"Burada devlet adamlığınıza, saygınlığınıza ve cesaretinize bir kez daha şahit olduk. Sizlerle saygınlık yolunu, devrim yolunu ve emperyalizme karşı mücadele yolunu paylaşan kardeşleriniz olmakla gerçekten gurur duyuyorum" (2 Ekim 2007, Sendika. Org, Venezüelanalysis/Latinbilgi)* derken, aslında kimle hangi saflarda olduğunu da ifade ediyordu. Ahmedinejad ne kadar "emperyalizme karşı" mücadele ediyorsa, Chavez de o kadar anti emperyalist!

Venezüela ve Chavez somutunda örnek verirsek, Venezüela en başta Rusya ve Çin gibi emperyalistlerle stratejik ortaklıklar oluşturmuştur. Örneğin Rusya ile geliştirdiği ilişkiler, ABD'nin Venezüela'ya genelde silah ticareti ambargosu karşısında atılan adımlar ve milyarlarca dolarlık silah, savaş aletleri ticareti temelinde yükselen, ama Rusya'nın Latin Amerika'ya "dönüşünün" de yolunu açan adımlardır. En son Rusya'nın savaş gemileriyle Venezüela kıyılarında yapılan ortak askeri manevra ise ABD'ye bir nevi gözdağı veren bir edimdi. Venezüela ABD'ye karşı Rusya ile böylesi ilişkiler geliştirirken, kuşkusuz ki Rusya'da bu temelde ABD'ye karşı ortak davranacağı bir güç bulduğu için sevinmektedir. Chavez'in Rusya'ya askeri üs kurması önerisi de, gerçekte Chavez'in anti emperyalist tavıra sahip olmadığının bir göstergesidir.

Rusya ile öncelikle silah sanayi, savaş aletleri gibi alanlarda ilişkilere giren ve aynı zamanda atom santrali kurmaya çalışan Chavez, Çin ile de öncelikle petrol ihraç etme ve kimi ortaklıklar oluşturma temelinde ilişkiler kurmuştur. 2007 dış ticaret verilerine göre Çin ithalatta Venezüela'nın üçüncü en büyük ticaret partneri haline gelmiştir. İhracatta ise şimdilik geri sıralarda olan Çin ile ilişkiler, her sene giderek geliştirilmektedir. Kimi ortaklıklar –bunların sayısı onlarcadır– oluşturulması da bu ilişkilerin geliştirilmesinin örnekleridir. Petrol rafinerisi ortaklığı, ya da 12 milyar dolarlık sermayeyle ortak kalkınma fonu da bunların içindedir.

Chavez, 2007 Temmuz ayı başında Rusya'ya yaptığı gezi sırasında şunları savundu: *"...Rusya güçlü bir merkez halinde bir yeniden doğuşu yaşıyor. Ve bizlerin, dünyanın halklarının her seferinde daha güçlü bir şekilde Rusya'ya ihtiyacı var, Çin'e ihtiyacı var. Dünya halklarına karşı en büyük tehdit olan Kuzey Amerika emperyalizmi dünyayı yok etmek üzere yoluna devam ediyor. Onlara dünyayı yönetemeyeceklerini söylemek zorundayız. ABD'nin Doğu Avrupa'ya füze kalkanları kurmasını engelleyen Putin'i kutluyorum." (Sendika.Org, 3 Temmuz 2007)*

Burada Chavez açıkça Rusya ve Çin emperyalizmini dünya halklarına dost güçler olarak ve onlara ihtiyaç olduğunu propa-

ganda etmektedir. Burada da esas mesele "Kuzey Amerika emperyalizmi"ne, yani ABD emperyalizmine karşı mücadele adına başka emperyalist güçlere dayanılmasıdır.

Venezüela kimi Avrupalı emperyalist güçlerle de ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Ayrıca, Enerji Bakanı Ramirez'in, devletin %51'lik çoğunluk hisseye sahip olması yönlü isteğini kabul edecek olan tekellere yönelik olarak *"Bunu kabul edecek tekellerin, ülkemizde garantilenmiş bir gelecekleri vardır" (junge Welt, 5 Temmuz 2007, Alm.)* yönlü açıklaması da, Venezüela yönetiminin emperyalist tekellere karşı nasıl bir tutum içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Chavez kendisinin anti emperyalist olduğunu sık sık söylemektedir. Sorun, onun lafzına bakıp aldanmak mı, yoksa gerçekte savunduğu siyaset ile yaptıklarının ne olduğuna mı bakmalı. Biz ikincisini yapıyoruz. Chavez hemen her seferinde emperyalizmden ve anti emperyalistlikten bahsettiğinde, şimdiye kadar sözkonusu olan ABD'nin Bush yönetimi idi. Bunun en açık ortaya konduğu yerler de yine Chavez'in konuşmaları, söyleşileridir.

Örneğin ABD'li gazeteci Barbara Walters ile yapılan ve ABC News ile Venezüela devlet televizyonu VTV'de yayınlanan söyleşide Chavez, açıkça ABD ile Venezüela arasındaki anlaşmazlığın Bush ve onun yönetiminin tavrı temelinde olduğunu anlatmaktadır. (Almancası junge Welt, 28/29, 30 ve 31 Temmuz 2007 tarihlerinde yayınlanmıştır) Aynı söyleşide Chavez ABD'lilere yeni seçimde iyi bir başkanın seçilmesini dilerken, aynı zamanda böylesi bir başkan ile Venezüela ile ABD'nin birlikte konuşup, planlar geliştirebileceği bir dönemin gelmesini de arzu etmektedir. Obama'nın seçilmesini olumlu bulup kutlamaları da bu siyasetin bir sonucudur. Esas mesele ABD yönetiminin Venezüela'nın bağımsızlığını tanıması temelindeki bir ilişkiye yaklaşıp yaklaşmayacağıdır. Chavez'in kendilerinin bağımsızlığına dokunmadığını düşündükleri bir çerçevede ABD ile ilişkileri geliştirmeye hazır oldukları kendilerinin tespitleridir.

Burada ekonomik ilişkilerin gerçekte hiç bir zaman son bulmadığını, ABD'nin enerji giderlerinin %15'ini Venezüela'dan satın aldığı petrol ile karşıladığı, bunun Venezüela ekonomisi için hâlâ vazgeçilmez bir ihracat oranı olduğu da ayrı bir gerçeklik. Venezüela'nın başka ülkelerle petrol veya doğalgaz satışı anlaşmaları yapmasının da temelinde, esasta ABD'ye petrol satışı bağımlılığını azaltma çabası yatmaktadır.

Fakat Venezüela'nın ticari ilişkileri sadece petrol satışı ile sınırlı değildir. Venezüela da ABD'den bilgi sayar, araba, makine vb. mallar ithal etmekte ve petrol dışında ihracatını, örneğin 2005 yılında ikiye katlama durumundadır. Genelde ele alındığında Chavez yönetimi altında ABD ile karşılıklı ticaret hacmi yükselmiştir. 2005 yılında bu artış %36'dır. Enerji dalında %51 hisse ile devletin kontrolü sağlansa da, örneğin Halliburton gibi ABD tekelleri Venezüela'da çalışmalarını hâlâ sürdürmektedirler.

Chavez'in sosyalizmle ilişkisi nedir?

Chavez'in laf düzeyinde sosyalizm kavramını kullanması, „21. yüzyıl sosyalizmi"nden bahsetmesi dışında aslında sosyalizmle bir alakası yoktur. Fa-

kat gerek sözkonusu misyonlar, devletleştirme adımları ve de ABD ile çelişkileri; görece ulusal bağımsızlık siyaseti vb. durumlar Chavez'in sosyalist, Venezüela'da ise sosyalizmin kurulmasına çalışılan bir yönetimin varlığı olarak gösterilmektedir. Örneğin "kıl payı" hayırla sonuçlanan Anayasa reformunun kabul edilmesi durumunda Venezüela'nın sosyalist bir devlet olacağını bile savunanlar vardı, vardır. (Şimdi herhalde Anayasa referandumunda kabul çıktığına göre, Şubat 2009 dan bu yana Venezuela sosyalist olmuştur!) Oysa sözkonusu Anayasa reformunda bile kapitalizmin temellerine saldırma diye bir şey sözkonusu değildi.

Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet, Venezüela Anayasa'sı tarafından garanti altına alınan, korunan bir mülkiyet biçimidir. Sömürüye son verme meselesi ise gündeme bile getirilmemiştir.

Gerek yoksul halkın yaşamını az da olsa düzelten adımlar, önlemler, gerek ulusal ekonominin gelişmesini, güçlenmesini sağlayacak devletleştirme adımları ve gerekse de bu temelde elde edilen görece ulusal bağımsızlık, ne Chavez'in ne de Venezüela'nın sosyalizme doğru ilerlediğini gösteren, belgeleyen gelişmeler, adımlardır.

Venezüla'da hep propaganda edildiği gibi herhangi bir devrim de gerçekleşmemiştir. Chavez'in başkanlığa seçilmesi ve onun geçmiş yöneticilere göre halkın kimi sorunlarına eğilmesi ve yönetimi sürecinde giderek sosyalizmden bahsetmesi de, Venezüela'da herhangi bir devrimin yaşanmadığı gerçeğini değiştirmiyor. Oligarşik devletin hiç bir kurumu parçalanıp,dağıtılmadı. Devralındı, kullanılmaya çalışılıyor.

Sistem, tüm Chavez yanlılarının olumlu propagandasına rağmen kapitalist sistemdir. Sömürü sisteminin varlığını koruduğu yerde sömürü de varlığını sürdürmektedir. Chavez siyasi iktidarı eline geçirene kadar iktidarı elinde bulunduran burjuva kesimi iktidardan uzaklaştırılmış, yerine Chavez'in temsil ettiği kesim, eski oligarşinin bir bölümü ile ittifak içinde iktidarı ele geçirmiştir. „Bolivarcı Devrim" adı verilen şey sonuç olarak burjuvazinin değişik kesimleri arasında bir iktidar değişikliğidir.

İktidar, şimdi esas olarak bağımsızlık yanlısı ulusal burjuvazinin siyasetinin temsilcilerinin elindedir. Chavez esas olarak ulusal bağımsızlıktan yana olan milli burjuvazinin çıkarlarını temsil etmektedir.

Olguların böyle olduğu yerde Chavez'in ve Venezüela'daki sistemin Marksizm-Leninizm biliminin ortaya koyduğu sosyalizmle, yani komünizmin ilk aşamasıyla hiç bir bağının olmadığı gün gibi açıktır.

Chavez'in kendisi Marksizmi geçmişe ait bir dogma olarak tanımlamaktadır. Lenin ve Stalin'e atıfta bulunarak Sovyetler Birliğinde yaşananı ise "diktatörlük" olarak reddetmektedir. Chavez'in kendisine ait bir sosyalizmi vardır: "21. yüzyıl sosyalizmi"!

Gerçekte bu düşüncenin kaynağı ona ait değil, ama Chavez bunu kendilerine ait sosyalizm olarak propaganda etmektedir. Bu arada tabii ki "tarihin en büyük sosyalisti ise" İsa'dır Chavez'e göre.

Sonuçta gerek Chavez'in düşünce olarak savundukları, gerekse de pratikte yaptıklarının gerçek sosyalizmle bir alakası yoktur.

BOLİVYA

Bolivya'da Morales'in başkanlık seçimini kazanması, Latin Amerika'da geli-

şen devrimin ikinci önemli verisi olarak sunuluyor. Sözkonusu seçimler 18 Aralık 2005 tarihinde gerçekleşmiş ve daha önce (indigen) maden işçilerinin önderi olarak bir dizi militan eyleme de önderlik etmiş olan Morales geçerli oyların %53,7'sini alarak seçimin birinci turunda başkanlığa seçilmişti.

Morales'in seçimi kazanması, Bolivya tarihinde ilk kez bir İndigen kökenlinin başkanlığa seçilmesi anlamına da geliyordu. Kuşkusuz ki bu, 500 seneden fazla bir süre sürekli ezilen, 1950'li yılların başlarına kadar seçme, seçilme hakkı bile olmayan, kendi topraklarında esir, dışlanan bir konuma sokulan ve bugün hâlâ aşağılanan, hor görülen İndigen halkları için „devrim" denebilecek bir değişiklikti. (ABD de bir siyahın başkan seçilmesinin „devrim" olarak adlandırabilmesine benzer bir şey)

Latin Amerika'da "sol rüzgarların" esmesi ve kimileri tarafından Bolivya'nın "devrimci sol akım" içinde görülmesi ama Morales'in etnik kökenine göre, bu kökene bakılarak ve bu anlamda yapılan bir değerlendirme değildir.

Sözkonusu değerlendirmelerin temelinde Morales'in seçimlerde –seçimi kazanması için de tabii ki– kitlelerin dayattığı kimi talepleri –örneğin gaz ve petrolün kamulaştırılması, koka üretiminin serbest bırakılması, yeni bir anayasa ile İndigen halkların haklarının genişletilmesi, toprak reformu vb. talepleri– savunması yatıyor.

Sözkonusu bu taleplerin, özellikle de gaz ve petrol, genelde yeraltı zenginliklerinin devletleştirilmesi ve koka üretiminin serbest bırakılması taleplerinin en başta ABD emperyalizminin ve tekellere sahip diğer devletlerin –İspanya, Fransa, Brezilya, Hollanda vd.– egemenlerinin çıkarlarına ters talepler olması Morales'in "devrimci sol akım" içinde gösterilmesini beraberinde getiriyor.

Gerçekten seçimlerden önce Bolivya'daki duruma baktığımızda Morales'in kitlelerin dayattığı taleplere sahip çıktığı olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat aynı biçimde şu da olgudur ki, Morales hem seçimlerden önceki yıllarda, hem de seçimlerden sonraki süreçte kitlelerin egemenlere karşı mücadelesini frenleyen, düzeni değiştirmeye değil, reforme etmeye çalışan, egemenlerle kitleler arasında tarafını açıkça emekçi kitlelerden yana belirlemeyen, esas olarak egemenlerle kitleler arasında yapıştırıcı rolü oynamaya çalışan ortayolcu biridir. Kimileri de onu "sol neoliberalist" olarak değerlendirmektedir.

2005 SEÇİMLERİNDEN ÖNCE KİTLELERİN MÜCADELESİ VE MORALES...

Bolivya, Latin Amerika'nın en yoksul ülkelerinden biridir. Yeraltı zenginlikleri, doğalgaz, petrol ve değerli madenlerin bolluğu ile tezat halindeki bu durum, ülkenin emperyalizme bağımlılığıyla, yeraltı zenginliklerinin talan edilmesiyle, yabancı tekellerle yerli işbirlikçilerin –ki bunlar nüfusun büyük bölümünü oluşturan İndigen halkları ezen "beyaz"lardır çoğunlukla– bu talanı paylaştıkları bir durumla içiçedir.

Daha önceden devletleştirilen kimi yeraltı kaynaklarının özelleştirilmesi 1980'li yılların ortalarından 1990'lı yılların sonlarına kadar gerçekleştirilmiştir. Lozada, o dönemdeki başkanlık görevinin bitmesinden iki gün önce doğalgaz yataklarını uluslararası konsorsiyum Pacific LNG'nin mülkü olduğuna dair 24806 sayılı kararnameyi imzalayarak

bu konudaki özelleştirmeye nokta koyuyordu. "Neoliberalizm" rüzgarının kurbanlarından biri de Bolivya idi.

İndigen kökenli halkların yüzyıllarca birikmiş sorunları ve mücadele hırsları 2000'li yıllara gelindiğinde artık ülkeyi ilgilendiren genel sosyal sorunları da içine alan bir kitlesel mücadeleye dönüşmüştü.

Bu mücadelede doğrudan emperyalist tekellerle karşı karşıya gelindiğinin bir örneği 2000 yılında yaşandı. "Su savaşı" da denilen sözkonusu mücadele gerçekten de su için veriliyordu.

Sözkonusu "su savaşı" devletin ABD tekeli Bechtel'e şehir su sistemini satma ve bu temelde suyu özelleştirme yönlü planına karşı Cochabamba'da kitlelerin isyan etmesiydi. Cochabamba'da kitlelerin mücadelesi Nisan 2000'de sözkonusu özelleştirme saldırısını geri püskürtmüş, genişleyen bu mücadelelerin sonucu olarak Bechtel Nisan 2002'de Bolivya'yı terk ettiğini açıklamıştır.

Bu süreçlerde uyuşturucuyla mücadele adına koka üreticilerine yönelik sınırlamalar, saldırılar ve bu saldırılara karşı mücadeleler de sürüyordu. Fakat Lozada'nın özellikle koka-üreticisi köylüleri hedef alan gelir vergisi yasasını yürürlüğe koyması, 2003 yılında kitlelerin mücadelesinin giderek yükselmesinin ve radikalleşmesinin yolunu açtı. Onlarca ölü ve yaralının olduğu çatışmalar Lozada'ya sözkonusu yasayı geri aldırdı ama Lozada yönetimi IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı "ekonomik reformları" uygulamaya koymaktan vazgeçmedi.

Aynı yıl (2003 yılında), ülkenin yeraltı zenginliklerinin başında gelen doğalgazın ABD emperyalizmine peşkeş çekilmesini protesto etme, yönetimin reform adına gerçekleştirdiği hak kısıtlamalarına karşı olma temelinde yükselen mücadele ve gerçekleştirilen grev eylemleri, bir halk isyanına dönüştü.

Sözkonusu dönemde kitlelerin devletin kolluk güçleriyle çatışması sonucu, o dönemin verilerine göre 80'den fazla insan katledildi. (o dönem Bolivya İşçi Konfederasyonu (COB) 140 kişinin yitirildiğini açıklamıştı, şimdi Lozada 67 insanın katledilmesi suçuyla yargılanmak isteniyor.)

Lozada'nın ABD'ye ve Meksika'ya bedava denecek fiyatla doğal gaz ihraç etme yönlü kararı da halkın sabrını taşırmıştı. İndigen halklarının büyük bölümünün yakıt ihtiyacı dururken, Lozada yönetimi ülkenin kaynaklarını yabancı tekellere peşkeş çekiyordu.

Lozada'yı koltuğundan eden mücadelede kitlenin hemen hemen tümünün İndigen kökenli olması öne çıkan özelliklerden biriydi. Hem ülkenin doğal kaynaklarının kamulaştırılması, hem de İndigen halklarının ulusal haklarına kavuşması gibi konular mücadelenin taleplerini de belirliyordu.

Talepler içinde tüm doğal kaynakların –su'dan petrole, doğal gazdan madenlere kadar tümünün– kamulaştırılması, bunlardan Bolivya halklarının tümünün eşit biçimde yararlanması gibi taleplerin yanısıra, Lozada'nın istifası, meclisin dağıtılması ve yeni bir halk meclisinin seçilmesi gibi talepler de vardı.

Yüzbinlerce insanın yürüttüğü bu mücadele Lozada'yı 17 Ekim 2003'de istifa edip ABD'ye kaçmak zorunda bıraktı.

Lozada'nın yerine geçen Mesa, kitlelerin mücadelesini dindirmek için de olsa kimi vaatlerde bulundu. Sözkonusu vaatlerin başında 2004 yılında yapılan referandum vardı. Sözkonusu referanduma göre "yabancı tekellerin" doğal gaz kaynaklarını işletmede elde ettiği gelirlerinin %50'sini Bolivya'ya vermesi gerekiyordu. O dönem geçerli olan gelirin

%18'inin ödenmesiydi.

Mesa ne doğal gaz ve petrol kaynaklarının devletleştirilmesine, ne de referandumun sonucuna uygun davranmaya yaklaştı. Tersine, elinden geldiği kadarıyla tekellerin çıkarlarını korumaya çalıştı. Mesa durumu %18 gelir ile, %32 vergi ödenmesi yönünde bir karar tasarısını meclise sunmakla kurtarmaya çalıştı. Meclis sözkonusu kararı onayladı ama muhalefet bu kararı reddederek yeniden kitlesel eylemlere başvurdu. Kitlelerin mücadelesi bu sefer 6 Haziran 2005 tarihinde Mesa'yı istifa etmek zorunda bıraktı.

Böylece 17 Ekim 2003 ile 6 Haziran 2005 tarihleri arasında kitleler ikinci kez bir başkanı koltuğundan ediyordu. Mücadele bir bütün olarak emperyalist sisteme karşı bir mücadele değildi. Ama emperyalist tekellerin çıkarlarına ters düşen, onların kâr oranlarını düşürmeye yönelik, bu bağlamda tekellere zarar veren bir mücadeleydi. Bu mücadelede aslında en önemli eksiklik, mücadeleyi yönlendirebilecek bir komünist örgütün olmamasıydı. Eğer güçlü bir komünist örgütlenme olsaydı, kitlelerin somut hoşnutsuzluğu ve mücadelesiyle, iktidarın devrilip işçi-köylü demokratik iktidarının kurulabilmesinin ortam ve şartları mevcuttu.

Morales'in tavrı

Morales öncelikle hemen tümü indigen kökenli koka üreticisi köylülerin mücadelesi ile tanındı. Koka üreticileri sendikası ve aynı zamanda "Sosyalizme Doğru Hareket"in (MAS) lideri olarak Morales 1990'lı yılların ortalarına kadar kendisinin "siyasetçi" olmak istemediğini söylüyordu. Bu yüzden 1997 yılında başkanlık seçimine katılmamıştı... Morales: *"Ama '95, '96, '97 yıllarında politikaya girmenin sorumluluk getirdiğini, politikaya başka bir görüşten bakmayı, politik çalışmanın halka hizmet olduğunu öğrendim. Tabandaki örgütlerin taleplerini işittikten sonra başkanlık yarışına katılmaya karar verdim."* diyor. *(sendika.org, 30 Eylül 2006 tarihli söyleşiden)*

Morales bu kararına uygun davranıp 2002 yılında MAS adayı olarak başkanlık seçimlerine katılır ve az bir farkla (%1,5-2 arası) seçimi kaybeder. Koka üreticilerinin haklarını savunması ABD emperyalizminin hoşuna gitmemiştir. ABD emperyalizminin temsilcileri açıkça Morales'e karşı tavır takınmışlardır. Seçimlerin ikinci turunda (bu parlamentoda yapılan bir seçim oluyor, halk devreden çıkarılıyor) parlamento çoğunlukla Lozada'yı başkanlığa seçer. Morales bunu "seçimi bizden aldılar" diye yorumlar. Başkanlığa seçilemeyen Morales parlamentoya milletvekili olarak girer.

2002-2005 yılları arasında Morales kitlelerin mücadelesinin keskinleşmesine karşı esasta ara bulmaya çalışan bir rol oynar. 7 Temmuz 2004'e gelindiğinde Bolivyanın en büyük konfederasyonu olan COB Morales'i bu uzlaştırıcı tavrı nedeniyle örgütten attığını açıkladı.

COB mücadeleci ve sisteme karşı devrimi savunduğunu açıklayan ve kitlelerin mücadelesiyle Lozada, daha sonra Mesa'ya karşı militan mücadelenin önderi durumunda olan bir örgüttü. Doğalgaz gibi enerji kaynaklarının, madenlerin kamulaştırılmasını, karşılığı ödenmeden, el koyma temelindeki bir kamulaştırma olarak savunmaktaydı.

Oysa Morales böylesi bir kamulaştırmaya karşıydı. Kitlelerin mücadelesinin bir ürünü olarak yeni bir yönetimin kurulmasını değil, seçimlerle başkanlığa seçilmesini, yani burjuva legalliğinin savunucusu konumundaydı.

COB'un Morales'i neden üyelikten attı-

ğını açıkladığı yerde, gerekçe Morales'in *"Başkan Mesa'nın iktidarına dolaylı bir biçimde destek verme ve emekçi sınıflara ihanet etmesi"* olarak açıklanmaktaydı. Morales zaten parlamentoda 18 Ekim 2003'te Mesa'nın başkanlığa seçilmesini de desteklemiş, kitlelerin mücadelesinin dindirilmesine hizmet etmişti.

COB 2004 yılında, 18 Temmuz'da Mesa tarafından oynanan referandum oyununu boykot tavrını takınırken, Morales referanduma katılmayı savunmuştur. COB'un sözkonusu açıklamasında Morales hakkında şunlar da anlatılmaktadır:

"Bütün bunlar olurken esasen bir yerli hareketi olan MAS ve Evo Morales'in sürece katılımı zayıf ve etkisiz oldu. Ana muhalefet partisi başkanının eylemlere desteği her zaman dolaylı bir biçimde gerçekleşti. Mevcut temsili ve sınırlı desteği ise daha çok organik bir bağ içerisinde olduğu cocaleros'ların (koka yetiştiricisi köylüler) baskısı ile gerçekleşti. Ekim ayındaki genel grevde dahi grevin ikinci haftasında güçlerini geri çekti. Kısaca MAS'ın temel yönelimi hiçbir zaman mücadeleyi yükseltmek olmadı. Lozada'nın ülkeden kaçmasından sonra bile Morales 'kurucu meclis' olarak anılan Carlos Mesa başkanlığındaki 'teknokratlar' hükümetine desteğini halk muhalefetinin olanca şüphesine ve itirazına rağmen eksik etmedi ve 2007 seçimlerine kadar hükümeti destekleyeceğini açıkladı." (sendika.org/ www.latinbilgi.net, 10 Temmuz 2004)

Mesa'nın oyunlarına karşı Mayıs 2004 başlarında gerçekleştirilen mücadele ve genel greve karşı tavırda, grev yapan kitleler Morales liderliğindeki MAS tarafından *"emperyalizmin oyuncağı olmakla ve bir ordu darbesine çanak tutmakla"* suçlanıyorlardı. COB'un sözkonusu açıklaması şöyle bitiyor:

"Her şeye rağmen Bolivya'da işçi-köylü hareketi yeniden sokakları ve meydanları dolduruyor. Önümüzdeki dönem özellikle referandum sonrası yükselmesi beklenen isyan dalgası MAS ve Morales için belki de kendilerine verilen son şans olacak. Ya halkın eyleminin ve taleplerinin yanında yer alacaklar ya da…" (aynı yerden)

Sendika.org'ta yer alan ve 16 Temmuz 2004 tarihli *"Evo Morales ya da Bukalemun olma sanatı"* başlıklı yazıda da Morales hakkında esasta doğru kimi değerlendirmeler yapılıyor. Sözkonusu yazıya göre "Sosyolog Alcaro Garcia Linera" Morales ile Escobar arasındaki kopuşun ideolojik olmadığını söylemekte ve şu tespiti yapmaktadır: *"...çünkü her ikisi de aynı stratejiye oynuyorlar: mevcut hükümeti ve demokrasiyi destekleyerek isyan ruhunu bloke etmek, sandıksal yolda ilerlemek ve orta sınıflara ulaşma üzere ses tonunu yumuşatmak." (Sendika.org)*

Sözkonusu bu değerlendirme Morales'in siyasetinin belkemiğini ortaya koyan değerledirmelerden birisidir. Morales'in kitlesel baskıdan etkilenip, kendisinin daha önce beklemediği erken seçimlerde başkanlığı kazanmasının ancak kitlelerin temel taleplerini üzerlenmesiyle mümkün olduğunu görüp yeniden mücadeleci bir "solcu" olarak görünmesi de bu temel yaklaşımı, yani "isyan ruhunu bloke etmek" "sandıksal yolda ilerlemek" ve "orta sınıflara ulaşmak" gibi yaklaşımı ortadan kaldırmıyor.

Morales'i uzlaşmacı ve kitlelerin mücadelesine ihanetle suçlayan tek örgüt, ya da kesim COB değildir. Kimi kitle örgütlerinin yanısıra, tanınmış kimi yazarlar da benzer görüşler savunmaktadırlar. Örneğin Osvaldo Coggiola 15 Haziran 2005 tarihli yazıda *"MAS büyük bir itfaiyeci rolü oynamakta ama esas problem*

şurada: Bunları yenebilmenin siyasi alternatifi nedir?" (sendika.org) yönlü tavır takınmaktadır.

Ya da James Petras, 20 Ocak 2006 tarihli yazıda Morales'in değişik tarihlerdeki mücadeleler karşısındaki tavırlarını aktardıktan sonra şu sonuca varıyor:

"Evo Morales'in politikasının bütün verileri onun, özellikle 2002 yılından beri, yığınların mücadelesinden seçim politikasına, meclis bünyesinde kurumsal seçkinlerle çalışmaya doğru, kesinlikle sağa kaydığını gösteriyor. Evo halk ayaklanmalarını desteklemeyi bırakıp, o veya bu neo-liberal cumhurbaşkanına arka çıkmaya başladı. Stili popülist, giysileri günlük giysiler. Halkın diliyle konuşuyor. Fotojenik, görünüşü çekici ve karizmatik. Sokak satıcıları ile kaynaşıyor, yoksulların evlerine gidiyor. Ama onun bu popülist ve sembolik davranışları hangi politik amaca hizmet ediyor? (...)

Ne yazık ki Sol, programların özü, tarihi deneyimler ve somut sosyoekonomik politikalar yerine semboller, boş politik konuşmalar, mitolojik tarihlerden etkilenmeye devem edecek. Marx'ın lafını değiştirirsek: Popülist retorik aydınların afyonu." (sendika.org)

James Petras bir troçkisttir. Burda yaptığı Morales'in giderek sağa kaydığı yönlü tespiti doğru bir tespittir.

Erken yapılan başkanlık seçimi için propagandada kitlelerin taleplerini üzerlenirken bile, bu üzerlenmeyi gerçekte kitlelerin taleplerinin içini boşaltarak yapmıştır. Kitlelerin baş taleplerinden biri doğalgaz, petrol, su ve madenler gibi yeraltı zenginliklerinin gerçek anlamda kamulaştırılmasıdır. Yani tazminat vb. ödenmeden, devlet tarafından bu kaynaklara el konulması ve tabii ki bunun kitlelerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmasıdır. Morales ise kamulaştırma sözü verirken, sözkonusu kaynaklara mali karşılığı, ya da fiyatı ödenerek satın aylınma yoluyla devletleştirilmesini savunuyordu. Yani kitlelere kamulaştırma sözü veriyor ama bunun içini başka dolduruyordu.

İçeriğini farklı doldursa da Morales kitlelere doğalgaz ve petrol kaynaklarının devletleştirileceğini, koka üretiminin serbest bırakılacağı, yeni bir anayasa oluşturmak için Kurucu Meclis'in seçileceği ve anayasada İndigen halkların haklarının verileceği, toprak reformunun yapılacağı yönünde vaatlerde bulundu.

Sözkonusu bu vaatler ve Morales'in indigen kökenli olması –nüfusun büyük bölümünün indigen kökenli olması olgusu, Morales'i "bizden" diye görülmesini sağlamıştır–, ayrıca başkanlığa aday olan diğerlerinin hiç birinin Morales kadar popüler olmaması gibi nedenler sonucu, Morales seçimleri kazandı. Daha iyisinin olmadığı yerde, bir kez de O'nun denenmesinde fayda vardı. Morales yalnızca Bolivya'da değil, Latin Amerika'da seçilen ilk indigen başkan olarak da tarihe geçti.

MORALES BAŞKAN!

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 18 Aralık 2005 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde Morales ilk turda geçerli oyların %53,7'sini alarak başkanlığa seçildi. Fakat seçimlerde aynı zamanda parlamento milletvekilleri ile senatonun senatörlerinin seçilmesi de sözkonusuydu. MAS parlamentoda çoğunluğu elde etse de, senatoda 27 koltuğun 12'sini alarak azınlıkta kaldı. Bu durum daha sonraki süreçte çıkarılmak istenen kanun ve verilmesi gereken kararlarda Morales'i zor duruma düşürecek olan bir durumdu. Muhalefet parlamentoda alınan bir kara-

rı, çıkarılacak bir kanunu senatodaki çoğunluğuna dayanarak engelleyebilecek bir konumdaydı.

Morales'in karşısında, hem ülke içindeki egemenler, sanayi, özellikle de enerji patronları, büyük toprak sahipleri, kısaca egemen oligarşi, hem de başta ABD olmak üzere kimi emperyalist ve kapitalist güçler duruyordu. Morales'in arkasında ise, temsilciliğini yaptığı indigen kökenli halklar, hem de bu halkların da içinde olduğu ve ülkenin doğal kaynaklarının devletleştirilmesini talep eden, neoliberal ekonomi siyasetine karşı çıkan, toprak reformunu talep eden kitlesel hareket vardı.

Morales aslında arada kalmıştı. Kitlesel hareket onu kitlelerden yana, kitlelerin taleplerini yerine getirmesini isterken, onu buna zorlarken, egemenler ve de emperyalistler, kendi çıkarlarına dokunulduğunda Morales'in başkanlık koltuğuna oturmasının zor olacağının işaretlerini veriyorlardı.

Morales hiç kimseyi açıktan karşısına almadan bu "iki arada bir derede"lik durumu idare etmeye başladı. Eğer sorunu "sol rüzgarların esmesi" bağlamında değerlendirirsek, Morales'in seçilmesini Bolivya'da "sol rüzgarları"n hızını kesen, frenleyen bir olgu olarak değerlendirmek gerekir. Gerçekte kitlesel mücadele Morales'in seçilmesinden önceki yıllarda yaşanmıştır. Morales bir bağlamda bu rüzgarın –şimdilik– hafiflemesini sağlayan faktördür.

Lozada'yı ve sonrasında Mesa'yı istifa etmeye zorlayan emekçi kitlelerin militanca mücadelesiyle estirdiği "sol rüzgar", Morales'in başkanlığıyla fırtınaya dönüşme yerine, hafiflemiştir. Bundan sonra yeni bir rüzgarın ne zaman ve nasıl eseceği belli değil. Morales'in Venezüela ve Küba başta olmak üzere özellikle ABD karşıtı görünen Latin Amerika ülkeleriyle ilişkileri de bu gerçeği değiştirmemektedir.

MORALES NE YAPTI?

Morales, seçimden sonra ve daha yemin ederek görevi devralmadan önce yaptığı konuşmada şunları da savundu:

"Özel mülkiyete saygılı olacağız. Fakat, devlete ait işletmelerin artması ve gelişmesine öncelikli önem vereceğiz. Özellikle ABD baskısı altında bulunan koka üretimine yeni yatırımlar yapacağız. (...)

İlk aşamada, enerji kaynaklarındaki devlet kontrolü arttırılacak. Bu kaynaklar, yakın zamanda belki kamulaştırılmayacak, ama hükümetin doğal gaz üzerindeki etkinliği arttırılacak." (Evrensel, 21. Aralık 2005)

Morales hem ülke içindeki egemenlere hem de ülke dışından gelen tekellere, emperyalist güçlere özel mülkiyete saygı duyacaklarına dair and içip garanti veriyordu. Bu tavırda enerji kaynakları üzerinde devletin kontrolünün artırılacağı söylenirken, kitlelerin kamulaştırma talebi gerçekte hiç ediliyordu. Morales bu düşünceyi aslında seçimlerden önce de savunuyordu.

Morales esas programını böyle açıklarken, sanayi ve ticaret temsilcileriyle yaptığı görüşmede, *"hiç kimseye zarar vermek istemiyorum, mülksüzleştirmek veya el koymak istemiyorum"* diyerek patronlara garanti verirken, *"Siz işverenlerden öğrenmek istiyorum. Birbirimizi tamamlamamız gerekli olacaktır. Siz profesyonel yeteneklerinizi getirin, ben de sosyal vicdanımı." (aktaran YDİÇ, sayı 97, sayfa 22)* diyerek birlikte çalışma yönünde çağrıda bulunuyordu.

Böylece Morales "sosyal vicdanı" ile kapitalist deneyimi birleştirince "sosyalleştirilmiş bir kapitalizm"i yaratmış olacak.

Yurtdışı ilişkileri bağlamında da Morales, daha görevi devralmadan emperyalist kimi devletlere ve Bolivya'da tekelleri olan kimi kapitalist devletlere teminat vermeye çalıştı.

Seçimlerden sonraki ilk yurtdışı gezisini Venezüela ve Küba'ya giderek başlattı. Bu, onun Latin Amerika ülkeleriyle ABD'nin egemenliğine karşı kimlerle daha sıkı ilişki kurmak istediğinin işareti olarak algılandı.

Esas mesele ise İspanya, Belçika, Hollanda ve Fransa'ya yapılan ziyaretlerde nelerin savunulduğuydu. Özellikle İspanya ve Fransa'nın Bolivya'da tekelleri var. Her iki devlet temsilcilerine de Morales, *"devletin mülkiyet hakkını korumasının" "firmaları mülksüzleştirmek veya mülküne el koymak anlamına gelmediğini"*, esas olanın *"patron değil ortak istiyoruz"* görüşü olduğunu anlatmaya çalıştı. Aynı dış gezide Morales Çin'e de gitti ve Çin'li yetkililerden Bolivya'ya yatırım yapılacağına dair sözler aldı.

Güney Afrika, Arjantin ve Brezilya gezileri de esasında Morales'in görevi devralmasından sonra yürüteceği politikanın nasıl bir politika olacağının sözkonusu devletlerin yetkililerine anlatılmasının aracı oldu. Brezilya'nın Petrobras tekeli Bolivya'da yatırım yapan en büyük tekellerden biri ve aynı zamanda Brezilya doğalgaz satın alan ülkelerin başında geliyor. Arjantin de esas olarak doğalgaz satın alan ülke konumunda.

Sözkonusu bu gelişme ve tavırlara bakıldığında, aslında Morales'in başkanlık sürecinde nasıl bir devletleştirmeden yana olduğu ve neye ağırlık vereceği de bir kez daha ortaya çıkmıştı. Kitlelerin tam kamulaştırma talebinin kenarından bile geçilmeyeceği ta başında belli olmuştu. 1 Mayıs 2007 tarihinde yaptığı konuşmaya ilişkin gazetecilerin sorularına verdiği cevaplarda da neden böyle davrandığını açıklamaya çalışıyordu Morales. Dediği şuydu: *"Eğer Bolivya'nın yatırımlara ihtiyacı olduğu anlaşılırsa, o zaman ülkedeki firmaları kovmak ya da mülklerine el koymanın imkânsız olduğu da anlaşılırdır." (Junge Welt, 7 Mayıs 2007, Alm.)*

Görevi devraldığından bugüne kadar yapıldığı söylenen tüm kamulaştırmaların bu temelde ele alındığı ve Venezüela'da yapıldığından da geri düzeyde bir devletleştirme olduğu bilince çıkarılması gereken olguların başında geliyor.

Morales 21 Ocak 2006'da yemin etti ve ardında göreve başladı. Aradan geçen üç yıllık süreçte muhalefetle çelişkinin, çatışmanın olmadığı dönemler çok az olmuştur. Morales her ne kadar devletleştirmenin mülklere el koyma anlamına gelmediğini söylese de, egemenler emekçi kitlelerin yararına olan en küçük bir payı bile vermekten kaçınma ve her türlü talebi engellemeye çalışmaktadır. Bu yer yer açık çatışmalara dönüşmektedir.

Başta Küba ve Venezüela'nın da desteğiyle okuma-yazma kampanyası ve sağlık alanında özellikle de göz tedavisinde kimi önemli hizmetler sunulmuştur emekçi, yoksul kitlelere. 14 Aralık 2008 tarihine gelindiğinde Morales okuma-yazma kampanyasının sona erdiğini (2,5 sene sürmüştü), toplam 820.000 Bolivyalının okuma-yazma öğrendiğini açıklıyordu.

Sağlık alanında ise sosyal çalışmalar sürüyor. Bugüne kadar en az 187.000 "görme kusurlu" kişinin göz ameliyatının yapıldığı, 900 civarında tıbbi klinik kurulduğu (bunların 30'u gezici) ve şimdiye kadar bütün sağlık hizmetlerinden yoksun olan bölgelere ulaşan 20 hastane kurulduğu verilen bilgiler arasındadır.

Kamulaştırma bağlamında Morales 1 Mayıs 2006 tarihinde açıkladığı bir karar-

nameyle vaadini yerine getirmeye çalıştığını gösterdi. 1997'deki yasayla özelleştirilen, doğalgaz ve petrol üretim şirketleri ve rafineriler dahil beş şirketin %51'lik hissesinin devlete devredileceği de sözkonusu kararnamede açıklanıyordu.

Yabancı şirketlere, tekellerin yeni sözleşmeler yapmak için düşünmeleri ve karar vermeleri için 180 gün zaman tanınmıştı.

Görüşmeler sonrasında, medyaya yansıdığı kadarıyla bütün tekellerle anlaşma sağlandı. Doğalgazın ihracat, satış fiyatlarında yükseltmeler yaşandı. Ve tabii ki devletin kasasına geçmişten daha çok para girmeye başladı. Atılan adımla devletleştirmenin içeriği de, devletin kontrolünün sağlanması ve birçoğunda da %51'lik hissenin Bolivya'nın devlet işletmesi olan YPFB'ye devredilmesi olarak dolduruluyordu. 1 Mayıs'ta açıklanan devletleştirme adımı, Aralık 2006 başında Morales'in onayladığı yasa ile resmileştirildi.

Doğalgaz, petrol, su gibi kaynakların kamulaştırıldığı açıklandıktan kısa süre sonra, Mayıs 2006 ortalarında toprak reformu planı da açıklandı. Toprak reformu ile ilgili yasa 2006 Kasım ayı sonlarında kabul edildi. Bu arada devlet mülkü araziden bir bölümü yoksul, topraksız köylülere dağıtıldı.

Yasaya göre gelecekte büyük toprak sahiplerinin işlenmeyen toprakları satın alınıp köylülere dağıtılacak. İşlenip işlenmediğini tespit etmek için de her iki senede bir denetim yapılacak. Şimdiye kadar tüm şovlara rağmen büyük toprak sahiplerinin topraklarına dokunulmamıştır. İlk etapta 5 milyon hektarlık toprağın dağıtılacağı söylenmesine rağmen, basına yansıdığı kadarıyla ancak 2 milyon hektarlık bölümü dağıtılmış durumdadır.

Sözkonusu kamulaştırma adımlarına, madenler, demiryolları, telekomünikasyon vd. alanlarda da yapılan benzeri "kamulaştırma"larla yenileri eklendi.

Koka üretimi bağlamında da Morales ortada bir yerlerde durmaya devam ediyor. Bir yandan kokanın üretimi ve tüketiminin serbest olduğunu ilan ederken, aynı zamanda ABD ile "uyuşturucuya karşı mücadele" adına sadece 2006 yılı sonuna kadar beş bin hektarlık kokanın imha edileceği üzerine anlaşıyordu. 2008 yılı Kasım ayına gelindiğinde ise Morales ABD Uyuşturucu Ajansı'nı ülkeden kovuyordu.

Morales'in en çok zorlandığı ve yer yer ülkenin bölünmesiyle karşı karşıya gelindiği, Morales'e karşı ABD destekli darbe planlarının konuşulduğu, kısacası iktidar mücadelesinin kendisini en keskin biçimde gösterdiği alan yeni Anayasa'nın oluşturulması için seçilen Kurucu Meclis'ti. Kurucu Meclis ve Anayasa taslağının oluşturulması ve referanduma sunulması süreci Morales'in üç yıllık yönetim sürecinin hemen hemen tümünü kapsadı.

Yeni Anayasa'nın oluşturulması için sözü verilen Kurucu Meclis için seçimler 2 Temmuz 2006 tarihinde yapıldı. Morales'in partisi MAS %55 civarında oyla 255 sandalyenin 137'sini elde etti. Fakat bu hedeflenen üçte ikilik çoğunluk için yetmiyordu. Bu durum ise muhalefetin en azından bir kesiminin desteği olmadan üçte ikilik çoğunlukla kararlaştırılması gereken maddelerin bloke edilebilmesinin temelini yaratıyordu. Kurucu Meclis 6 Ağustos 2006'da çalışmaya başladı ve ilk başta süresi 12 aydı.

Doğalgaz ve petrol kaynaklarının yoğun olduğu ve ülkenin en zengin bölgeleri, eyaletleri olan birkaç eyaletten egemen olan muhalefet, işi bilinçli olarak yokuşa sürdü. Bu nedenle Kurucu Meclis'in çalışma süresi 14 Aralık 2007'ye kadar

uzatıldı. Yer yer Kurucu Meclis'in çalışmaları güvenlik yokluğundan tatil edilmek zorunda bile kalındı. Yaşanan protesto ve çatışmalar Bolivya'nın özellikle "beyaz egemenlerinin" iktidarlarını ve çıkarlarını nasıl korumak istediklerinin belgeleriydi.

Sonuçta 9 Aralık 2007 tarihinde muhalefetin bir bölümünün katılmadığı bir Kurucu Meclis toplantısında Anayasa taslağı onaylandı ve Kurucu Meclis'in süresinin dolacağı 14 Aralık tarihinde ise Anayasa taslağı Kurucu Meclis Başkanı tarafından Başkan Morales'e teslim edildi.

Muhalefet giderek sertleşti, egemen oldukları eyaletlerin özerkliğini ilan ettiler. Kimileri referandum bile yaptı ama referandum sonuçları merkezi devlet tarafından kabul edilmedi.

Morales sözkonusu eyaletlerin "özerklik referandum"larına karşı başkan ve başkan yardımcısı başta olmak üzere dokuz eyaletin valilerinin görevlerine devam edip etmemeleri konusunda referandumu gündeme getirdi. Sözkonusu referandum 10 Ağustos 2008 tarihinde gerçekleşti. Buna göre eğer Morales ve yardımcısı seçimlerde elde edilen %53,7'den az oy alırsa, gündeme yeni başkanlık seçimi getirilecekti. Muhalif valiler bu ölçünün kendileri için kabul edilmeyeceğini, ancak egemen oldukları eyaletlerde %50'den fazlası onlara karşı oy kullanırsa görevlerinden istifa edeceklerini ilan ettiler. Morales uzlaştı.

Referandumda, Morales ve yardımcısı oyların %67,41'ini alarak icraatlarını sürdürme onayına sahip yöneticiler olarak muhalefetle yeniden pazarlıklara döndüler. Morales'in başkanlığının onaylanması ve biri Morales yanlısı olmak üzere üç valinin görevinden alınması dışında referandum özde bir şey değiştirmedi.

Morales hep muhalefetle uzlaşma, görüşme yanlısı tavır takınırken, muhalefet hep daha uzlaşmaz tavırlar takınıyordu. Bu kimi muhalif eyaletlerde hükümet binalarına saldırıların, doğalgaz boru hatlarına sabotajların yoğunlaşması ve onlarca kişinin muhalif güçler tarafından öldürülmesi üzerine Morales'in Pando eyaletinde sıkıyönetim ilan etmesine ve sorumlu olarak eyalet valisini tutuklatmasına kadar böyle sürdü.

Sonunda Morales ile sözkonusu muhalif valiler arasında geçici de olsa uzlaşma sağlandı ve yapılan kimi değişikliklerle –tabii ki Morales tarafından muhalefete verilen tavizlerdir bunlar– Anayasa taslağının 25 Ocak 2009 tarihinde referanduma sunulması üzerine anlaşıldı. Referandumla birlikte sorulacak bir soru da toprak reformuyla ilgiliydi. Sözkonusu toprak sahiplerinin elindeki toprak büyüklüğünün 5000 hektar mı yoksa 10.000 hektar mı olması gerektiğine karar verilecekti.

25 Ocak 2009 tarihinde sözkonusu anayasa referandumu –bu sefer ertelenmedi– gerçekten de yapıldı. Katılımın %90 olduğu söylenen referandumda anayasaya evet oyları %61, hayır oyları ise %36 olarak açıklandı. Ayrıca toprak sahiplerinin elindeki arazinin üst sınırı olarak 5000 hektar belirlenmiş, koka koruma altına alınmış ve yabancı askeri üsler de yasaklanmıştı. Anayasa ile en önemli değişiklik İndigen halkların haklarının resmen tanınmasıdır. Bu temelde ele alındığında yeni Anayasa demokratik bir burjuva anayasasıdır.

Bilince çıkarılması gereken temel mesele ise, bu Anayasa da üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti koruyan, yabancı ya da genelde kapitalist yatırımlara yasal güvence veren, liberal temsilci demokrasinin yöntemlerini savunan

bir Anayasadır. Bu değerlendirmeyi biz değil, bizzat Bolivya'nın haber ajansı Bolpress'in şefi Miguel Lora Fuentes (junge Welt, 24/25 Ocak 2009, Alm) yapmaktadır. Yani Bolivya'lıların kendileri, ***"uzaktan davulun sesinin hoş geldiği"*** ülkelerdeki "sol"dan daha gerçekçi tespitler yapmaktadırlar.

Anayasa'nın kabul edilmesiyle Morales yönetimi yeni bir döneme geçme durumundadır. Şimdi gündeme, Anayasa'ya göre seçimler girmiş durumdadır. Kesin tarihi şimdilik belli değildir. Morales'in yeniden başkanlığa seçilmesi büyük olasılıktır.

KISACA BOLİVYA'NIN DIŞ İLİŞKİLERİ...

Morales her şeyden önce Küba, Venezüela ve genelde Latin Amerika ülkeleriyle iyi ilişkiler kurma çabası içindedir. ALBA'ya üye olmak, Mercosur'a üye olmaya çalışmak, Latin Amerika Devletler Birliği'ne katılmak vb. istek ve edimler bunun göstergeleridir.

Emperyalistlerle ilişki bağlamında ise Venezüela'ya benzer bir çizgi izlemektedir Bolivya. Fakat bu siyaset özde aynı olsa da pratikte, ya da uygulamada Venezüela'nın siyasetiyle bir ve aynı değildir. Benzerliği ABD'den bağımsızlaşmaya yönelik adımlar atmak, bunun için diğer emperyalist güçlerle ve kapitalist ülkelerle ilişkileri, ticareti geliştirmek yönündeki çabalardır. ABD dışındaki emperyalist güçlerle ilişkilerde, Çin ve Rusya ile ilişkiler geliştirilmektedir, fakat henüz bu emperyalistlerin Venezüela ile ilişkileri düzeyindeki bir gelişme durumunda değildir. Bunlar dışında ama Bolivya'nın öncelikle Avrupalı kimi emperyalist güçlerle, Fransa, İspanya başta olmak üzere ilişkileri Venezüela'nın bunlarla ilişkilerinden daha iyidir. Morales de Chavez gibi İran ile,ilişkiler içindedir.

Bolivya'nın ABD emperyalizmi ile ilişkilerine gelince durum özetle şöyledir.

Morales yönetiminde Bolivya ABD'nin tüm kıtaya dayatıp kabul ettiremediği FTAA (ALCA) anlaşmasını imzalamayıp bunun yerine Venezüela ve Küba tarafından kurulan ALBA'ya katılması kuşkusuz ki ABD emperyalistlerini kızdıran adımlardan biriydi.

Morales'in Küba ve Venezüela ile iyi ilişkilere sahip olması bile ABD emperyalizminin pek istediği bir şey değildir. Bundan da öte Morales zaten daha önceden koka üreticisi köylülerin taleplerini desteklediği için ABD tarafından istenmeyen kişiydi.

Tüm bunlara bir de 2008 yılında yaşanan içteki mücadelede ABD emperyalizminin muhalefeti desteklemesi ve hatta bir darbeye hazırlık yaptığı yönlü tavırlar; bunlara karşı Morales'in 10 Eylül 2008 tarihinde ABD elçisini istenmeyen kişi ilan edip ülkeden kovması vb. tavırlar bunlar arasındaki ilişkilerin hiç de "dostane" olmadığının verileriydi. ABD emperyalizmi açıkça muhalefeti desteklemekteydi. Bolivya'nın bölünmesini teşvik eden, bunu kullanmaya çalışan bir siyaseti terk etmemişti.

Tüm bunlara bakıldığında Morales'in görece anti ABD'ci tavır içinde olduğu ama onun da Chavez gibi genel bir anti emperyalist siyasete sahip olmadığı söylenmelidir. ABD ile iyi ilişkilerin olmaması esasında Morales'in tavrı sonucu değil, ABD emperyalizminin çıkarları temelinde yükselen ve Morales'e karşı yansıyan tavrı sonucudur.

Bu arada ama bilince çıkarılması gereken önemli bir nokta Bolivya'nın hem ihracatta hem de ithalattaki birinci tica-

ret ortağının Brezilya olduğudur.

Morales yönetiminde Bolivya devleti, kendi iç siyasetinde daha çok söz söyleme hakkına sahip olmaya, ekonomik kaynaklar üzerindeki kontrolü ele geçirmeye ve bu temelde ABD emperyalizmine bağımlılığını azaltmaya doğru adımlar atmaya çalışmaktadır.

Kamulaştırma adı altında atılan adımlar bu yöndeki gelişmeye hizmet eden adımlardır. Fakat bu adımların sosyalist önlemlerle, sosyalizmi inşa etmeyle bir alakası yoktur. Morales'in de sosyalizmle, komünizmle bir alakası yoktur. Morales'i ve Bolivya'yı "devrimci sol akım" içinde saymak ise abesle iştigaldir. Nestor Kirchner'i değerlendirirken Morales'in kendisi hakkında yaptığı değerlendirme Kirchner'in de kendisi gibi ***"yeni milliyetçi"*** akım içinde yer aldığı biçimindedir. Hiç de yanlış bir değerlendirme değildir bu. Aslında Morales de genelde İndigen halklarının haklarını savunsa da, Bolivya'nın siyasi ve ekonomik bağımsızlığını savunan ve milli burjuva siyasetin temsilciliğini yapan bir siyasetin savunucusudur. İktidar ise hâlâ "beyaz oligarşi" ile paylaşılma durumundadır.

EKVADOR

Ekvador'un Venezüela ve Bolivya ile birlikte "radikal sol" ya da "devrimci sol akım" içinde ele alınması, esas olarak andaki Başkan Rafael Correa'nın seçilmesine ve Correa'nın da Chavez gibi "21. yüzyıl sosyalizmi"nden bahsetmesine dayanmaktadır.

Correa'nın kendisini "Chavez'in arkadaşı" olarak göstermesi tabii ki seçimlerden önceki döneme rastladığından, 15 Ekim ve 26 Kasım 2007 tarihlerinde yapılan seçimler öncesinde de "sol rüzgarın" Ekvador'da da esmeye başladığı yönlü değerlendirmeler yapıldı. Öze değil, görüntüye bakanların, yapılanlara değil söylenenlere takılanların Correa'yı ve onun Başkanlığındaki Ekvador'u "devrimci sol akım" içinde değerlendirmeleri için, Chavez'in arkadaşı olmak ve "21. yüzyıl sosyalizmi"nden bahsetmek yetiyor, hatta artıyordu bile…

Correa'nın seçimlerde kitlelere verdiği vaatlerin neler olduğuna ve göreve başladıktan sonra ise neler yaptığına bakmadan önce Correa'yı başkanlık koltuğuna götüren sürece, Ekvador'un yakın tarihine kısaca bakalım.

Ekvador da kimi diğer Latin Amerika ülkeleri gibi zengin kaynaklara sahip olan, ama en fakir, bağımlı ülkelerden biridir. En büyük gelir kaynağı petroldür. Bunun yanısıra kakao, muz, kahve, deniz ürünleri vb. mallar da ihraç edilmektedir. Petrol ve genelde yeraltı kaynakları esas olarak dış ülkelerin tekellerinin talan alanıdır. ABD emperyalizmi Ekvador'un hem ihracatta hem de ithalatta birinci ticaret ortağıdır. Siyasi olarak da Correa'nın seçilmesine kadar Ekvador esas olarak ABD emperyalizminin siyasetine uygun yönetilip yönlendirilmiştir. Ekonomide IMF ve Dünya Bankası esasta 2005 yılına kadar belirleyici rol oynamış, 2005 yılından itibaren bu rolleri giderek gerilemiştir. Bu da esasında kitlelerin Başkan Guiterrez'i koltuktan eden mücadelelerin sonucuydu.

Ekvador esasta son 20 yıllık süreçte genelde dünya çapında emperyalistlerin uyguladığı sınırsız sömürü ve talan siyasetinin, neoliberalizmin kurbanlarından biri olarak sürekli bir siyasi istikrarsızlık, ekonomik krizler yaşamıştır. Bu ekonomik krizlerin bir sonucu olarak örneğin yoksulluğun oranı %70'lere varmış ve ülkenin para birimi dolara çevrilmiştir.

Ülkede yoksulluğun, işsizliğin artması ve buna paralel olarak doğanın talanı ve özellikle petrol ve maden çıkarma çalışmalarında doğanın mahvedilmesi, suların kirletilmesi vb. adımlarla İndigen halklarının yaşam temellerinin ortadan kaldırılmasına karşı tepkilerle, başta İndigen halkların olmak üzere genelde kitlelerin mücadelesi de yükseliş gösterdi.

Ekvador'da yürüyen mücadeleler, ekonomik temelde olduğu gibi, genel sosyal sorunları, İndigen halkları bağlamında aynı zamanda ulusal/ etnik sorunları içeren ve bu temellerde yükselen mücadeleler olarak içiçe geçen mücadelelerdir.

Bu mücadeleler 10 Ağustos 1996 tarihinde Başkan olan Abdala Bucaram ile birlikte Correa'nın seçildiği 2006 sonuna kadarki süreçte toplam sekiz başkanın seçilmesi ve görevden alınmasına yol açan mücadeleler oldu. Correa'yı saymazsak 11 sene içinde yedi başkan değişmiştir. Bunların üçü doğrudan kitlelerin mücadelesiyle koltuğundan edilmiştir. En son koltuğundan edilen Başkan, Lucio Guiterrez'di.

Asker kökenli Guiterrez, aynı zamanda sosyaldemokrat olarak 24 Kasım 2002 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerinin ikinci turunda oyların %54'ünü alarak seçimi kazandı. 15 Ocak 2003 tarihinde göreve başladığında kitleler ondan IMF'ye karşı tavır takınmasını, yoksulluğa karşı önlemler almasını , kısacası neoliberal ekonomi siyasete hayır demesini bekliyordu. Çünkü Guiterrez, verdiği bu vaatler sayesinde seçilmişti.

Guiterrez koltuğa oturduktan sonra ise, verdiği vaatlerin tam tersini yaptı. Hem ABD emperyalizmi ile hem de emperyalist kurum ve kuruluşlarla ilişkilerini sıkı tuttu, IMF'nin dayattığı programları uyguladı. Yani seçimlerden önceki siyaset ve uygulamalar esas olarak sürdürüldü.

Bu durum, kitlelerin hoşnutsuzluğunu daha üst düzeye çıkarmıştı. Sonuçta, ilan edilen sıkıyönetime, polis ve askerin saldırılarına rağmen kitleler mücadeleden vazgeçmedi. "Hepsi gitmeli" sloganı kitlelerin ana sloganlarından biriydi. Ordunun, Guiterrez tarafından verilen kitlelere saldırma emrine uymaması ise güçler dengesini kitlelerden yana değiştirmişti. 20 Nisan 2005 tarihinde Guiterrez koltuğundan oldu. Parlamentoda yapılan oylamada %60 oyla Guiterrez görevinden alındı.

Guiterrez'in görevinden edilmesinin perde arkasında açıkça onun neoliberal siyaseti sürdürmesi, ABD emperyalizmiyle ortak davranması, Serbest Ticaret Anlaşması'nı kabul edeceğine dair işaretler vermesi, IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmalarına uyması, yoksulluğa karşı değil, yoksullara karşı mücadeleyi sürdürmesi vb. vb. olgular vardı.

Bu olgular, Guiterrez yerine başkanlık koltuğuna oturtulan Alfredo Palacio tarafından gözönüne alınmak zorundaydı. Palacio göreve başladığında kendisinin seçilmesini anayasal yönetime geri dönüş, cumhuriyetin yeniden kuruluşu için bir temelin atılması olarak değerlendirmiş ve yakın bir zamanda kurucu meclisin oluşmasını hedeflediğini açıklamıştı. Özellikle cumhuriyetin yeniden kuruluşu ve kurucu meclis düşüncesinin, daha sonra Correa'nın seçim propagandasının da merkezinde yer aldığını vurgulamak gerekiyor.

Palacio ABD, IMF ve Dünya Bankası ile ilişkilerde biraz mesafeli kalmaya çalıştı, fakat o da örneğin serbest ticaret anlaşmasını kabul etme siyasetini güttü. Bir yandan kitlelerin taleplerine yanıt verme görüntüsü için de olsa –örneğin ABD emperyalizminin tekellerinden biri olan Occidental Petroleum'u (Oxy) ülkeden

kovma talebini yerine getirip mücadeleyi dindirmeye çalışırken, diğer yandan da kitlelerin, örneğin maden işgaline ya da benzeri eylemlerine karşı sıkıyönetimle yanıt veren, İndigenlerin hak taleplerini saldırıyla cevaplayan bir siyaset uyguladı. Kitleler nezdinde Palacio, Guiterrez'den iyi ama yine de kötüydü. Palacio Kurucu Meclis ve cumhuriyetin yeniden kuruluşu vaatlerini yerine getirmedi.

Correa ise Palacio'nun başkanlık döneminde Ekonomi Bakanlığı görevine atandı. Özellikle kitlelerin de mücadelelerinde karşı çıktığı neoliberal siyasete karşı çıkan Correa, ekonomide yeni bir siyasete dönmekten yana tavır takındığından; bu tavır da IMF ve Dünya Bankası'nın işine gelmediğinden, göreve başlamasından birkaç ay sonra istifa etti. Correa'nın kamuoyunda tanınması da bu dönemde oldu.

Correa, Ekonomi Bakanlığı görevinden istifa ettikten sonra esas olarak başkanlık seçimleri için hazırlandı. Seçimlere "Ülke Birliği"nin (Alianza Pais) adayı olarak katılan Correa, 15 Ekim 2006 tarihindeki ilk turda "muz milyarderi" Alvaro Noboa'nın gerisinde ikinciliği alarak, seçimin ikinci turuna katılmayı hak etti.

26 Kasım 2006'da yapılan ikinci turda ise, başta İndigen halkların örgütü olan Ekvador Ulusal Yerli Federasyonu (CONAIE), Sosyalist Parti (PS), Demokratik Halk Hareketi (MPD), Demokratik Sol (ID) ve 200 civarında sivil toplum örgütünün desteğiyle Correa oyların %56,67'sini alarak seçimi kazandı.

Seçim propagandasında Correa'nın esas vaadi, "Ekvador'un yeniden kuruluşu" için Kurucu Meclis'in oluşturulması yoluyla yeni bir Anayasa oluşturmaktı.

Değişim propagandasının içinde özel olarak devletleştirme propagandası falan yapılmadı. Bu, esasta ülke içinde zengin tabakaları karşısına almayan, esas olarak ABD, IMF ve Dünya Bankası'na karşı, neoliberalizme karşı tavıra ağırlık veren bir siyasetin seçildiğini gösteriyordu. İçteki siyasette Correa esas olarak Kongre'de (Meclis) yer alan partilere cephe almış, onları yolsuz, yiyici, mafyanın kolları, "çürümüş partiler sistemi" olarak göstermiş ve Kongre için seçimlere katılmayı reddetmişti. Ayrıca Correa kendisini "hümanist-Hristiyan", "solcu-katolik" vb. olarak tanımlamaktadır. Gerçekten de Correa Katolik Üniversitesi de içinde olmak üzere Katolik okullarından yetişen biri.

Tüm bunlara rağmen ama kitleler için öne çıkan "değişim", "Ekvador'un yeniden kuruluşu" yönlü propaganda ve bu "değişim" içinde ele alınan kimi somut tavırlar oldu.

ABD'nin dayattığı serbest ticaret anlaşmasını reddetmek. ABD ile "Kolombiya Planı"na artık ortaklık etmemek. ABD'nin 2009 yılında izin süresi bitecek olan askeri üssünün iznini uzatmamak. Kolombiya ve ABD tarafından "terör örgütü" olarak değerlendirilen FARC'ı terör örgütü olarak görmemek. IMF ve Dünya Bankası ile ilişkileri sıfırlamak. Venezüela, Küba ve Bolivya ile dayanışma içinde olmak.

Ülke içinde ise yoksulluğa ve yolsuzluğa karşı mücadele, doğal kaynakların talanına son vermek. Petrol gelirlerini artırmak için devletin payının artırılması ve yeni mukaveleler imzalanması. Yabancı şirketlerin vergilerinin yükseltilmesi. Kimi dış borçların ödenmeyebileceğinin açıklanması. Doğanın talanına ve çevrenin kirletilmesine karşı önlemler alınması vb. vs. tavırlar, kitlelerin Correa'ya oy verdiren tavırlardı. Correa'nın belki de Chavez ve Morales'ten farklı olarak ta-

kındığı tavır, sözkonusu bu konuları seçim vaatleri olarak öne çıkarmamasıdır.

Seçim vaadi olarak dile getirmediği tüm bu konularda ama Correa açıkça ne istediğini ortaya koymuştur.Bu arada kendisinin ne "Chavezci", ne "Bacheletci" ve ne de "Kirchnerci" olduğunu açıklayan Correa: *"Fakat biz, karşılıklı dayanışma, anlaşma ve birlikte çalışma temelinde yükselen, sosyal adalet, ulusal bağımsızlık, çevrenin korunması ve bölgesel entegrasyon için çaba gösteren bir 21. yüzyıl sosyalizmini savunuyoruz." (Le Monde Diplomatique, Ocak 2007, Alm.)* yönlü tavır da takınıyor.

Correa'ya göre herkesin kendisine uygun bir sosyalizm modeli vardır. Seçim propagandası sürecinde neredeyse hiç "21. yüzyıl sosyalizmi"nden bahsetmeyen bir tavır sergiledi Correa. Ama seçildikten sonra yine sık sık "21. yüzyıl sosyalizmi"nden dem vurmaya başladı. Correa, Morales'ten daha fazla "21. yüzyıl sosyalizmcisi"olarak görünüyor.

Herkesin kendi "sosyalizm modeli" düşüncesi de aslında ulusal burjuva siyasetin temsilcileri olma maskelerinin korunmasına hizmet eden bir düşünce olma durumundadır. Buna göre örneğin Ekvador'da şu ya da bu kapitalistin mallarına dokunmadan, kamulaştırmadan, sadece devletin, Başkan somutunda yönetimin denetimini artırmakla da "sosyalizm" kurulabilir, savunulabilir vb. vb. Bu maske, Correa'nın "sosyalist bir Latin Amerika"dan yana olduğunu açıklamasıyla da korunmaya çalışılmaktadır. Gerçekte ise Correa da içinde olmak üzere sözkonusu ülkelerde yönetimde olanların hiç biri kapitalizme, emperyalizme kökten karşı değildir. Bunların "sosyalizmi" gerçekte kapitalizmin aşırı uçlarının törpülendiği "sosyalleştirilmiş kapitalizm"dir.

CORREA'NIN İCRAATLARI...

Seçimi kazandıktan sonra yaptığı konuşmada *"Bize son 20 yılda büyük zararlar veren neoliberalizmin uzun ve acı karanlığı sona erdi"* diyen Correa'nın icraatlarının başında, seçim propagandasında merkezde duran Kurucu Meclis'i ve "Ekvador'un yeniden kuruluşu"nu sağlayacağını söylediği yeni Anayasa'yı oluşturmak geliyordu.

Buna rağmen ama Correa daha göreve başlamadan Venezüela ile ortaklık anlaşmaları sağlamak için "arkadaşı Chavez"i ziyaret etti. ALBA anlaşması çerçevesinde işbirliği ve enerji ortaklığını geliştirme üzerine hemfikir olundu ve bir de ortak bildiri yayımlandı.

Correa aynı zamanda yabancı petrol tekelleriyle anlaşmaların gözden geçirileceğini, anayasal reformla yargıyı bağımsızlaştıracağını, ABD ile serbest ticaret anlaşmasını reddettiğini vb. de açıkladı. Bu seferki başkan sözünü tutacağa benziyordu…

15 Ocak 2007 tarihinde, içlerinde Ahmedinejad'ın da olduğu 11 devlet başkanı ve 1200 misafir huzurunda yemin edip göreve başlayan Correa'nın ilk işi de, kararname ile Yüksek Seçim Mahkemesi'ni (TSE) Kurucu Meclis'in kurulması için 18 Mart 2007 tarihinde referandum yapmakla görevlendirmek oldu.

Bu karara karşı çıkan Kongre'de (Meclis) yer alan Correa karşıtı kesimlerdi. İktidar dalaşında devlet erkinin bir kesimi diğerine karşı geliyordu. İktidar dalaşı da Kongre'nin çoğunluğunun Correa'nın planını boşa çıkarmaya çalışması biçiminde yürüyordu. Correa'nın Kongre'ye milletvekili göndermek için seçimlere katılmayı reddetmesi, onun işini biraz zora sokuyordu.

Yüksek Seçim Mahkemesi tüm itiraz-

lara, protestolara rağmen 15 Nisan 2007 tarihinde referandumun yapılmasına karar verdi. Bu arada Kongre'de Yüksek Seçim Mahkemesi Başkanı'nın Kongre'nin onayı alınmadan referanduma karar vermesi nedeniyle görevden alınması için oylama yapıldı ve 100 milletvekilinin 57'si evet oyu kullandı. Seçim süreçlerinde en yüksek makam Yüksek Seçim Mahkemesi olduğundan, TSE sözkonusu milletvekillerinin yetkilerini referandumu engelledikleri gerekçesiyle bir yıllığına kaldırdı. Yani bunların milletvekilliğine bu dönem için son verdi. Kimi "yedek" milletvekillerinin seçilmesi ve Kongre'deki partilerden kimilerinin tavır değiştirmesiyle, Kurucu Meclis ile ilgili tasarı kabul edilip sonuçta referandumun yolu açıldı.

15 Nisan 2007 tarihinde yapılan referandumda oy kullananların %81,7'si yeni bir anayasanın oluşturulmasından yana tavır takındı.

Referandumda evet cevabı çıktıktan sonra gözler 30 Eylül'de yapılması planlanan Kurucu Meclis (kimileri Anayasal Meclis diye de tabir ediyor) seçimlerine çevrildi.

Bu arada Correa, 15 Nisan'da IMF'ye borçlarını ödediklerini ve *"Bu uluslararası bürokrasiyle artık ilişkimizin olmasını istemiyoruz."* diyerek IMF ile ilişkilere son verdiğini açıkladı. *(Junge Welt, 17 Nisan 2007, Alm.)*

Nisan ayı sonlarına doğru ise Dünya Bankası'nın Ekvador'daki temsilcisi Eduardo Somensatto'yu istenmeyen kişi "persona non grata" ilan edip Ekvador'u terk etmesi talimatını verdi.

30 Eylül 2007 tarihinde yapılan Kurucu Meclis seçimlerinde Correa'nın partisi "Ülke Birliği" oyların %70'ini aldı. Böylece 130 koltuklu mecliste büyük çoğunluğu sağlamıştı. Bolivya'da olduğu gibi engellenme durumu yoktu.

30 Kasım 2007 tarihinde ise Kurucu Meclis ilk oturumunu yaparak çalışmalarına başladı. Kurucu Meclis'in ilk işi de, daha önce Kurucu Meclis'e karşı çıkanların korktuğu kararı, Kongre'nin dağıtılması kararını almak oldu.

Kurucu Meclis'in bu kararını Kongre'de yer alan çoğu milletvekili kabul etmeyip normal oturumlarını yapmayı sürdürmeye çalışınca, iktidar dalaşı kızıştı. Kurucu Meclis anayasa taslağını oluşturmaya çalışmanın yanısıra Kongre'nin işlerini de üzerlendi. Bu ise anayasa taslağının öngörülen 180 günlük zaman içinde bitirilememesine yol açtı.

Correa'nın zaman baskısı, Kurucu Meclis'in Başkanı'nın başkanlık görevinden istifasına yol açtı. Sonuçta anayasa taslağı Correa'nın tanıdığı zaman süreci içinde onaylandı, referanduma sunuldu.

28 Eylül 2008 tarihinde anayasa için referandum gerçekleşti ve oyların %63,93'ü ile yeni anayasa kabul edildi. Böylece Correa, seçimlerde propagandanın merkezinde duran vaadini yerine getirmişti. "Ekvador'un yeniden kuruluşu" da böylece gerçekleşmiş oluyordu.

Correa'nın savunduğu görüşlere uygun bir Anayasa onaylanan anayasa. Buna göre örneğin devlet, ya da hükümetin kontrolü ve denetimi artırılmıştır. Su, enerji, telekomünikasyon, iletişim araçları, yenilenemez doğal kaynaklar, biyolojik çeşitlilik, elektromanyetik spektrum ve radyo-elektrik alanının tasarrufunun da tamamen devlette olmasını içeren bir Anayasa. Yabancı üslerin yasaklanması da Anayasa hükmü.

Anayasa'nın kabulü dışında bu dönemde göze çarpanlar şunlardır: Kararname ile madencilik alanında kimi şirketlerin imtiyazlarının kaldırılmasına yönelik adımlar; 1992'den beri devletin "elini"

çektiği fiyat kontrol politikasına geçmek; kimi faiz borçlarının“gayri meşru” ilan edilip ödenmeyeceğinin açıklanması; devlete borcu olduğu açıklanan kimi televizyon şirketlerinin ve inşaat alanındaki şirketlerin mallarıne el koymak; ve Şubat 2009 başında ABD Gümrük Ataşesi’nin ve kısa süre sonra da ABD Büyükelçiliği Birinci Sekreteri Mark Sullivan’ın Ekvador’dan kovulması.

Dış ülkelerle ilişki bağlamında ise esasında Latin Amerika ülkeleriyle ilişkiler öne çıkmaktadır. Emperyalist güçlere karşı tavırda ABD ile olan kimi çelişkiler dışında şu ya da bu emperyalist güce karşı olan herhangi bir tavır ve atılan adım yoktur. Correa esasında tüm emperyalistlerle, –ABD ile ilişkileri biraz farklı da olsa– iyi ilişkiler içindedir. Rusya ve Çin ile de, AB içindeki emperyalistlerle de burjuvazinin ilişkileri çerçevesinde Ekvador’un “normal” ilişkilerini sürdürmektedir.

Correa, Chavez’in hatta Morales’in bile ABD’ye karşı tavırlarından çok daha geri düzeyde tavır içindedir. Esas olarak Ekvador’un doğrudan çıkarlarını çiğneyen yönlere karşı çıkarken bile, ABD emperyalizmi ile de görece iyi ilişkileri sürdürmeye çalışmaktadır. Kimi ABD’lilerin istenmeyen adam ilan edilmesi ve Ekvador’dan kovulması da, Correa’nın genelde ABD emperyalizmine karşı olduğu anlamına gelmemektedir.

Aslında Correa’nın ABD ile ilişkisini değerlendirme bağlamında, Washington, Ekonomi ve Politika Araştırma Merkezi Müdürü Mark Weisbrot’un şu tavrı ilginçtir:

“Washington Correa konusunda kaygılı. Correa IMF’yi ve Dünya Bankası’nın ekonomik reçetelerini açıkça suçladı, önerilen ABD serbest ticaret anlaşmasını reddedeceğini ve ülkedeki ABD üslerini kapatacağını söyledi. Ekvador’da petrol şirketleri dahil iş yapan yabancı şirketlerin ödediği vergilerin arttırılmasını istedi ve Ekvador’un kamu dış borçlarını ödemeyebileceğini ima etti.

ABD’de Ekvador hakkında yazılan raporların çoğu Correa’yı ideolojik açıdan değerlendirdi (ABD’ye karşı, Venezüela’nın Başkanı Hugo Chavez’in müttefiki) ve bu ‘biz ve bize karşı onlar’ yaklaşımı önümüzdeki haftalarda da devam edecek gibi. Ama ülkesini Washington’un olumsuz politikalarına karşı savunmak anti-Amerikan olmak demek değildir ve Correa kimsenin müttefiki değil.” (Sendika.org 16 Kasım 2006)

Yeni Anayasa’nın kabulü ile Kurucu Meclis, Ulusal Meclis’e dönüştürüldü ve 26 Nisan 2009 tarihinde yapılacak seçimlere kadar da Başkan Correa’nın yanısıra ülkeyi yönetti.

26 Nisan’da yapılan seçimlerden de Correa birinci turda gerekli çoğunluğu sağlayarak zaferle çıktı. 24 Eyaletin 17’sinde yerel yönetimler Correa’nın partisi tarafından kazanıldı. Ulusal Meclis’te de Correa partisi tek başına iktidar olacak çoğunluğu elde etti.

Yani „21. yüzyıl sosyalizmi“nin Ekvador tarzı! olanını uygulamak için imkanlara sahiptir. Sahiptir de uyguladığı ve uygulayacağının gerçek sosyalizmle ilgisi yoktur. Onun somutunda da „21. yüzyıl sosyalizmi“ Milli burjuvazinin ulusalcı siyasetine verilen addır.

KİMİ BENZERLİKLER, ORTAK NOKTALAR...

Chavez, Morales ve Correa’nın “devrimci sol akım”ın içinde hatta önderleri olarak sayılması, gerçekte bunların haketmediği bir payeyi onlara vermektir. Aynı biçimde, bunların “devrimci sol akım” içinde olduğunu savunanların

yaptığı iş, esasında kitlelerin bilincini karartmaktır. Yapılan şey, Lula, Kirchner ya da Bachelet ile Chavez, Morales ve Correa'nın kapitalist sisteme karşı tavrında özde farklı olmadıkları gerçeğinin üzerini örtmektir.

Bu üç lider ve ülkenin benzerlikleri, ortak noktaları bağlamında ise öne çıkan kimi noktalar şunlardır.

Her üç ülkenin "kaderi" şimdiye kadar –tabii ki esasta son 20-30 yıllık süreci sözkonusu ediyoruz burada– öncelikle ABD emperyalizmi ve IMF ile Dünya Bankası tarafından belirlenmiştir.

Emperyalizme bağımlılık esasta emekçi kitleleri ezip, soyma, ülkenin doğal kaynaklarının talan edilmesini beraberinde getirirken, burjuva sınıflar arasında da emperyalist güçlerden bağımsızlık yanlısı olan kesimleri ortaya çıkarmaktadır. Burjuvazinin emperyalist güç ya da güçlerle işbirliği içinde olan (Latin Amerikalı Maoist partilerin komprador burjuvazi olarak da tanımladığı) ve esası ülkedeki egemen oligarşiyi oluşturan kesimi ile, siyasi ve ekonomik olarak bağımsızlık isteyen ulusal burjuvazi olarak tanımlanan kesim arasında çelişkiler, çatışmalar ve iktidar dalaşı gündeme gelmektedir.

Venezüela, Bolivya ve Ekvador'da yaşananlar da budur. Siyasi ve ekonomik bağımsızlık isteyen burjuva kesimi –genelde ulusal burjuvazi- kitlelerin hoşnutsuzluğunu da kullanarak ve kitleleri peşlerine takabilmek için de olsa onlara belli hizmetler sunarak işbirlikçi burjuvaziye, oligarşiye karşı "solcu" kesilmektedir.

Bunların temel dürtüsü ulusal kaynakların ve işçilerin-emekçilerin kendileri tarafından talan edilmesi, sömürülmesidir. Bunu da tabii ki ulusal bağımsızlık siyaseti olarak yürütme durumundadırlar. İçteki iktidar dalaşı esas olarak bu siyasete engel olacaklarla yürümektedir. İktidar kavgası işçiler-emekçilerle burjuva sınıf ve katmanlar arasında yürümemektedir. Ulusal burjuvazinin siyasetinin temsilcileri –bunlar Morales gibi İndigen kökenli de olsa değişmiyor– kitlelerin hoşnutsuzluklarını iyi kullanmakta, kimi yaşamsal –ekmek, su, genelde gıda, sağlık vb.– taleplerini belli ölçülerde karşılayarak kitleleri sistem içine hapsetmekte; kitlelerde "iyi bir yönetici" olduğunda "her şeyin daha iyi" olacağı eğilimini güçlendirmekte ve devrim için mücadeleden uzaklaştırmaktadırlar. Böylece kitlelerin kurtuluşu şu ya da bu önderden beklemesini, kişiye tapma tavrına girmesini körüklerlerken; sınıfın kendi gücünün bilincine varmasını da engellemektedirler.

Ulusal bağımsızlık kuşkusuz ki uğrunda mücadele edilmesi gereken bir haktır . Fakat kendisine sosyalist, komünist diyenlerin, gerçekte ulusal bağımsızlığın emperyalist sisteme karşı, kapitalizme karşı mücadele ile, işçilerin-emekçilerin devrimci demokratik devrimiyle kazanılabileceğini sürekli ve sistemli olarak anlatması, savunması gerekir. Kim ki ulusal burjuvazinin siyasetçilerinin ulusal bağımsızlık isteğini ve bunun için mücadelesini "sosyalizm" olarak savunuyorsa, onlar kitlelerin bilincini karartıyor.

Benzer ve ortak noktaları bunun dışında da vardır. Bunların şimdiye kadar esas olarak ABD emperyalizmine bağımlı olmaları aynı zamanda esas olarak ABD emperyalizmiyle karşı karşıya gelmelerinin de temelidir.

Petrol, doğalgaz, genelde yeraltı zenginlikleri/ kaynaklarının dış tekellerin egemenliğinde olması durumu ve bundan kurtulma sorunu; petrol/ doğalgaz gibi alanlar dışında sanayinin az gelişmişliğinin aşılması, toprak ve tarım sorunu ile İndigen halkların ulusal sorunu ve hakları için mücadelesinin varlığı gibi noktalar

da bunların benzerlikleri arasındadır.

Emperyalizme karşı laflar edildiğinde sözkonusu olan öncelikle ABD emperyalizmidir. Genelde emperyalist sisteme karşı olmamak-ki bu kapitalizme karşı olmayı gerektirir- da bunların ortak noktasıdır.

Yine kapitalizmi eleştirdiklerinde bunlar için sözkonusu olan genelde sistem olarak kapitalizm değildir. Özellikle bunların son 20 yıllık ülke yaşamlarına damgasını vuran, durumlarını daha da kötüleştiren, bağımlılığı artıran, yoksulların sayısını çoğaltan ve yaşamı çekilmez hale getiren, sınırsız sömürü ve talanın adı olan kapitalizmin neoliberalizm siyaseti sözkonusudur.

Sosyalizme karşı tavır bağlamında da ortak noktada birleşiyorlar. Hepsinin Marksizm-Leninizm bilimi temelinde ortaya konan sosyalizmi savunmadıkları kendilerinin de açıklamalarıyla ortadadır.

Hepsi proletarya diktatörlüğüne karşıdır. Hepsi genelde "devrim" lafını çok kullansa da gerçekte devrime de karşıdır. Bunlar, kendilerinin seçilmesini "devrim" olarak görüp gösteriyorlar. Sosyalizmin de –gerçekte sadece laftadır– Kurucu Meclis oluşturup yeni bir Anayasa'yı karara bağlamak ve kitleleri bu sürece katmak temelinde gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Devlet kapitalizmi bunlar için "sosyalizm" oluyor!

Sonuç itibariyle bunların bahsettiği "sosyalizm" "sosyalleştirilmiş kapitalizm"dir. Bu yüzden de açıkça mülksüzlerin mülksüzleştirilmesi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılmasını reddetmektedirler. Savundukları esasında "üretim ilişkilerini ve toplumsal zenginliğin dağılımını demokratikleştirmek"tir.

Bu ülkeler somutunda karşımıza çıkan "sol rüzgar" gerçekte sosyaldemokrat bir "sol rüzgar"dır.

Mayıs başı 2009

"REFORMİST SOL" KESİMDEN ÖRNEKLER

Latin Amerika'da estiği söylenen "sol rüzgarlarda" "devrimci sol akım" içinde gösterilen Venezüela, Bolivya ve Ekvador örneklerine baktıktan sonra reformist "sol akıma" örnek olarak verilen Brezilya ve Şili gibi ülkelerin durumuna da kısaca bakalım. Burada bilince çıkarılması gereken noktalardan biri, bu ülkelerdeki durumu ve andaki yönetimin karakteri ortaya konulurken, bunların sosyalizmle alakası olup olmadığını tartışmaya gerek bile olmadığıdır. Bu yüzden de kendimizi esasta bunların nasıl bir "sol" olduklarını ortaya koymakla sınırlıyoruz. Bu arada tabii ki sözkonusu ülkelerdeki kimi gelişmeleri de ortaya koyacağız.

ŞİLİ

Şili denince aklımıza ilk gelen şeylerden biri 11 Eylül 1973'teki faşist darbedir ve bu faşist darbenin askeri şefi Pinochet önderliğindeki dönemin faşizmidir. Pinochet önderliğindeki faşist darbenin ise Allende önderliğindeki, sosyalizme barışçıl, parlamenter yollarla varılacağı yönlü revizyonist siyasetin temsilcilerine yönelik yapıldığı da biz sınıf bilinçli insanların, komünistlerin bilincindedir.

Allende önderliğindeki halk cephesinin niyeti ne olursa olsun, sosyalizme barışçıl, parlamenter yollarla varılacağı yönlü revizyonist yaklaşım tüm Marksizm-Leninizm biliminin savunucuları açısından reddedilen, reddedilmesi gereken kökten yanlış bir yaklaşımdır. Fakat bu yanlış yaklaşım bile, hem Şili egemenlerinin hem de özellikle ABD emperyalizminin çıkarlarına dokunmuş, onları saldırıya geçirmeye, faşist bir darbe planlamaya ve de gerçekleştirmeye yetmiştir.

Soruna Latin Amerika'da esen "sol rüzgarlar" bağlamında bakarsak, Şili'de tüm yanlışlarına rağmen sosyalizm istekli "sol rüzgar" esasta 1970'li yılların başında esmişti. Pinochet önderliğindeki ve tabii ki ABD emperyalizminin desteğiyle gerçekleştirilen faşist darbenin esas amacı da Latin Amerika'da Küba'nın yanısıra ikinci bir "diken bahçesinin" oluşmasını engellemekti. Bu temelde de "sol rüzgara" karşı "faşist rüzgar" estirildi.

Allende önderliğindeki yönetim, sosyalizmi savunma bağlamında biz komünistlerin değerlendirmesine göre temel yanlışlara sahip olsa da, halkın çıkarına olduğunu düşündüğü ve bu düşünceyle atmaya başladığı devletleştirme adımları hem yerli kapitalistlerin çıkarlarına, hem de sosyalizmi savunduğunu söylediği ve özellikle de o dönemde sosyalemperyalist güç olan Sovyetler Birliği ile iyi ilişkilere sahip olmaktan kaynaklanan ABD emperyalizminin çıkarlarına tersti. Böylece ABD emperyalizminin ve yerli kapitalistlerin çıkarları örtüşmüş, askeri faşist darbe ile bu gidişata son verilmişti.

Askeri faşist diktatörlüğün barbarlığını ve edimlerini burada anlatmayacağız. Ama ekonomik olarak bu dönem emperyalizmin neoliberalizm diye adlandırdığı ve dünya çapında yerleştirmeye çalıştığı sınırsız sömürü ve talanın Latin Amerika'daki en "iyi örneği" olarak Şili'nin öne çıkarıldığını bilince çıkarmak gerekiyor.

Askeri faşist diktatörlük resmen 1990 yılına kadar sürdü. Pinochet'in ordunun başı olarak görevini sürdürmesi ise 1998 yılına kadar sürdü. Şili'nin "sol rüzgarlar" içinde ele alınması ise, Michelle Bachelet'in 15 Ocak 2006 tarihinde yapılan başkanlık seçiminin ikinci turunda oyların %53,5'ini alarak seçilmesi olgusuna dayanmaktadır. Bu seçimlere ve sonrası döneme bakmadan önce, Pinochet döneminin nasıl sonlandığına ve bugün hâlâ geçerli olan Anayasa'nın hangi dönemin anayasası olduğuna kısaca bakmakta yarar vardır.

PİNOCHET DÖNEMİNİN SONU...

Pinochet döneminin tüm barbarlığını bir kenara bırakırsak, 1973'ten 1988'e kadar Şili halkının, faşist diktatörlüğe karşı mücadelede, devrimci temelde olmasa da demokrasiyi isteme temelinde bir tepkisi, mücadelesi gelişti. 5 Ekim 1988'de yapılan bir referandumda oy kullanan seçmenlerin %55,99'u Pinochet'in yeniden başkan olmasına karşı tavır takındı. Pinochet yönetimi referandumda çıkan bu sonuca –hem ülke içindeki gelişmelere, hem de uluslararası düzeydeki gelişmelere bakarak– boyun eğdi. 1989 yılında 14 Aralık'ta, darbeden sonraki süreçte ilk kez "serbest" başkanlık seçimleri yapıldı ve seçimi Hristiyan Demokrat Patricio Aylwin kazandı. Aylwin 1990-1994 yılları ara-

sında başkanlık görevini yerine getirdi.

5 Ekim 1988'deki referandum ile Pinochet'in görevi Aylwin'e devrettiği 11 Mart 1990 tarihine kadar kimi yasal düzenlemelerle, Anayasa düzeyinde hem ordunun ülkedeki rolü, hem de 1973 askeri faşist darbeyi gerçekleştirenlerin korunması güvenlik altına alınmıştı. 1990 yılının başlarında Pinochet başkanlık görevini Aylwin'e devretse de ömür boyu senatör ve aynı zamanda ordunun başı olarak siyaset arenasında çekilmemişti. Bu durum aslında 10 Mart 1998 tarihine, Pinochet'in ordunun "en yüksek emir veren" kişi olma görevinden geri çekilmesine kadar sürdü.

Pinochet 11 Mart 1990 tarihinde başkanlık görevini Aylwin'e devretse de gerçekte yürürlükte olan Pinochet döneminin faşist anayasasıdır. Ayrıca ordunun ülkedeki egemen rolü de gözönüne alındığında, Pinochet döneminin 1990 tarihinde son bulmadığı, faşizmin öyle ya da böyle, Şili'de daha uzun sürdüğü tespit edilebilir. Pinochet döneminin sonu – bu tabii ki doğrudan Pinochet'in yönetimde yer aldığı dönem olarak anlaşılırsa– başkanlık görevi bağlamında 1990 yılında gerçekleşmiş, ordunun başı olarak da bu süreç 1998 yılına kadar sürmüştür. Bu sürecin en azından 1998'e kadar sürdüğünün bir açıklaması da, Pinochet'in başkanlık görevini bırakmadan önce Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme gibi yargının en üst organlarının başına kendisinin "sadık" taraftarlarını ataması –sözkonusu atanan yargıç ya da hakimlerin görev süresi, onların emekliliğine kadardır–, aynı biçimde hemen hemen tüm belediye başkanlarını ataması gibi edimlerdir.

1990'DAN SONRAKİ SÜREÇ...

Bu dönemi özetle aktarmak gerekirse, 11 Mart 1990 tarihinde Aylwin'in başkanlık koltuğuna oturmasından bu yana toplam dört başkan göreve geldi: Patricio Aylwin, 1990-1994, Eduardo Frei 1994-2000, Ricardo Lagos 2000-2006 ve Michelle Bachelet ise 2006'dan bu yana başkanlık görevini sürdürüyor.

Bu başkanlardan Aylwin ve Frei Hristiyan Demokrat, Lagos ve Bachelet ise Sosyalist Parti'den. Fakat bunların tümü de "Demokrasi için Partiler Birliği" (Concertacion) adayı olarak seçimlere katılıp seçimi kazandılar. Bu olguya bakıldığında Şili'de Pinochet'in 1990 yılında başkanlık görevini Aylwin'e devretmesinden bu yana seçilen tüm başkanların Concertacion'un adayları olduğu ve 1990'dan bu yana da Şili'nin Concertacion tarafından yönetildiği açıktır.

Concertacion esasta dört partinin birliği temelinde oluşan bir ittifaktır. Pinochet döneminin faşizmine karşı olma adına oluşan bu ittifak "orta-sol", kimilerince de "Pinochet'in solu" olarak da adlandırılmaktadır. Bu dört parti, Hristiyan Demokrat Partisi (PDC), Sosyalist Parti (PS), Radikal Parti (PR) ve Demokrasi için Parti'dir (PPD). Sonuçta özetlenirse bu ittifak, Hristiyan demokratlarla sosyaldemokratların bir ittifakıdır.

Bu olguya bakıldığında Bachelet'in seçilmesini Latin Amerika'da "sol rüzgarların" esmesinin bir örneği olarak göstermenin ne kadar abartma bir yaklaşım olduğu da görülebilir. Eğer Bachelet bu ittifakın adayı olarak değil de Sosyalist Parti adayı olarak değerlendirilirse, o zaman da, neden aynı partinin bir önceki adayı, Lagos'un "sol rüzgarlar" içinde gösterilmediği sorusu ortaya çıkmaktadır. Öyle ya da böyle ortada olan şey, Bachelet'in Hristiyan demokratlarla işbirliği içinde olan sosyaldemokrat biri olduğudur. Bunu sağcı sosyaldemokrat olarak da adlandırabilirsiniz. Aslında Bachelet'in başkanlık koltuğuna oturmasının diğer üç başkanlık döneminden esas farkı Şili'nin ilk kadın başkanı olmasıdır. İlk kadın başkan olma dışında Bachelet'in seçimi ve siyaseti

1990 sonrası döneminin Şili'sinin siyasetinde özel bir değişiklik getirmemiştir.

Şili'de faşizmden burjuva demokrasisine geçiş süreci, kimilerine göre 2005 yılında anayasada yapılan kimi değişikliklerle bitmiştir, kimilerine göre ise bu süreç hâlâ sürmektedir. 2005 yılında anayasada yapılan kimi değişiklikler ordunun yetkilerini veya rolünü belli ölçülerde azaltmıştır. Fakat bunun faşist anayasanın genel özüne dokunmadığı yönlü değerlendirmeler ise kimi muhalif kesimlerce dile getirilmektedir. Anayasa metninin değerlendirilmesinden bağımsız olarak uygulamaya bakıldığında, Şili'de ne Pinochet döneminin faşizmi, ne de genelde örnek alınan Avrupa'nın gelişmiş ülkelerindeki burjuva demokrasisi vardır. Bu konuda aslında en benzer örnek, Türkiye'nin durumudur.

BACHELET VE İCRAATLARI...

Bachelet'in "sosyalist" olarak görülmesinin kaynağı sadece üyesi olduğu partinin adının Sosyalist Parti olması değildir. Bunun yanısıra gençliğinde "Sosyalist Gençlik" içinde yer alması ve Pinochet faşizminin iktidara el koymasından sonra gözaltına alınması; orduda hava kuvvetlerinde general olan babasının gözaltına alınıp işkenceden geçirilmesi ve yapılan işkence sonucu ölmesi; baskılardan kurtulmak için yurtdışına kaçması ve 1979'a kadar, yaklaşık beş sene yurtdışında, sürgünde, Avusturalya ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde yaşaması da Bachelet'in "sosyalist" olarak değerlendirilmesinin kaynağıdır.

Kuşkusuz ki Bachelet'in "sosyalist" olarak adlandırılması, çoğu ülkelerde gerçekte sosyaldemokrat kesimin kendisi için uygun gördüğü bir adlandırmadır ve bunun komünizmin ilk aşaması olarak adlandırılan sosyalizmin savunuculuğuyla ve komünistliğin bir başka tanımı olarak da kullanılan sosyalistlikle hiç bir alakası yoktur.

Bachelet 1979'da Şili'ye geri döndükten sonra, doktorluk mesleğinin yanısıra Sosyalist Parti yanlısı siyasetle de uğraştı ve özellikle askeri sorunlar üzerine yazılar yazdı. 1987'den itibaren Şili'de siyasi partilerin çalışmasına izin verildi. Bachelet giderek Sosyalist Parti'nin yönetimine yükseldi. Bu arada Washington'da askeri stratejik eğitim aldı. 2000 yılında ise Başkan Lagos tarafından Sağlık Bakanlığı görevine getirildi. Bachelet'in aldığı askeri eğitim gözönüne alınarak iki sene sonra Savunma Bakanlığı görevine atandı. 2006 yılı başında başkanlığa seçilmeden önce Bachelet, Şili'de devlet yönetimi kademelerinde doğrudan yönetici kesim içinde yer almıştır.

Hem bakanlık düzeyinde görev yaptığı süreçte, hem de başkanlık koltuğuna oturduğu süreçte Bachelet Latin Amerika'da gelişen anti-ABD'ci kesimlerle de arasına açıkça mesafe koymaktadır.

Bachelet'in Pinochet önderliğindeki faşist darbenin 30. yıldönümünde, hem faşist darbeyi gerçekleştiren hem de faşizmin uygulayıcısı olan ordu ile "ulusal barış" ilan etmesi tavrı da Bachelet'in nasıl bir "sosyalist" olduğunun göstergelerinden biridir. Bu tavır aslında Pinochet döneminin hesabının sorulması sorununu da "geçmişin bir sorunu olarak" bitirme, kapatma tavrıdır. Savunma Bakanı olarak ordunun Pinochet döneminin tüm faşist komutanlarıyla, generalleriyle de birlikte çalışmıştır. Bachelet'in Pinochet rejiminin destekleyicisi olan Doktor Anibal Henriquez ile beş sene birlikte yaşaması da, bu "uzlaşmacı" tavrının ürünü –ya da tersi– olsa gerek.

Pinochet döneminin sorgulanması ve sorumlu ve suçluların cezalandırılması konusunda 19 senelik Concertacion yönetimi süresince kimi adımlar atılmışsa da, esasta sorumlu ve suçluların büyük bölümü "dokunulmaz"dır. Emekli olanların dışındaki

yönetici kesim, köşe başlarındaki koltuklarını işgal etmeyi sürdürüyor.

Bachelet 15 Ocak 2006 tarihinde yapılan seçimin ikinci turunda geçerli oyların %53,5'ini alarak başkanlığa seçildi. 11 Mart 2006 tarihinde de başkanlık koltuğuna oturdu. Seçimlerde yapılan propaganda da Bachelet esas olarak iki konuya ağırlık verdi. Biri sosyal eşitsizliklerle –özellikle de cinsler arası ayrımcılığa karşı– mücadele etmek ve ikincisi kendinden öncek yönetimlerin "başarılarını" sürdürmekti. Yani kitlelere "yeni bir yönetim", "yeni bir anayasa" vb. vaatlerde bulunmadı. Bunun açıklaması da zaten Bachelet'in Şili yönetimindeki siyasetle hemfikir olduğu ve sadece kimi toplumsal haksızlıkların –örneğin eğitim, sağlık ve emeklilik alanlarında– düzeltilmesi için çaba gösterme dışında herhangi bir düşüncesi olmadığıdır.

Bachelet'in Başkan olarak kurduğu hükümet ve görevlendirdiği bakanların özellikle neoliberalizmin savunucuları, temsilcileri olması olgusu, kimi batılı yorumcuların bile neoliberalizmin Şili'de köklü biçimde yerleştiği tespitini yapmaya sevketti. Bachelet de önceki yönetimlerin –bunun içinde Pinochet yönetimi de vardır– ekonomideki siyasetini sürdürmektedir. Yani Bachelet şahsındaki bu "sosyalist", Chavez ya da Morales gibi devletleştirmeden, devlet kapitalizminden yana olan biri değil, neoliberalist bir "sosyalist"tir.

Bu "sosyalistin" Başkan olarak icraatlarında özellikle işçilerin, emekçilerin durumunu önemli ölçüde düzeltmek için atılmış ciddi bir adım yoktur.

Kuşkusuz ki bunu söylerken, sistemin korunması için de olsa, özellikle açlık sınırında yaşayanların oranını düşürmeye yönelik kimi önlemlerin alınmadığını söylemek istemiyoruz. Fakat bu konudaki önlemler önceki yönetimler tarafından da alınmış ve açlık sınırında yaşama mücadelesi veren insanların sayısını azaltmışlardır.

Bachelet'in icraatları içinde "sosyal eşitsizliği azaltma" adına önceki yönetimlerin attığı kimi adımları sürdürme, "iyileştirme" yönünde adımlar vardır. Örneğin emeklilik, sağlık, eğitim vb. alanlarda kimi reformlar yapıldı. Bu sözkonusu reformlar, örneğin 60 yaş üzeri insanların devlet hastahanelerinde parasız tedavi görmesini sağlamaktadır. Eğitimde de kimi reformlar yapılmış ama yoksulların eğitim sorununa gerçek bir çözüm getirilmemiştir. Adına reform denen değişikliklerin esasta kitlelerin protestoları, ya da eylemleri sayesinde yapıldığı da bilinçte tutulmalıdır.

Kısaca vurgulanması gerekirse, Bachelet'in icraatları arasında yer alan kimi reformlar, düzeltmeler, temel ekonomik siyasetleri olan neoliberalizm siyasetinin dışına çıkmayan, kitlelerin tepkisini azaltmaya, mücadelesini engellemeye yönelik kimi reform ve düzeltmelerdir.

Tüm bu düzeltmelere rağmen Şili, dünya çapında sosyal eşitsizliğin en yüksek olduğu ülkeler arasındadır. Bu açıdan bakıldığında Bachelet'in seçim propagandasında ağırlığı bu alana vermesi anlaşılırdır. Önemli olan "sadaka" vermek ile böylesi temel toplumsal sorunların çözülemeyeceğinin bilinçte tutulmasıdır.

Bachelet yönetimi gerçek anlamda sosyal eşitsizliğe karşı mücadele eden bir yönetim değildir. Daha başkanlık koltuğuna oturmasının ilk aylarında Şili'de yüzbinlerce öğrencinin ve öğrencilerin taleplerini destekleyen işçi ve emekçinin eğitim alanında reform istemesi (talepleri eğitim koşullarının iyileştirilmesi, üniversite sınavlarına katılmak için alınan paranın kaldırılması ve devlet okulları ile özel okullar arasında eşitlik sağlanması gibi taleplerdi) karşısında Bachelet, hükümetin, "hiç bir baskıyı kabul etmeyeceğini" açıklıyordu. Eylemcilere karşı kolluk güçlerinin saldırılarına, yüzlerce insanın gözaltına alınmasına ses çıkarmıyordu. Öğrencilerin

eylemlerini sürdürmekte kararlı olduğu ve halk içinde de destek gördüğü bir durumda Bachelet geri adım atmak zorunda kaldı ve eğitim alanında reform yapma sözü verdi. Mayıs ayında en az 600 bin öğrenci eylemlere katılırken Haziran ayı başında bu sayı 1.000.000'u buldu. 11 Eylül 1973 faşist darbesinden sonraki süreçte ilk kez bu büyüklükte kitlesel eylemler yapılıyordu. İşte sonraki dönemde gündeme getirilen eğitim reformu bu ve benzeri mücadelelerin ürünü olmuştur.

Devletin kolluk güçleri hemen her eylemde eylemcilere saldırmaktadır. Bu saldırılar işçilerin ücret artışı, çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik grev veya protesto eylemlerine karşı da sürdürülmektedir. Bu saldırıların bir sonucu örneğin 3 Mayıs 2007 tarihinde 26 yaşındaki grevci orman işçisi Rodrigo Cistarnas Fernandez'in jandarmaların kurşunuyla katledilmesidir.

Bu saldırılara bir de Bachelet'in "antiterör yasası" eklenince, kitlelerin "demokratik hükümetin Pinochet döneminde arta kalan faşist yasalarla kitlelere cevap verdiği" yönlü tespit anlaşılabilir bir tespittir.

Sözkonusu "antiterör yasası"nın önde gelen kurbanları ise Şili'de devletin ırkçılığının kurbanlarından olan İndigenlerdir. Nüfusları Şili'nin toplam nüfusunun %5'i kadar olduğu açıklanan İndigenler –Mapuche, Aimara ve Rapanui– kendi kimliklerini, kültürlerini koruma haklarını savunurken "terörist" damgası yiyip kodese tıkılmaktadırlar. Sadece Pinochet faşizmi döneminde değil, 19 yıllık Concertacion yönetimi –yani Bachelet yönetimi döneminde de– süresince de baskı ve takibatlar, gözaltına alıp kodese tıkmalar varlığını korumuştur. Devletin resmi tavrı, Türkiye'de devletin yıllarca Kürtlerin varlığını inkar etmesine benziyor. Eh, olmayan bir halka, etnisiteye de verilecek herhangi bir hak da yoktur!...

EKONOMİ VE DIŞ İLİŞKİLER...

Şili'de Pinochet döneminden bu yana uygulanan ekonomi siyaseti neoliberalizmin en iyi örneklerinden biri olarak propaganda ediliyordu. Hem de örneğin 1973'de işsizliğin %4,3 olduğu ve 1983'de ise bu oranın %22'ye çıktığı; ya da 1970 yılında nüfusun %20'sinin 1990'da ise %40'nın yoksulluk sınırında yaşadığı bir dönemde yapılıyordu bu propaganda. Pinochet yönetimi Allende yönetimince yapılan devletleştirme adımlarını, özelleştirmelerle tersine çeviriyordu. Fakat özelleştirmedikleri bir önemli alan vardı: Bakır işletmeleri.

Bakır, Şili'nin en temel ekonomik kaynağıdır. İhracatta en büyük pay bakır ve bakırcevherine aittir. Örneğin Fischer Weltalmanach 2009'da 2006 yılı verilerine göre ihracatın %37'si bakır ve %21'i bakırcevheridir. %6 ile sebze ve meyve ikinci sırada yer almaktadır.

Şili'nin dış ülkelerle ilişkileri esasta "herkesle iyi geçinme" görüntüsündedir. Bolivya ya da Peru ile geçmiş tarihe dayanan sınır anlaşmazlığı ise iyi olmayan kesimini oluşturuyor. Pinochet döneminde dış ilişkileri esasta ABD emperyalizmi ile ilişkiler belirliyordu. Fakat bundan belli ölçüde değişiklik yaşanmıştır. Örneğin ABD'nin Irak'a müdahale isteğini reddedebilmiştir Şili. Şili'nin ekonomik ilişkileri aynı zamanda doğal olarak siyasete de yansımaktadır.

ABD, AB ve Asya ülkeleriyle, bunlar arasında da öncelikle Çin ile iyi ilişkiler içindedir Şili. Şili hem ABD ile Serbest Ticaret Anlaşması yapmıştır, hem de Çin ve Güney Kore ile. Ayrıca AB ile 2005 yılından beri yürürlükte olan bir ortaklık anlaşması ve teknik ve bilim dalında birlikte çalışma için de anlaşmalar imzalanmıştır. Bachelet yönetimi bu anlaşmalara uygun davranmaktadır.

Şili'nin en önemli ticaret partneri ABD'nin ticaretteki payı giderek düşmektedir. Yerini

Çin ve AB (tek tek AB ülkeleri ele alındığında payları düşüktür, ama AB olarak ele alındığında oran yükselmektedir) almaktadır. Örneğin Fischer Weltalmanach 2009'un 2006 yılı verilerine göre ithalatta ABD %16 ile birinci, Çin ise %10 ile ikinci sıradadır. İhracatta ise Çin %15 ile birinci, ABD ise %13 ile ikinci sıradadır. İthalat ve ihracatın tümü ele alındığında ABD hâlâ birinci sırasını koruyor. Ne zamana kadar? Latin Amerika ülkeleriyle ilişkiler ise giderek güçlendirilmeye çalışılıyor.

SONUÇ

Bachelet'in başkanlığa seçilmesi, Şili'de ilk kadın başkan olması dışında hiç bir önemli değişiklik getirmemiştir. Latin Amerika'da esen "sol rüzgarlar" içinde gösterilen Bachelet yönetimi, gerçekte reformcu bile değildir. Sosyaldemokrasinin sağı, ya da sağ sosyaldemokrat bir "solcu"dur Bachelet. Hele bir de ekonomideki neoliberal siyasetin savunucusu ve uygulayıcısı olduğuna da bakılırsa, Bachelet ve yönetiminin "sol rüzgarlar" içinde gösterilmesinin bile ne kadar yanlış olduğu görülebilir. Çünkü Latin Amerika'da estiği söylenen "sol rüzgarlar", özellikle de örnek verilen Venezüela ve Bolivya somutunda esasta neoliberalizme karşı çıkılan, ulusal burjuva siyasetin savunuculuğu yapılan bir yaklaşım temelinde esmektedir... Şili'de bu rüzgarın esintilerinden eser yoktur.

BREZİLYA

Brezilya, hem nüfus oranı bağlamında, hem coğrafi büyüklük ve hem de ekonomik güç olarak Latin Amerika'nın en büyük, önde gelen ülkesidir. Aynı biçimde Brezilya, dünya çapında gelir dağılımının en eşitsiz, zenginle fakir arasındaki oranın en yüksek olduğu ülkelerden de biridir.

"Sol rüzgarların" Brezilya'da estirilmesinin temeli Luiz Inacio Lula da Silva'nın (Lula) başkanlığa seçilmesidir. İşçi sınıfı kökenli, eski sendika başkanı ve İşçi Partisi lideri olarak başkanlığa seçilen Lula, özellikle Brezilya'nın yoksul kesimlerinin, topraksız köylülerin, açların umudu olma görünümündeydi. Fakat başkanlık koltuğuna oturduktan kısa süre sonra, Lula'nın da yoksulların, topraksız köylülerin ve genelde emekçilerin sorunlarına gerçek bir çözüm getirme siyasetine sahip olmadığı, doğrudan uygulanan siyasetle de ortaya çıkıyordu. Lula'ya umudunu bağlayan ve birazda olsa "sol" takılan kesim için Lula'nın foyası ortaya çıkmıştı. Buna rağmen ama Lula hâlâ kimi kesimlerce, Latin Amerika'da estiği söylenen "sol rüzgarlar" içinde ele alınmaktadır. Lula'nın icraatlarına bakmadan önce, kısaca, Lula'yı başkanlığa götüren döneme bakalım.

Brezilya'da 1964-1985 yılları dönemi, askeri diktatörlük dönemi olarak yaşanmıştır. Askeri faşizm bu dönemin başlarında özellikle sol muhalefete karşı uygulanmıştır. 1980'li yılların başlarından itibaren faşist baskılar, uygulamalar giderek gevşetilmiş ve ekonomik krizin de yarattığı ortamda 1985'te "serbest" seçimler gündeme getirilmiştir. Lula 1989'da yapılan başkanlık seçimlerine İşçi Partisi adayı olarak katıldı, kazanamadı. Sonraki dönemlerde yapılan başkanlık seçimlerine de katıldı ve sonunda dördüncü kez katıldığı başkanlık seçimlerinde, 27 Ekim 2002'de yapılan seçimin ikinci turunda oyların %61'ini alarak başkanlık seçimlerini kazandı. 1 Ocak 2003 tarihinde de Başkanlık koltuğuna oturdu.

1985'ten 2002 yılına kadarki dönemde öne çıkan kimi gelişmeler ise şöyledir:

5 Ekim 1988'de yeni anayasa yürürlüğe girdi. Hükümete özellikle de Başkan'a geniş yetkiler tanıyan bir anayasadır bu. Başkan doğrudan seçimlerle halk tarafından seçi-

liyor. 1998'den beri de ikinci kere seçilme hakkı vardır. Görev süresi dört senedir. Hem devlet, hem hükümetin başıdır başkan. Reformlar gibi yasal değişikliklerin yapılması ise parlamentonun onayına bağlıdır.

26 Mart 1991'de Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay ile ortaklaşa Mercosur (Güneyin Ortak Pazarı) kurulur.

1993 yılında Brezilya'nın devlet biçiminin monarşik mi cumhuriyet mi olacağı konusunda yapılan bir referandumda, büyük çoğunluk (%87) cumhuriyetin korunmasından yana tavır takındı. Bu referandumda aynı zamanda ülkenin yönetiminin başkanlık sistemiyle mi parlamenter sistemle mi yönetileceği sorusuna da %69 oranla başkanlık sisteminden yana tavır takınıldı. Bu, aslında parlamentoyu tümüyle dıştalayan bir şey değildir. Örneğin herhangi bir yasanın ya da reformun yapılabilmesi için parlamentonun büyük çoğunluğunun onayı gerekiyor.

Bunların dışında, özellikle 1990'lı yıllarda, Brezilya devletinin borç içinde yüzmesi, ekonomik kirizin sürmesi, enflasyonun yüksekliği, devletin iflasının açıklanması, şu ya da bu başkanın yolsuzluklarla içiçe girmesi; sokak çocuklarının katledilmesi, çetelerin ve polisin, paramiliter güçlerin saldırılarının yoğunlaşması; özellikle Amazon bölgesinde altın arayıcılarının indigenlere karşı katliamlar yapması, ordunun indigenlerin kendi kaderini tayin hakkına ve bu bağlamdaki hakların genişletilmesine karşı çıkması vb. gibi tavır ve olaylar Brezilya'nın resmini çiziyordu.

Böylesi bir ortamda başkanlık seçiminde "sıfır açlık", "toprak reformu", "yolsuzlukla ve cinayetlerle mücadele" etme gibi vaatler kitlelerin desteğini kazandırabilecek vaatlerdi. Brezilya'nın borçlarının ödenmesi ve yeni krediler alınması bağlamında da esas mesele, seçilecek başkanın emperyalist kurum ve kuruluşlara karşı tavrının ne olacağıydı.

Özellikle 2001 yılı sonlarında Arjantin'de yaşananların Brezilya'da da yaşanması emperyalistlerce, kurum ve kuruluşlarınca istenmiyordu. Örneğin Arjantin'e 1,5 milyar dolar krediyi bile çok görenler, Brezilya'ya 30 milyar dolar krediyi verebiliyordu. IMF ve Dünya Bankası gibi emperyalist kurum ve kuruluşların Brezilya'ya yönelik bu tavırları, onların kendi adaylarını seçimlere sunmalarını da beraberinde getirdi. Lula'nın seçimlerdeki rakibi Jose Serra'nın IMF yanlısı ve adayı olduğu gerçeğinin üzeri örtülmeye bile ihtiyaç duyulmadı. Buna rağmen ama Lula seçimi kazandı.

Lula'nın seçimi kazanmasının temelinde, onun IMF'ye ya da emperyalist kurum ve kuruluşlara karşı olması yatmıyor.

Lula'nın 2002 yılında başkanlık seçimlerini kazanmasının temellerinden biri, Lula'nın 1989 seçimlerinden ve sonraki iki seçimde de giderek sağcılaşması, "orta-sol" konumuna kaymasıdır. 2002 yılı seçimlerine gelindiğinde, kimi eleştirmenlerin deyimiyle Lula, işçi tulumundan, işçi imajından vazgeçip takım elbise ve kravatlı olmuştur. Buna paralel seçim propagandasında dış ülkelere ya da IMF gibi kurumlara olan borcun ödenmemesi yönlü düşüncelerden vazgeçmiş, tersine yapılmış olan anlaşmalara uyulacağının garantisini vermiştir. Dış ülkelere ve emperyalist kurumlara böylesi garantiler verirken, içe yönelik ise "sıfır açlık" ve "toprak reformu" vaadinde bulunuyordu.

Lula'nın bu vaatleri hem emperyalistlerin, kurum ve kuruluşlarının "kaygılarını" gidermiş ve onların desteğini sağlamıştır –en azından açıkça karşı olmaktan vazgeçirmiştir–, hem de Brezilya'nın milyonlarca aç insanının (40-50 milyon arası sayı verilmektedir) "sıfır açlık" programına, hem de topraksız 4,5 milyondan fazla ailenin toprak reformuna umut bağlayıp, Lula'yı desteklemesini sağlamıştır. Lula'nın seçim vaatleri arasında Brezilya'da üst düzeylerde yaşanan yolsuzlukla, kriminel olaylarla, cinayet-

lerle mücadele etmek de vardı.

Lula'nın başkanlığa seçilmesinden önceki sekiz yıllık dönemin başkanlığını Fernando Henrique Cardoso yapmıştı. Lula, Cardoso'nun yürüttüğü siyaseti birazcık daha sosyalleştirmeye yönelmesi dışında özde farklı bir siyaset ve uygulamaya yönelmedi. Latin Amerika ülkeleri hakkında "bilir kişi" olarak sayılan James Petras Lula önderliğindeki İşçi Partisi'nin değişimini şu biçimde açıklamaktadır: *"İşte bütün bu çeşitli unsurların toplamı, PT'nin 1980'lerdeki sosyalist gündeminden, 1990'lardaki toplumsal refah program gündemine, oradan da başkanlık seçimlerinden önceki toplumsal liberalizmine ve nihayet de bugünkü katı liberal uygulamalarına gelmesini açıklamaktadır." (www.sendika.org, 11 Ağustos 2005)*

Aynı yazısında şunu da söylemektedir:

"Da Silva, ABD eski Başkanı Clinton'un uydurma-halkçı demagojisinin ustası olmuş, bir yandan ardı ardına baskıcı kanunlar gecirip, asgari ücreti indirip, işçilerin işten atılmasına olanak tanıyıp, toplumsal hareketleri kanun dışı ilan ederken, öte yandan da yoksullara, 'acınızı paylaşıyorum' demeçleri vermektedir." (aynı yerden)

Petras'ın bu değerlendirmesi doğrudur. Gerçekten de Lula kapitalistlerin çıkarlarına hizmet ederken halkçı görünme sahtekârlığını yapmıştır. Lula ve partisi 2002 yılı seçimlerine gelindiğinde "yerli büyük endüstrilerin, tarım işletmelerinin ve yabancı bankaların ittifakını temsil etme" (Petras, aynı yerden) siyasetine sahip hale gelmişti. Lula'nın Başkan olarak icraatları da bu siyaset temelinde gerçekleşecekti.

LULA'NIN İCRAATLARI...

Lula 1 Ocak 2003 tarihinde and içip başkanlık koltuğuna oturduğunda seçim propagandasında dile getirdiği noktaları yeniden vurguladı. Ayrıca: *"Eğer Brezilya'da herkes üç öğün yemek yiyebilirse, ben, hayatımın hedefine varmış olacağım." (2 Ocak 2003, Neues Deutschland)* diyordu Lula.

Lula'nın bu açıklaması onu fakirleri düşünen bir adam olarak yansıtsa da, bu aynı zamanda Lula'nın ufkunun sınırlarını da gösteriyordu.

Kuşkusuz ki herkese sabah, öğlen ve akşam üç öğün yemek yeme imkanı yaratmak, özellikle o tarihte sayısı 54 milyon olduğu söylenen yoksul –bunların büyük bölümü gerçekten açlık sınırında olanlar– için önemli bir hedefti. Bu hedef ama üç öğünün nasıl olduğunu, yani az sayıdaki zenginin üç öğünde yediği ile on milyonlarca yoksul insanın yediği arasında uçurumlar olduğunu da gizleyen bir açıklamadır. Örneğin sosyal yardım olarak açlara ayda verilen 18 Reais (2005 hesaplarına göre yaklaşık 10 YTL) ile, ya da sonraları aile başı ödenen yaklaşık 30 dolar yardım ile üç öğün yemeye çalışmak ile milyonlarca Reais harcamak bir ve aynı olmasa gerek.

"Sıfır açlık" sloganı ile (sonradan Bolsa Familia adı altında) yürütülen bu propagandaya paralel Lula patronlarla işçiler ve önde gelen toplumsal gruplar arasında sosyal-birlik kurmak istiyordu. Bu, bir nevi "ulusal birlik" işlevini de görmesi istenen bir birlikti. Yani Lula'nın siyaseti en başından itibaren sömürücü sınıflarla sömürülenlerin birliğini sağlama siyasetiydi. Bu ise burjuvazinin "ulusal birlik" adına işçileri, emekçileri kendi kuyruğuna takmaktan başka bir şey değildi.

Lula'nın "sıfır açlık" ve "toprak reformu" gibi vaatlerini yerine getiremeyeceği aslında hem Lula'nın seçim propagandası sürecinde sermaye sahiplerine ve özellikle de emperyalist kurum ve kuruluşlara yönelik tavrında, hem de Lula'nın genel olarak sahip olduğu siyasete bakıldığında görülebilir şeydi. Buna ek olarak parlamentonun/ senatonun bileşimi, İşçi Partisi'nin sandalye sayısıyla ikinci sıra-

da olması ve hükümet için Lula'nın değişik partilerle koalisyona gitmek zorunda kalması da eklenince, gerçekte Lula isteseydi bile ne toprak reformu ne de tarım reformu bağlamında özde bir değişiklik yapabilirdi.

Lula'nın dış ilişkiler bağlamındaki tavrı da esasında Lula öncesi dönemin siyasetiyle aynıydı. İlle de farklılık tespit etmek gerekirse, o da Brezilya'nın ulusal çıkarlarını daha çok öne çıkarmaktır. Bu da Venezüela ya da Bolivya'da olduğu gibi neoliberalizme karşı olma temelinde değil, neoliberal siyaset çerçevesinde daha çok ulusal çıkarlara ağırlık vermek ve özellikle Brezilya'yı Latin Amerika'nın öncü gücü yapma amacına uygun bir siyaseti uygulamaya çalışma temelinde ele alındı.

Kısacası Lula yönetimi dış siyasette hem önde gelen güçler arasına girmeye çalışmak, hem de diğer güçlerle iyi ilişkiler içinde olma yönlü siyaseti uygulamaya çalıştı. Lula'nın siyasetinin temelinde Brezilya burjuvazisinin çıkarlarını savunmak, Brezilya ekonomisini güçlendirmek ve bu temelde emperyalist kurum ve kuruluşlarla da iyi geçinmek vardı, vardır.

Başkanlık görevine başladıktan sonra işbaşı yapan hükümette görevlendirilen kimi bakanların değişik banka veya mali kurumların eski çalışanları, ya da merkez bankası şefi olması gibi olgular da Lula'nın yoksullara vaat, zenginlere kâr dağıtma siyasetine sahip olduğunu gösteriyordu.

Daha işin başında Maliye Bakanlığı'na atanan Palocci, içinde bulunulan ekonomik durumda hükümetin ekonomide siyasi deneylere kalkışamayacağını ilan ediyordu. Gerçekten de Lula döneminde uygulanan ekonomik siyaset, 1995-2002 yıllarında başkanlık yapan Cardoso döneminde uygulanan ekonomik siyasettir. Lula'nın yaptığı iş, esasında Cardoso döneminde başlatılan kimi sosyal programları sürdürmesi, genişletmesidir. Fakat halkın çıkarları açısından özde hiç bir önemli değişiklik yapılmamıştır.

Yoksullar için özde bir değişiklik yaşanmamıştır. Fakat Brezilya sömürücü sınıfları için Lula yönetimi döneminde ekonomik kalkınma, büyüme yaşanmıştır. Brezilya ülke olarak ele alındığında, ekonomik olarak 2002'den daha iyi bir noktadadır. Petras'ın verdiği bilgiye göre 2003 ile 2005 arasında milyoner sayısı 76.000'den 85.000'e çıkmıştır.

Bunun yoksullara yansıması kapitalizm şartlarında bile mümkün olanın en alt seviyesindeki bir yansımadır. "Sıfır açlık" programı çerçevesinde yapılanlar, gerçekte sadece insanların açlıktan ölmesini engelleme sınırı çerçevesindedir. Yani "yaşamaya az, ölmeye çok" denecek bir "sosyal yardım" verme durumu var. Bu yardımla da açların sayısı gerçek orandan daha düşük gösterilmektedir.

Bu hesap oyunu aynı zamanda yoksulların sayısının hesaplanmasında da gösterilmektedir. Kimi zaman gerçekte açlık sınırında olanlar yoksul, yoksulluk sınırında olanlar ise orta düzeyde gösterilmektedir. Yine de tüm bu farklılıklara rağmen, 2008 yılı google verilerine göre 2007 yılı sonu itibariyle Brezilya'da yoksulların oranı %23,5'tir. Başka verilere göre 2006 sonunda yoksulların oranı %33'tür. Verilen rakamlara göre Lula yönetiminde açların, yoksulların sayısında azalma olmuştur. Fakat yoksulların 2006 sonu itibariyle oranını en düşük gösteren rakam %21,85'i temel alsak bile, Brezilya'da yaklaşık 40 milyon insanın yoksul olduğu ortaya çıkmaktadır. "Sıfır açlık" konusunda Lula gerçekte sınıfta kalmıştır. Buna baktığımızda Lula, birinci başkanlık görevi sürecinde "hayatının hedefine" ulaşamamıştır, Brezilya'da herkes günde üç öğün yemek yeme imkanına kavuşmamıştır.

Petras'ın bu konudaki değerlendirmesi şöyledir:

"Da Silva'nın, 'Sıfır Açlık' kampanyası

berbat bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yiyecek sepetleri, arada sırada, besinsizlikten kıvrananların sadece yüzde onuna erişebilmiştir. Programın idaresi Lula'nın yerel siyasi patronlarının elinde olup, genelinde yolsuzluk, siyasi iltimas ve bürokratik beceriksizliklerle doludur. Lula'nın kişisel dostu ve Sıfır Açlık kampanyasının baş savunucusu Frei Betto programın üzücü sonucundan ve uygulamalarından hayal kırıklığına uğrayarak istifa etmiştir." (www.sendika.org, 11 Ağustos 2005)

Lula "toprak reformu" konusunda da sınıfta kalmıştır. Yasal olarak kitlelerin talep ettiği reformun (bu hem toprak hem de tarım reformudur, ama öne çıkan toprak reformudur. Bunun da perde arkasında Topraksız Köylü Hareketi'nin (MST) toprak işgalleriyle sorunu gündemde tutmasıdır.) gündeme bile alınmadığı söylenerek bu konuda Lula'nın hiç bir şey yapmadığı tespit edilebilir. Fakat böylesi bir tespit yarı gerçeği dile getirir. Çünkü kanunen herhangi bir reform gündeme getirilmese de, Lula, seçimlerde verdiği sözü –dört sene içinde 430.000 aileye yerleşim alanı sunacağı sözü– az da olsa yerine getirmeye çalıştı. Bu konudaki veriler farklıdır. Fakat Lula'nın bu ilk dört yıllık görev sürecinde yerleşim alanı sunduğu aile sayısı, yıllık ortalamalara bakıldığında Cardoso dönemindekilerden fazladır. Bu da aslında Lula'nın Cardoso döneminde başlatılan "sosyal" önlemleri sürdürme siyasetinden başka bir siyasete sahip olmadığını; yoksulların oylarını alabilmek için de olsa, kendisinin Cardoso'dan daha fazla "sosyal" olduğunu göstermesi gerektiğini gösteriyor.

Lula hem verdiği vaatleri gerçekte yerine getirmiyor, hem de MST'nin toprak işgallerini, ya da parlamento binasını işgalini "iğrenç cürüm", "terörist edim" ilan ediyordu.

Sonuçta Lula döneminde kaç aileye yerleşim alanı sunulursa sunulsun, ne toprak, ne de tarım reformu gerçekleştirilmiştir. Lula büyük toprak sahiplerine dokunmamıştır. Örneğin büyük toprak sahiplerinin kelimenin gerçek anlamıyla köle işçi çalıştırdığı; Lula döneminde bunlardan birkaç binin kurtarıldığı verilerle ortadadır. Köle işçi sayısı en az 25.000 kadar tahmin edilmektedir, ama daha yüksek sayıda olabileceği de dıştalanmamaktadır. Özellikle MST'nin köle çalıştıran toprak sahiplerinin çiftliklerine el konulup topraksız köylülere dağıtılmasına yönelik kanun çıkarma talebi vardır. Lula yönetimi büyük toprak sahiplerinin topraklarına dokunmamak için böylesi bir yasayı bile çıkarmamaktadır.

Özellikle tarımsal alanlarda yaşanan kır işçilerinin, köylülerin işten atılması, ya da soya üretimi veya baraj yapımı nedeniyle topraklarında sürgün edilmesi gibi olgular da, beraberinde yeni açlık adaylarını ortaya çıkarmaktadır. "Sıfır açlık" hedefine varmak, kimi burjuva yorumcuların deyimiyle bile, tarım, toprak reformuyla, yapısal değişiklikle ancak mümkündür. Böylesi bir siyaset ise Lula'nın ajandasında yoktur.

Lula'nın icraatları arasında emeklilik reformu yapmak vardır. Fakat bu reform da esasında emeklilerin durumunu iyileştiren değil, kötüleştiren bir reform olmuştur. Üniversite reformu ve sendika reformu gibi değişiklikler de esasında neoliberalizmin damgasını taşıyan değişiklikler olmuştur. Aynı biçimde asgari ücretin "sosyal güvenliği koruma" adına düşürülmesi de bu neoliberal ekonomik siyasetin göstergelerinden biridir. Gelen tepkilerden sonra asgari ücretin 260 Reais'ten 300 Reais'e yükseltilmesi de bu siyasetin değiştiğini göstermiyor.

Yolsuzluk ve rüşvetle mücadele vaadi bağlamında Lula ve yönetimi bataklık içindedir. Özellikle 2005 yılı ortalarında gündeme gelen yolsuzluk, rüşvet sorunu Lula ve İşçi Partisi'nin de diğer burjuva partilerden özde farklı olmadığını gösteriyordu. Fakat Lula, kendisini, "bunlardan haberim yok,

sırtımdan hançerlendim," ya da "kim olursa olsun cezasını çekecek" gibi tavırlarla kurtardı. Lula kendisini, kimi istifalarla ve kimi bakanlıkları değiştirerek hükümeti kurtardı ama yolsuzluk ve rüşvetin Lula döneminde de, hem de Lula'nın partisinde ve hükümet ortaklarında sürdüğü gerçeğini ortadan kaldıramadı.

Lula'nın seçim öncesi verdiği vaatleri bağlamında özetle icraatleri böyledir. Lula ve yönetimi yapısal değişiklikler bağlamında kendilerinin –en azından lafta– koydukları hedefin de çok gerisinde kalmıştır.

Daha önce Lula'ya umut bağlayan kimi İşçi Partisi önderlerinin de içinde olduğu onbinlerce taraftar İşçi Partisi'nden istifa etmiştir. Lula ve ekibi, özellikle "sol" kesimin partiden dışlanmasını sevinçle karşılamıştır. Bunun en açık ve ilk örneği Senatör Heloisa Helena'nın durumudur. Helena sağcı parti PMDB ile ittifakı onaylamayınca, kendisine ya onay ya da partiden atılma seçeneği dayatıldı. Helena onaylamayınca partiden atıldı ve sonra "Sosyalizm ve Özgürlük için Parti"yi (PSOL) kurdu.

LULA'NIN İKİNCİ KEZ SEÇİLMESİ

Lula'nın 2002 yılındaki seçimlerde verdiği vaatleri yerine getirmediği gerçeği gözönüne alındığında, aslında ikinci kez seçilmemesi gerektiği sonucuna varılabilir. Böylesi bir sonuç aslında kendi içinde mantıklıdır da. Fakat her seçimde hem adayların kimler olduğu, hem de halkın içinde bulunulan koşullardaki bilinç seviyesi ve isteğinin ne olduğu önemlidir. Lula, 1 Ekim 2006 tarihinde yapılan seçimin birinci turunda oyların %48,61'ini almasına rağmen kimin seçimi kazanacağı sorusunun cevabı seçimin ikinci turuna kaldı. İlk turda Lula'nın esas rakibi Geraldo Alckmin oyların %41,64'ünü almıştı. İşçi Partisi'nden atılan Helena ise oyların %6,8'ini aldı. Brezilya'da oy kullanma zorunlu olduğu halde, 126 milyon civarındaki seçmenin %17'si seçim sandığına gitmedi.

Böylesi bir durumda gözler Helena önderliğindeki PSOL'ün tavrının ne olacağına çevrilmişti. MST temsilcileri de kendi değerlendirmelerine göre sağcı olan Alckmin'in başkanlığını engellemek için "kötünün iyisi" olarak Lula'ya destek vereceklerini açıkladılar. Böylece hem PSOL'ün bir kesimi hem de MST'nin önemli bir bölümünün seçimin ikinci turunda Lula'yı destekleyeceği belirlenmişti. Buna ek olarak Lula, ikinci tur seçim propagandasında ağız değiştirerek yoksulların zenginlerle mücadelesinden bahsedip, ikinci kez seçilirse gelir dağılımının daha adil olacağından dem vuruyordu.

Lula önceki seçimlerde verdiği vaatleri gerçekte yerine getirmese de, yoksullar arasında "az da olsa bizi düşünen biri" imajını sağlayabilmişti. Bu sayede, Lula ve yönetimini "zenginler için bir ekonomik siyaset, yoksullara sadaka ve yolsuzluklarla içiçe" geçmiş biçiminde değerlendirenlerin de oyunu alabilmiştir Lula.

29 Ekim 2006 tarihinde yapılan ikinci tur seçimde Lula oyların %61'ini –ilk seçimde olduğu gibi– alarak ikinci kez başkanlığa seçildi. Alckmin oyların %39'u ile yetinmek zorunda kaldı.

Lula'nın ikinci dönem görev sürecindeki icraatları birincisinden farklı değildir. Bu dönemde Lula'yı "solcu" diye görüp gösterenleri "şok" eden en önemli gelişme ise, Lula'nın "60 yaşıma geldim, solculuğu bıraktım" biçimindeki açıklamasıydı.

Sendika.org'un "Lula'dan şok açıklama" başlıklı haberin bir bölümü şöyledir:

"Gençliğinde sağcı olanların yaşlandıkça merkeze kaydıklarını, gençliklerinde solcu olanların da sosyal demokrasiye yöneldiklerini belirten Lula, en iyisinin gençken solcu, yaşlanınca sağcı olmak olduğunu şu sözlerle ifade etti: 'Eğer çok yaşlı olduğu halde solcu olan biri varsa, onun bazı problemleri

var demektir, ama çok genç olmasına karşın sağcı olan birisinin de problemleri var demektir'.

İnsanların altmış yaşına geldiklerinde denge noktasını bulduklarını belirten Lula, ülkenin bazı yıllar yüzde ondört büyüme sergilediğini söylediği askeri diktatörlük yıllarını ise 'ekonomik mücize" olarak nitelendirdi." (www.sendika.org, 15 Aralık 2006)

Lula bu konuşmayı kimi bankerlerin, işverenlerin bir araya geldiği ve özel bir şirketin örgütlediği toplantıda yaptı. Özetle patronlara, para babalarına ben sizdenim diyordu ve konuşmasıyla patronları güldürüyordu...

Lula'nın bu tavrı, onun nasıl bir "solcu" olduğunun da ötesinde, gerçekte "solcu" da olmadığının itirafıdır aslında. Sosyaldemokratlığı "solculuk" olarak gösterenlerin Lula'nın bu tavrını kendilerine yontma imkanları vardır tabii ki. Böylesi bir durumda da Lula, en iyi halde sağcı bir sosyaldemokrat olarak değerlendirilebilir.

Latin Amerika'nın Brezilya ayağında estiği söylenen "sol rüzgar" ve "solcu" lider, yönetim böylesi bir "sol rüzgar" ve yönetimdir.

8 Nisan 2009

D İ P N O T :

1) Dieterich'in sözkonusu kitabı Aralık 2007'de "pencere yayınları" tarafından Türkçe olarak da yayınlandı. Sözkonusu tercümenin son bölümü dışındaki kesiminin Almanca'dan tercüme edildiği söylenmektedir. Kaba bir karşılaştırma ile şunu tespit edebiliriz: Almancasının yaklaşık 27 sayfası hiç tercüme edilmemiş. Tercüme edilmediği hakkında önsözde herhangi bir bilgi verilmemektedir. Ayrıca tercümenin kendisi iyi bir tercüme değil, kimi yerlerde açıkça yanlış tercümeler var. Türkçeye tercüme eden Beray Tamar, Dieterich'den de daha çok Stalin düşmanlığı yaklaşımını sergiliyor. Örneğin Dieterich Kulakların sınıf olarak tasfiyesinden bahsederken, Türkçeye tercümesinde Kulaklar (Alm. Kulaken) "Gulag Takım Adaları" (sf. 96) olarak aktarılıyor. Sayfa 105'de de Kulakların yokedilmesi "Gulag katliamları" olarak aktarılıyor. Bu iki yerde de, içinde Stalin'den alıntı da olan toplam üç paragraf tercüme edilmemiştir.

Latin Amerika ülkelerinde de demokrasi ve halkların gerçek kurtuluşu da şu ya da bu burjuvazinin temsilcisinin hükümet etmesiyle değil, emperyalizme ve yerel burjuvaziye karşı antiemperyalist niteliği de olan devrimlerle kazanılacaktır.

BOLŞEVİK PARTİZAN